Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 18 (216) - joi 1 mai 1958 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 8 pagini 50 bani

OAMENI AI LITERATURII ȘI ARTEI!

Creați opere cu un bogat conținut de idei, de înaltă măiestrie artistică! Luptați pentru o strînsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului!

(Din Chemările C.C. al P.M.R. cu prilejul zilei de 1 Mai 1958).

Mai

Văd bine, mă-mpresori din toate părțile.
Hai, primăvară, dă-ți pe față cărțile!
Pierdură cei ce mai credeau în iarnă —
De-acum zăpezi cireșii au să cearnă.

Și liliacul, cerb cu coarne violete,
Intră pe geam: Hai să ne vezi, poete!
S-a-ntors și sora ta privighetoarea
Și joacă zarea-n depărtări ca marea.

Hai să ne vezi! Fac planuri șesul, pomii
Și nu mai au astîmpăr agronomii,
Iar soarele-și clădește, de raze, stivele.
Voios peste toate colectivele.

Struneşti un cîntec de Mai, ca să zboare
Ca satelitul în jurul pămîntului
pe subt soare!

Primăvară

Oh ceruri, voi, primăvăratice,
Am ascultat prin noapte pe răcoare
Tarafurile noastre de cucoare
și gîștele noastre sălbatice.

Am strîns la piept tulpina caisului
Și rîse tot, cu florile-i rozalbe,
Ploaia mi-a dansat sunînd din salbe
Și iar împlînt în lut răsadul visului.

Și iar am să-mi înalț, verzi, ramurile
Și, plin de cîntec, roșii flamurile.

Mihai Beniuc

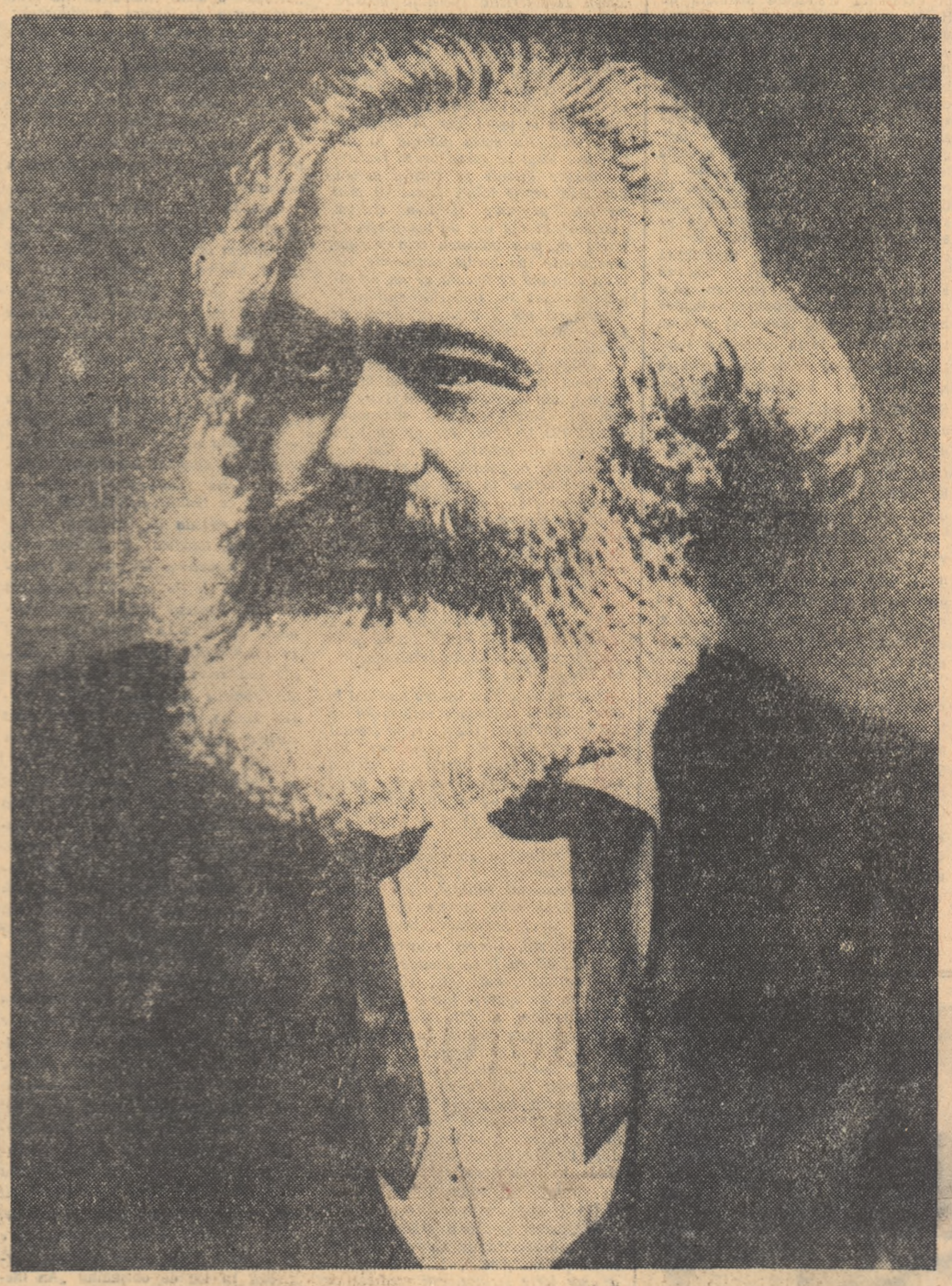

Marx și problemele artei

CREAȚIA ARTISTICĂ ȘI PERCEPȚIA ESTETICĂ

Producția nu furnizează numai un material necesității, ci furnizează și materialului o necesitate. Cînd consumul iese din starea sa inițială de primitivitate naturală și nemijlocită — și zăbovirea în această stare ar fi doar rezultatul unei producții rămase în stare de primitivitate naturală —, el este mijlocit, chiar ca impuls, de către obiect, necesitatea pe care o simte pentru acesta este creată prin perceperea lui. Obiectul de artă — ca și orice alt produs — creează un public cu simț artistic și capabil să se bucure de frumos. Producția nu produce așa dar numai un obiect pentru subiect, ci și un subiect pentru obiect.

Introducere la Contribuții la critica economiei politice (2/pag. 246—247).

PROBLEMA TRAGEDIEI ȘI A COMEDIEI

Istoria acționează temeinic și trece prin numeroase faze cînd înmormîntează o formă de viață veche. Cea din urmă fază a unei forme istorice este comedia ei. Zeii Eladei, care fuseseră deja odată răniți de moarte în chip tragic în Prometeul încătușat al lui Eshil, au trebuit să moară încă odată, în chip comic, în dialogurile lui Lucian. De ce se petrec astfel lucrurile în istorie? Pentru ca omenirea să se despartă cu voioșie de trecutul ei.

Contribuții la critica filosofiei dreptului hegelian; Introducere (I.I.I/pag. 610—611)

PROLETARIATUL ȘI LITERATURA

În ceea ce privește, în genere, nivelul de cultură sau capacitatea de a se instrui a muncitorilor germani, țin să amintesc lucrările geniale ale lui Weitling, care, din punct de vedere teoretic, întrec adesea chiar pe ale lui Proudhon, oricît ar rămîne în urma lor ca expunere. Cînd oare a produs burghezia, inclusiv filosofii și cărturarii ei, o lucrare cu privire la emanciparea burgheziei — emanciparea ei politică — care să poată fi comparată cu lucrarea lui Weitling „Garantien der Harmonie und Freiheit" [Garanții ale armoniei și libertății]? Dacă comparăm mediocritatea searbădă, lipsită de vlagă a literaturii politice germane cu acest năvalnic și strălucit debut literar al muncitorilor germani; dacă comparăm acești gigantici pantofiori de copil ai proletariatului cu pigmeicele și scîlciatele încălțări politice ale burgheziei germane, atunci se impune să prezicem cenușăresei germane o statură de atlet.

Glose critice marginale la articolul „Regele Prusiei și reforma socială" (I.III/pag. 18).

(Continuare în pag. 6)

KARL MARX

— 140 de ani de la naștere —

În momentul în care, printr-o proiecție pur subiectivă, retrăiești tumultul paginilor atît de diverse (filozofie, estetică, economie politică, sociologie etc., etc.) ale operei lui Karl Marx, un sentiment extrem de lămurit ți se impune. Ai trecut printr-un tărîm în care iluziile devin inoperante, rațiunea și întreaga sensibilitate umană fiind supuse severei discipline a unei atotputernice divinități laice: realitatea.

Marx a destrămat complicata țesătură de ambiguități a filozofiei idealiste, la care materialismul mecanicist și metafizic a adăugat modesta lui contribuție. Tot el a fost acela care a criticat cu luciditate și a denunțat primejdia acelor iluzii romantice care tămîiau în atund un sens politic conservator și reacționar.

Noțiunea pentru care Marx are un respect deplin este aceea de realitate. Un studiu asupra multiplelor sensuri pe care creatorul „Capitalului" le oferă cuvintelor real și realitate, ar fi relevant pentru modul de a gîndi al acestui gigant creator al direcțiilor unei noi umanități.

În scrierile sale revine mereu accepția: limbaj al vieții reale; oamenii reali, activi; procesul real al vieții umane; premise reale, cunoaștere reală, istorie reală; producerea și reproducerea vieții reale; teorii pozitive și reale, existență vie obiectivă, reală, etc., etc., etc.

Esența realității, a conceptului de real, urmărește, asaltează și fertilizează conștiința tînărului, maturului și bătrînului Marx. El se ridică împotriva enormei cantități de iluzii vehiculate prin diferite idealuri. Cînd pronunță cuvîntul comunism, în „Ideologia germană", adaugă prevenitor: „Comunismul nu este pentru noi o stare care trebuie creată, un ideal după care realitatea trebuie să se ghideze. Noi numim comunism mișcarea reală care duce la abolirea stării actuale".

Idealul pictural al lui Marx este în arta lui Rembrandt, la care admiră „culorile precise", proiecția reală a omului real. Omul prezentat „cu coturni în picioare și aureolă în jurul capului" îi stîrnește dezaprobarea. „În aceste tablouri rafaeliene, celeste, — scrie el — ei (oamenii, n.n.) sînt zugrăviți cu o lipsă totală de realism".

De aceea în dramaturgie marea sa pasiune este Shakespeare, iar pe Schiller îl critică pentru că transformă „indivizii în simple difuzoare ale spiritului vremii".

Dar dacă adversitatea față de iluziile și mistificările gîndirii burgheze se manifestă pretutindeni în opera lui Marx, în „Capitalul" ele sînt supuse unei analize inegalabile. Aici Marx a nimicit iluziile edenului capitalist în însăși structura și izvorul lor intim: economia capitalistă. Pentru a sublinia metoda strict științifică, fără nici o abatere de la ceea ce însăși realitatea economico-socială propune și dezvăluie, Marx și-a denumit opera sa fundamentală o „anatomie micro-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

Ziua adevărului

5 Mai — Ziua presei este ziua adevărului.

La 5 Mai a apărut „Pravda" leninistă. „Pravda" înseamnă, pe romînește, adevărul. Sărbătorind ziua „Pravdei" și a întregii prese comuniste, sărbătorim de fapt adevărul, adică substanța și sensul care stau la baza acestei prese.

Adevărul costă, din principiu, scump, — într-un regim de teroare el costă, adeseori, și viața. Cine lucra la redactarea „Scînteii" ilegale, ziarul Partidului Comunist, nu primea salariu și casă de odihnă, ci 25 de ani. Scriai articolul cu poliția la ușă și pistolul pe masă. Tipăreai gazeta într-o pivniță, uitîndu-te cînd la plumb, cînd la tovarășul ce păzea neliniștit chepengul. O răspîndeai noaptea, înmînînd pachetul tovarășului X, lipind foaia pe gard sub privirea gardianului din colțul străzii sau aruncînd-o în curțile oamenilor. Uneori, cînd era posibil, tipărătura o ofereai la cinema cu aerul cel mai nevinovat sub formă de program. Îți plesnea inima, dar tu, de piatră, întindeai un program, zîmbeai și luai 25 de bani, privind fix în ochii spectatorilor și întrebîndu-te care dintre ei va pune mîna pe umărul tău, ducîndu-te la Siguranță. Am în față un asemenea program de la cinematograful ARPA. Pe prima pagină titlul filmului, ceva cu cowboy. Jos numele cinematografului cu litere mari, iar între ele, alte litere mai mici, mult mai mici: Armata Roșie Pier Axiștii. Era, cum s-a văzut mai tîrziu, un adevăr rostit de partid. Cît o fi costat această foaie, cît sînge adevărul acesta spus într-un zîmbet?

Astăzi, gazetele de partid au „Casa Scînteii", corespondenți în străinătate și rotative care trag un milion de exemplare în cîteva ceasuri, dar răspunderea și încordarea ziaristului autentic au rămas, neîndoielnic, aceleași, pentru că descifrarea și exprimarea adevărului, sezisarea proceselor noi ale vieții, combaterea actelor și ideilor potrivnice socialismului, accesul la conștiința cititorului și modalitatea de a-l influența în direcția constructivă, cer și talent și inteligență și îndrăzneală, adică totul. Or, totul e mult.

Viabilitatea și forța reală ale presei își au rădăcina, conform învățăturii partidului, în legătura cu masele de cititori. Ziaristul comunist simte cu societatea sau nu simte nimic, este exponent al societății sau nu e nimic. Un mare scriitor al veacului trecut spunea despre Manzoni că meritul lui „este de a fi simțit gustul apei de care era însetat publicul italian". Pentru a simți gustul apei de care e însetat publicul romînesc, trebuie nu numai să posezi o anume inefa-

Al. Mirodan

(Continuare în pag. 6)

RĂSPUNDERE

Ziarele ne aduc știrea că de cîtăva vreme avioane americane înarmate cu bombe atomice și cu hidrogen întreprind zboruri în direcția frontierei Uniunii Sovietice. Este indiscutabil că aceste acțiuni au un caracter net provocator. Ele întrețin o stare de alarmă și neliniște în lume.

Încercarea de a exercita presiuni, de a intimida o mare putere e de-a dreptul ridiculă și ineficace. Forța, calmul acestei puteri, capabilă de-o replică promptă și fulgerătoare, nu pot fi clătinate de raidurile besmetice ale unor iresponsabili. O țară care a lansat primul satelit artificial, care deține un avans tehnic însemnat, are destule mijloace să neutralizeze și să sancționeze pe loc un eventual agresor. Poporul sovietic pregătit poate privi liniștit și decis asemenea exhibiții nebunești. Problema este însă alta: zborurile aviației americane conțin în ele iminența unei primejdii grave cu urmări incalculabile pentru întreaga omenire. *De aceea, protestul guvernului sovietic sună ca un avertisment solemn. Și mai mult decît atît. El este în același timp expresia unei înalte răspunderi istorice a conștiinței acute că prin aceste zboruri nesăbuite este amenințată pacea, bunul cel mai de preț al umanității. Acest lucru l-au înțeles toate popoarele care-și manifestă deopotrivă îngrijorarea și teama față de viitor. Cine ar putea susține în mod serios că asemenea zboruri sînt simple și inocente exerciții? Nici „băieții" intoxicați de alcool și ținuți permanent într-o stare de tensiune și atîțare agresivă, nici un comandant cu „viziuni" și sperînd de a fi atacat îndată ce pe ecranul radarului apare vreun nedeslușit punct negru, nu inspiră încredere.*

În general, halucinațiile antisovietice nu prevestesc nimic bun. Este suficient ca o mînă agitată sau criminală să dezlănțuie bomba nimicitoare și deznodămîntul fatal să nu mai poată fi înlăturat. Nimeni nu trebuie să facă un efort de imaginație ca să-și închipuie că în următoarele ceasuri sau chiar minute planeta noastră va fi în flăcări. Or, pentru a împiedeca o astfel de perspectivă tragică, nu există decît o soluție: încetarea imediată a provocărilor.

Popoarele nu îngăduie ca liniștea, pacea, viața lor să fie puse în pericol

Ieronim Șerbu

(Continuare în pag. 6)

Tabletă parlamentară

Iau cuvîntul în calitate de scriitor, căci altă calificare nu am. Muncitorii tipografi, colaboratorii mei, literă cu literă, și zi de zi, timp de 60 de ani, nu m-au trimis între dumneavoastră, pentru nepriceperile mele politice, ci pentru oarecare priceperi, și acelea puține, cărturărești. Poezia nu e bine să lipsească nici din viața politică și parlamentară. Omenirea, chiar dacă nu știe și chiar dacă nu o vrea, trăiește în lumina soarelui, care e poezie, și în dragoste, care e poezie. Munca e tot poezie. Toate uneltele cîntă, și omul cu ele.

Cînd stă sau moare poezia, care-i frumusețe și bucurie, încep urîtul și întristarea.

De la ultimul război încoace, omenirea trăiește fără poezie... Spaima nu are poezie, popoarele trăiesc înspăimîntate, cu gîndul la ceea ce poate să vie peste ele; la moartea și a nădejdii... Pentru că lăcomia și bunul trai pe spinarea semenului și aproapelui, zgîndăresc nebunia și trufia de totdeauna a celor ce cred că totul le este iertat, de la apăsare, strîmbătate și teroare, nebunia a trecut la războaie. Oamenii s-au bătut între ei, întîi cu bîtele, cu pietrele, cu arcurile și săgețile, apoi cu pușca și tunul. În sfîrșit, ajutați de o știință, mutată din rosturile ei superioare, ei au descoperit puterea de exterminare a unui popor întreg în cîteva secunde.

Popoarele se așteptau la alte descoperiri, care au mers mai încet, la mai multă îndreptățire, la mai multă pîine, la mai multă bunătate...

Două mari războaie au umplut lumea de morminte. Nu a rămas aproape nici o casă în care dedesubtul patului de odihnă al copilor să nu zacă un coșciug. Blestemata armă atomică făgăduiește un cimitir de cinci continente. O arvună asupra acestei plăți finale ni s-a dat subt forma experiențelor nucleare, două cuvinte fără nici o poezie. Efectele acestor încercări funeste au fost imediate și s-au întins pînă departe, otrăvind văzduhul, apele și vegetația.

Față de asemenea rezultate, care sînt numai o gustare a morții generale, s-a ridicat glasul tuturor oamenilor de bunăvoință, cerînd încetarea experiențelor nucleare. Cu o jucărie mică de laborator, militarismul războinic, fără să-și dea seama că înseamnă și pieirea lui, vrea pieirea în masă a miliardelor de nevoiași ai țărinii.

Sesiunea Marei noastre Adunări Naționale se deschide astăzi, după un mare eveniment și într-o perspectivă nouă.

Uniunea Sovietică a declarat solemn că renunță la experiențe. Statele celelalte sînt invitate să renunțe și ele. Renunțarea totală la experiențele atomice va însemna intrarea într-o epocă premergătoare Păcii adevărate, așteptată cu înfrigurare de popoare.

E locul să adăugăm că pe parcursul acestui timp, scriitorii au rolul lor de împlinit. Să scrie toate penele, toate condeiele, din toată lumea, pentru trezirea tuturor conștiințelor și a tuturor simțirilor, de la cele mai slabe pînă la cele mai tari. Pacea și buna înțelegere dintre neamurile pămîntului sînt poezie. Scriitorii să aducă din nou între oamenii descurajați și întristați poezia...

Tudor Arghezi

Cuvînt rostit la cea de a IV-a sesiune a Marii Adunări Naționale a R.P. Romîne.

Pagini despre marea sărbătoare

Momente solemne, sau pur și simplu emoționante, din viața mișcării muncitorești îl inspiră pe scriitorul contemporan. Ca o sensibilă cutie de rezonanță, conștiința scriitorului a înregistrat imaginile zilelor de luptă din trecut ca și emoția puternică a primului 1 Mai în libertate, bucuria impetuoasă care a țîșnit în atmosfera serbărilor populare din zilele construcției libere. Toate deopotrivă au solicitat atenția scriitorului, au luminat sensuri noi. Publicăm aci cîteva evocări ale unor zile memorabile.

Scarlat Calimachi și-a amintit de prima demonstrație de 1 Mai pe care a văzut-o. Era la Petrograd, în 1918. Scriitorul avea pe atunci douăzeci de ani. Remus Luca relatează prima sa întîlnire cu sărbătoarea internațională a celor ce muncesc, pe cînd era copil, în anii fascizării țării. Aurel Baranga descrie primul 1 Mai liber, la București...

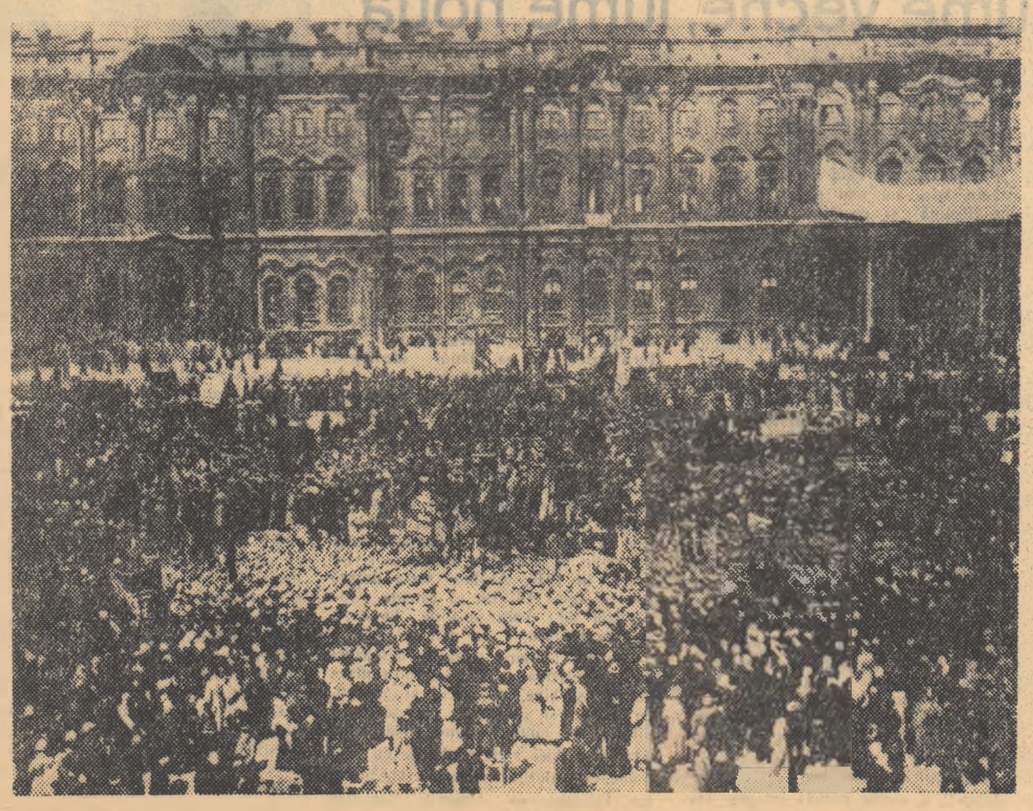

1 Mai 1917 la Petrograd

Scarlat Calimachi:

Dimineața începuse ca de obicei așa cum se întîmpla în ultima vreme; cu zarvă în oraș, cu un colind nesfîrșit de soldați cu cocarde roșii pe străzile Petrogradului. Către orele 10, pe Nevski Prospect, cel mai mare bulevard al orașului, a apărut o mulțime enormă de oameni. Era prima manifestație liberă de 1 Mai din Rusia. M-am apropiat și am privit cu interes. Erau acolo muncitori, copii, soldați, femei, marinari și mulți oameni bătrîni. Purtau lozinci scrise de mînă, pe pînze roșii, pe care le agitau în bătaia vîntului. Se strigau lozinci, se cîntau din cînd în cînd refrenele energice, tumultuoase, ale Internaționalei. Ceea ce m-a impresionat îndeosebi pe mine, a fost disciplina desăvîrșită în care se mișca toată această masă uriașă de oameni. În mijlocul palatelor ocupate de puterea populară, din balcoanele cărora fluturau drapele roșii, pe străzile pestrițe de lume, acești oameni mergeau cu un pas sigur în rînduri strînse, cu un aer senin, respirînd o certitudine extraordinară în acele momente.

(Continuare în pag. 6)

Aurel Baranga:

Am o memorie cu trape. Epoci întregi din viața mea zac într-un con de umbră și, în schimb, îndepărtate momente — de unele mă despart peste patru decenii — îmi apar incandescente și limpezi. Îmi aduc astfel aminte de o zi cu un cer festiv și înalt — sînt peste patruzeci de ani de atunci — de o dimineață calmă cu parfum pascal. Locuiam într-un cartier tăiat de o girlă leșietică, nu departe de abator și închisoare, șerpuind printre case chircite, proptite la pămînt să nu le fure furtuna, printre maidane vaste unde-și țineau tăbăcarii scoarța și țin minte chipurile oamenilor, blînde și cenușii, mîinile lor uriașe, ca niște visle, arse de acizi. În dimineața aceea liniștită, fețele lor arătau parcă altfel. Era ca o mască de sărbătoare, tăcută, care le acoperea chipurile și, țin minte, ca și cînd lucrurile s-ar fi petrecut ieri, grupurile potolite, femeile galbene și supte cu copii în brațe, pășind cu un soi de solemnitate obosită, alături de bărbații lor, pe

(Continuare în pag. 6)

Remus Luca:

În 1940 încă se mai ridica stingher, părăsit, în oborul de vite al orașului Tg. Mureș, un coș înalt de vreo cîteva zeci de metri dintr-o veche pulberărie. El putea fi zărit de departe, dintr-o bună jumătate a orașului și pînă departe, de pe șoseaua dinspre Reghin. Atunci încă nu exista fabrica „Simon Gheza" și celelalte construcții dimprejurul acestui loc. De acest coș se leagă pentru mine cea dintîi amintire vie, inspirată de 1 Mai. Aveam, poate, 14—15 ani cînd au fost trezite toate familiile din cartierul gării, de o rumoare ciudată, nemaipomenită. Ieșind în stradă i-am văzut pe vecini, majoritatea oameni nevoiași, muncitori, zilieri, hamali, mici funcționari, care discutau agitați privind în direcția oborului. Acolo, pe turnul cel stingher, flutura un drapel roșu. M-am luat după grupurile de oameni care se îndreptau spre obor, unde cu toată împotrivirea polițiștilor se strînsese lume destul de multă, privind în tăcere la pompierii care suiau pe o scară înaltă să ia jos steagul. Eram elev de liceu pe atunci și n-am înțeles prea mult din cele ce

(Continuare în pag. 6)

CĂRȚI

MARIN I. NICOLAE:

„Focosul"

Cele 14 povestiri din volumul „Focosul" de Marin Iancu Nicolae, scrise pe un ton reținut, simplu, ne descoperă un scriitor în formație, dotat cu spirit de observație.

Fără a afișa naive pretenții de complexitate sufletească, eroii povestirilor lui Marin Iancu Nicolae trec prin ascuțite drame. Puși în fața morții, ei o contemplă întîi cu o amară luciditate și aleg apoi, în pofida primejdiilor, drumul adevăratei demnități („Soldatul", „Cătană regească").

Cîteva din aceste povestiri sînt autobiografice. („Focosul", „Inovația", „Trei pioniere", „Amintiri"). E atîta liniște și suferință calmă în aceste pagini încît înțelegi că cel ce le-a scris, — el însuși victima unui accident brutal care i-a răpit vederea — a știut să se ridice peste drama sa personală, pentru a o înțelege pe a altora. Dacă există în paginile „Focosului" optimism și tinerețe, ele sînt ale autorului, care-a izbutit să-și înfrîngă propria suferință.

Marin Iancu Nicolae nu se pricepe, totdeauna, să spună bine ce are de spus. Dar volumul „Focosul", rod al unei trude neobișnuite, este o mărturie emoționantă a unui suflet cald, generos. Și acesta e lucrul cel mai important.

T. Milcoveanu

RAFAEL ALBERTI:

„Intre garoafă și spadă"

Printr-o impresionantă coincidență, antologia lirică din Alberti *„Intre garoafă și spadă"* a apărut în tălmăcire romînească dacă nu simultan în orice caz foarte aproape de ziua în care marele poet spaniol a prezentat în Argentina un recital din poezia lui Eminescu. Nu știu cît de înaripate vor fi ieșit ritmurile eminesciene de sub pana lui Alberti, dar numai faptul că ele au trecut prin sufletul zbuciumat al autorului versurilor de față îndreptățește cele mai luminoase speranțe.

Rafael Alberti este un argonaut în căutarea fericirii patriei sale. Exilîndu-se în Argentina sau cutreierînd meridianele planetei noastre, poetul duce veșnic în inimă imaginea Spaniei sale însetate de libertate și fericire.

Ca Machado sau Lorca, poate într-o măsură chiar mai mare, Alberti filtrează elemente folclorice din toate timpurile, îmbogățindu-și neîncetat poezia. Rînd pe rînd ciclurile „Zorile micșunelei" (1925—1926), „Poetul în stradă" (1931—1936), „Intre garoafă și spadă" (1939—1940), „Ce-i viu din depărtări se-ntoarce" (1945—1951) suie ca niște trepte de cristal în spirală răsfrîngînd din ce în ce mai luminoasă atitudinea eroică și demnă a poetului față de poporul său, față de lupta sa. Tumultuoasă ca și viața lui lăuntrică, poezia lui Alberti capătă uneori o expresie vie, scînteietoare, alteori pare umbrită de crispare, de melancolie, dar niciodată ea nu-și coboară elanul. Concizia, limpezimea, puritatea sînt cele mai familiare dimensiuni ale acestei poezii. Patriotismul, credința în lupta poporului, legătura veșnică și vie cu acesta sînt sugerate în cîteva versuri. Iată un singur exemplu. Poetul pribeag are, în străfulgerarea unei clipe, viziunea pămîntului natal, a satului, a casei, spre a cărei fîntînă de odinioară el cată însetat deși ea nu mai există: „Ci, iată, pierise fîntîna, / și totuși, adîncu-i răsună / de-apururi. Și apa secată / se-ntoarse să-mi deie să beau". *(Cîntece)*.

Adagiile lirice din ciclul „Călătorii" exprimă, pe lîngă bucuria și entuziasmul pe care i-l trezesc în suflet țările socialiste pe care le-a vizitat, o înflăcărată apoteoză a libertății omului.

Echivalențele romînești ale poetului Geo Dumitrescu, tălmăcitorul volumului, transpun în general cu fidelitate nuanțele originalului.

V. Nicolescu

„O epopee fără glorie"

Epopeea familiei Forsyte, povestită de Galsworthy, reconstituie, cu minuțiozitate de cronică, descompunerea unui clan aprig, în interiorul căruia domnesc implacabilele legi nescrise ale îmbogățirii prin orice mijloace. Apariția în romînește a primelor trei părți din lunga serie a istoriei Forsyților, în excelenta traducere semnată de H. Y. Stahl, prilejuiește verificarea unor impresii mai vechi. Galsworthy este un incisiv. Lumea care piere nu-i stîrnește nici o nostalgie. Urmărește cu o privire sarcastică succesiunea unor generații a căror dîrzenie se pierde treptat; consemnează lipsa oricărei frumuseți, a oricărei pasiuni din moartea aceasta lentă a unei familii de bogătași. E o luciditate aspră, necruțătoare, ce îl amintește perfect pe autorul „Insulei fariseilor" și îl prevestește pe acela al „Comediei moderne", scrieri care constituie o unitate desăvîrșită în opera lui Galsworthy. Soames Forsyte, „bogătașul" (termen care nu traduce decît aproximativ englezescul the man of property) este un tip de o mare forță expresivă. Ilustrînd tendințele conservatoare pînă la ridicol ale burgheziei engleze, Soames urmărește cu o groază crescîndă desfășurarea evenimentelor din pragul veacului nostru, descifrînd semnele pieirii „tribului" său, la tăria căruia ține mai presus de orice. Din acest trib se vor ridica răzvrătiți ca Irene sau Jolyon, care vor prețui averea spirituală mai mult decît pe cea bănească. Dar asta se va întîmpla mai tîrziu, cînd nimic nu va mai rămîne de făcut și cînd familia Forsyte se va fi destrămat.

Galsworthy nu realizează o pictură de pastă groasă în contraste puternice, ci un joc subtil de nuanțe, impresionant prin complexitatea lui. Studiul introductiv semnat de Edgar Papu sesizează problemele cele mai importante ale operei scriitorului englez, elucidîndu-le cu finețea și competența pe care le prețuim la acest cercetător al literaturii universale.

Gr. Br.

Critica literară la „STEAUA"

Dacă, altădată, cu puține dar foarte onorabile excepții, revistele literare din provincie purtau o afirmată amprentă locală, situîndu-se prin preocupări și calitate la periferia vieții culturale, periodicele literare de astăzi tind să desființeze, prin încadrarea lor în același front cu obiective majore și prin nivel, deosebirile dintre „centru" și provincie. E un fenomen caracteristic societății noastre noi, în care ritmul febril al progresului cultural-artistic — ca și cel științific și economic — se afirmă pe întregul spațiu geografic. Firește, procesul se află în plină desfășurare, cu puncte mai înaintate, cu altele rămase încă în urmă, dar în deplasare progresivă. Nu avem intenția să notăm aici locul pe care-l ocupă revistele noastre literare pe traseul acesta, dar vom reține totuși faptul că prin meritele pe care și le-a cîștigat „Steaua" în opt ani de apariție, prin ținuta ei, prin valoarea colaborărilor permanente sau numai ocazionale, revista clujeană se bucură de un prestigiu deosebit în rîndurile cititorilor. Acesta nu pot fi decît satisfăcuți de faptul că în notele și articolele critice publicate în revistă în ultima vreme s-a renunțat, în favoarea obiectivității, la tonul polemic violent pînă la invectivă, așa cum l-au întîlnit, între altele, în editorialul Farsa aforismelor (nr. 2/1957). Ceea ce ne miră totuși este că redacția nu a luat nici pînă astăzi o poziție autocritică față de acel articol în care atacul împotriva unui critic, depășind limitele urbanității elementare, le atingea pe acelea ale spiritului huliganic. Sporul de obiectivitate se poate observa și în renunțarea la ceea ce devenise aproape o campanie de minimalizare și defăimare a unor poeți pe care redacția nu-i agrea. Ne referim, de pildă, la ostilitatea arătată multă vreme unor poeți fruntași ca Eugen Jebeleanu, Mihu Dragomir și alții.

O cercetare critică asupra modului în care „Steaua" răspunde exigențelor ce decurg din însăși poziția ei în frontul nostru literar se impune cu necesitate. Nu vom întreprinde aici o asemenea cercetare în ansamblu, ci ne vom restrînge numai la sectorul de critică literară al revistei, și doar la ultimele ei numere.

Vom reține ca un merit al redacției strădania de a cuprinde cît mai larg fenomenul cultural, prin crearea unui considerabil număr de rubrici, printre care: Aniversări, Studii, Cronica literară, Carnet sovietic, Viața cărților, cărora li se adaugă și altele, de însemnări, note etc. (Confluențe, Mențiuni și opinii). Intr-o revistă, existența unor rubrici constituie, teoretic, garanția trezirii unor aspecte diverse ale vieții literare.

Rubricile Aniversări și Studii aduc contribuții la opera de reconsiderare a literaturii trecutului, romînești sau universale. Carnetul sovietic înregistrează dezbateri pe teme de prim ordin (Despre natura conflictului principal în literatura realist-socialistă, Tematica în moștenirea teoretică a lui Gorki etc.).

Revederea, pentru o privire de sinteză, a unei serii de numere, confirmă existența în jurul publicației clujene a unor forțe scriitoricești vrednice de stimă. Ceea ce ni se pare totuși regretabil este faptul că „Steaua" nu e preocupată de lărgirea cercului său de colaboratori prin atragerea unor condeie din oraș sau din alte centre. Dar pentru a valorifica talentul și pregătirea actualei echipe și a altor colaboratori este absolut necesar ca redacția revistei să rezolve o problemă de bază: aceea a orientării sale ideologice. In această privință, trebuie să constatăm că sectorului critic al „Stelei" îi lipsește linia fermă capabilă să înmănuncheze contribuțiile diverse și să fertilizeze energiile, indicînd obiectivele care aparțin întregului nostru front literar. Cu excepția studiului semnat de George Munteanu, referitor la Cronică de familie a lui Petru Dumitriu — studiu pe alocuri discutabil și desfășurat prea lent, în fragmente mici, dar, în sfîrșit, o încercare de a spune ceva nou în legătură cu una din marile opere contemporane — „Steaua" na a întreprins în ultima vreme analiza în adîncime a fenomenului literar actual.

S-a ferit, de asemenea, spre regretul cititorilor, de a dezbate problemele centrale ale literaturii noastre noi în articole de sinteză și de generalizare, cumpăna înclinîndu-se mereu în favoarea literaturii universale (ne referim la amploarea și profunzimea studiilor). Impresia pe care ți-o lasă lectura sectorului de critică al revistei este adesea aceea a lucrului mărunt, limitat, deși în multe locuri simți că exista posibilitatea certă, nevalorificată însă, a depășirii ariei înguste. „Steaua" a atras cîndva atenția prin preocuparea de înnoire a mijloacelor de expresie literară, și perseverența în această direcție s-ar fi dovedit pozitivă, dacă argumentările teoretice și realizările artistice concrete nu ar aluneca adesea în afara platformei ideologice care constituie temelia solidă a culturii noastre socialiste, pentru a se situa în regiunea cețoasă a confuziilor.

Cum în ultima vreme revista clujeană nu a publicat articole de principii, sîntem obligați să le culegem din cîteva materiale critice apărute în recentele numere. Firește, ar fi poate exagerat să reconstituim din părerile formulate ici-colo de autori diferiți și cu prilejuri diferite o profesie de credință pe care s-o punem pe seama revistei, dar frecvența și autoritatea cu care s-au afirmat asemenea păreri — și lipsa altora — definesc totuși, credem, o anumită atitudine. Deschizînd seria comentariilor sale la Cronică de familie, George Munteanu respinge metoda impresionistă în critică, însă, totodată, și contradictoriu, acceptă caracterul obligativ al impresiei. Consecințele acestei, în anumită măsură, concesii făcute impresionismului vor fi însă vizibile nu numai în comentariile sale, ci și în cronicile sau recenziile publicate de revistă. Cronicile lui Victor Felea și Mircea Tomuș, de pildă, (despre două cărți de poezie și, respectiv, proza lui Francisc Munteanu, în numărul 10/1957) sînt lipsite de un ax ideologic, comentariile epuizîndu-se în reconstituirea profilului scriitorilor, mai mult presupus decît real, întrucît e trasat îndeosebi pe baza unor aprecieri referitoare la „vibrația interioară" și posibilitățile de exprimare. „Delicatețea sentimentului" la Doina Sălăjan, „aerul mai meșteșugăresc" al lui Gh. Tomozei, „tendința spre conciziune, precizie și simplitate" a lui Francisc Munteanu pot fi trăsături ce se cer relevate însă cu condiția să nu se ignore măsura în care scriitorul și opera reflectă și servesc noile realități revoluționare. Finețea analizei critice nu se verifică prin escamotarea, ci prin relevarea argumentată a valorii cetățenești a unei opere, prin confruntarea acesteia cu realitatea și obiectivele către care evoluează această realitate. Și e regretabil că într-un articol care ar fi putut fi util — ne referim la articolul În loc de obișnuitul „An literar" de George Munteanu — faptul acesta este trecut cu vederea, marile probleme morale asupra cărora se atrage atenția fiind restrînse la acelea ale „relațiilor dintre sexe și a familiei", în timp ce tendința specifică literaturii noastre noi este considerată a fi „voința de universalitate".

Desigur, „universalitatea" constituie o dorință vie a oricărui artist, iar faptul că o serie de cărți romînești valoroase, create în anii regimului de democrație populară, circulă „cu sandale de aur" prin lume ne umple inima de mîndrie. „Universalitatea" nu poate fi totuși în sine și cu orice preț un țel mai presus de altele, în primul rînd de acela ca operele noastre literare, de un nivel artistic cît mai ridicat, să contribuie la educația oamenilor muncii din țara noastră, la stimularea energiilor în construcția socialistă.

Articolele din „Steaua" despre operele literare ale trecutului sînt uneori contribuții interesante și prețioase. Tendințele moderne ale revistei nu exclud, ci afirmă admirația față de moștenirea artistică. Faptul acesta este lăudabil, cu condiția însă ca admirația să nu orbească, ori chiar să anuleze spiritul critic, așa cum se întîmplă în articolul, citat de cîteva ori pînă acum, al lui A. E. Baconsky despre Matei Caragiale (nr. 1/1958). In numele ostilității față de dogmatism și sociologismul vulgar, Baconsky eludează conținutul social al operei lui Matei Caragiale, devenind prizonier al opticii scriitorului, punînd accentul principal pe atmosferă și valoarea stilistică, alunecînd în fond spre estetism.

A. E. Baconsky pare a considera aprecierea unei opere literare din punctul de vedere al conținutului și atitudinii sociale drept „facilitate și schematism de rigoare" și exclamă: „Dar la ce bun să simplifici și să justifici asemenea acte de mare artă care — cum e cazul de față — nu cer decît înțelegere și admirație". A analiza nu înseamnă însă neapărat a simplifica, dar a considera că o operă de mare artă trebuie numai admirată, și înțeleasă prin admirație, înseamnă a înlocui analiza critică prin extaz, a admite teza idealistă că opera de artă se refuză pătrunderii prin mijloace raționale. Articolul lui A. E. Baconsky exemplifică foarte convingător unde poate duce un asemenea punct de vedere. In articol se face abstracție de faptul că ostilitatea lui Matei I. Caragiale față de burghezul Pirgu provine nu de pe poziții populare, ci aristocratice, și se comite exagerarea de a se considera că „în ordinea gradației" Matei „dezvoltă disprețul (față de burghezie) moștenit" de la tatăl său, dramaturgul. Două erori sînt cuprinse în pasajul respectiv din articol. In primul rînd se lasă să se înțeleagă că vehementa critică antiburgheză a lui Ion Luca Caragiale, care a lovit în instituțiile și viciile esențiale ale burgheziei și statului ei, ar fi inferioară aceleia din Craii de Curtea-veche. In al doilea rînd se ignoră caracterul popular al criticii autorului Scrisorii pierdute; nefăcînd distincția necesară între punctul de plecare al criticii antiburgheze la Matei și la Ion Luca, articolul din „Steaua" pare a accepta vechea concluzie falsă, de mult respinsă de critica marxistă, că atitudinea critică față de societatea burgheză ar fi la dramaturg de natură conservatoare.

Este caracteristic pentru lipsa unui spirit rector în paginile revistei „Steaua" faptul că alteori, în analiza moștenirii literare, se parcurge pînă la exagerări ciudate și drumul în sens invers, cum o face, de pildă, Henri Jacquier în studiul său despre Baudelaire (nr. 7/1957). Din buna intenție de a valorifica semnificația socială a poeziei baudelairiene, Henri Jacquier afirmă teza, pe care firește n-o poate argumenta convingător, că realismul lui Baudelaire este „mai apropiat de realismul socialist însuși decît de realismul critic al scriitorilor din secolul trecut". O eroare similară, prin exces, reîntîlnim și în studiul lui Al. Lobrog despre Auguste Comte, în care, pe baza unei analogii arbitrare se constată o anumită concordanță între pozitivism și marxism.

Nu ne-am propus să cuprindem în însemnările noastre și literatura pe care o publică „Steaua", dar nu putem să nu facem constatarea că orientarea, sau mai precis lipsa unei orientări principiale, se răsfrînge și în selectarea scrierilor literare. Alături de poezii originale cărora nu li se poate găsi, cu oricîtă bunăvoință, nici o legătură cu actualitatea, se tipăresc în traducere versuri ce nu justifică prin nimic popularizarea lor în romînește. Nu vom cita decît, din numărul 1/1958, tălmăcirile semnate de Petre Stoica. Sînt două mici poeme străine de spiritul literaturii realist-socialiste.

E desigur absolut necesar ca redacția revistei să exercite un control mai serios al materialelor pe care le publică, pentru a evita apariția unor asemenea scrieri literare sau a unor pagini ca acelea în care Camil Murcșan, scriind despre Mircea cel Bătrîn (tot în nr. 1/1958), exprimă păreri cel puțin ambigue.

★

Ne-am îngăduit aceste însemnări în simpla calitate de cititori ai cunoscutei reviste clujene și dacă le-am dat la tipar am făcut-o pentru că e o cale de comunicare ca oricare alta.

In analiza volumului publicat acum cîteva luni de un critic, recenzentul revistei „Steaua" aprecia cu insistență îndreptățită caracterul militant al scrisului acelui critic. Așadar, „Steaua" prețuiește ca pe o calitate esențială spiritul militant în domeniul criticii literare, fermitatea ideologică, abordarea de pe solide poziții marxist-leniniste a fenomenului literar. Cititorii i-ar fi recunoscători dacă ar găsi întotdeauna în paginile ei de critică — dar și de literatură — același spirit, aceleași calități.

Ion Roman

C. FLONDOR — *„Șantier"*

(Expoziția Institutelor și Școlilor de arte plastice, deschisă în cinstea Festivalului Republican al Tineretului)

MARCEL BRESLAȘU

în germană

Despre volumul lui Marcel Breslașu în germană, aș putea spune că e într-un fel o surpriză: nu pentru că nu i-aș fi cunoscut poezia în romînește, dar pentru că poetul și-a risipit-o ca păpădia decenii de-a rîndul, refuzînd cu încăpățînare să și-o adune. Inainte de război îi citisem o „Cîntare a cîntărilor". După eliberare, în afara primelor „Fabule mici și mari pentru mari și mici" și a versurilor pentru un jurnal de perete, care aduceau o factură nouă a acestui gen mai bătrîn decît Esop, ne-a oferit numai capitole separate din viitoarea sa „Poveste a poveștilor": aici un „Cîntec de leagăn al Doncăi", dincolo o evocare a Iașilor în anii 1917, într-un ziar — o fabulă, într-altă revistă — observații asupra dialecticei poeziei, etc., etc. Cu alte cuvinte, pe Breslașu îl puteam reconstitui mai mult din fragmente, decît cunoaște global din propria sa voință. De aceea, primul merit al volumului german e că oferă cititorilor în coperta aceleiași cărți, și pe autorul atît de gingașului „Cîntec de leagăn" (care e tradus cu deosebită delicatețe de Else Kornis), și pe unul din primii cîntăreți ai „Căii Griviței", și pe fabulistul original, și pe teoreticianul manualului său de „dialectică a poeziei". Cititorii germani îl pot aprecia și pe liricul care a scris imnul pentru pace, și pe nu mai puțin liricul din povestea Doncăi; ei se pot amuza cu fauna fabulelor, obișnuită ca spețe (arici, hiene, cuc, greier, furnică, turturea, cinteozoi), dar originală prin raporturile și împrejurările în care sînt puse să vorbească; deci au un avantaj asupra lectorului romîn, făcînd dintr-o dată cunoștință cu multiplele aspecte și valențe ale poetului.

Aceasta cu atît mai mult cu cît în genere traducerile sînt bune. Lotte Berg e o excelentă tălmăcitoare a fabulelor (mai greu de evitat, alunecarea în proză în „Iași 1917", unde muzica și spuma verbală din romînește au fost mai dificil de trecut dintr-o limbă în alta). Tălmăcirea cîtorva fabule și poezii poartă pecetea înaltei măiestrii a lui Alfred Margul Sperber, iar, ca o notă originală a volumului, merită relevată „traducerea" fabulei „Invățăcelul" de către... Marcel Breslașu. E interesantă întîi prin calitatea originalului german, egalînd pe cel romîn, fără a se confunda cu el. Cînd poetul își traduce versurile, neavînd să fie fidel decît sieși, își permite echivalențe destul de... depărtate de original, ca detaliu, dar care păstrează imaginea globală. Mai trebuie să spun că autorul atîtor calambururi, cîte stele sînt în calea lactee, își menține și în traducere faconda?

Veronica Porumbacu

CRONICA LITERARĂ

TUDOR ARGHEZI: „Lume veche, lume nouă"

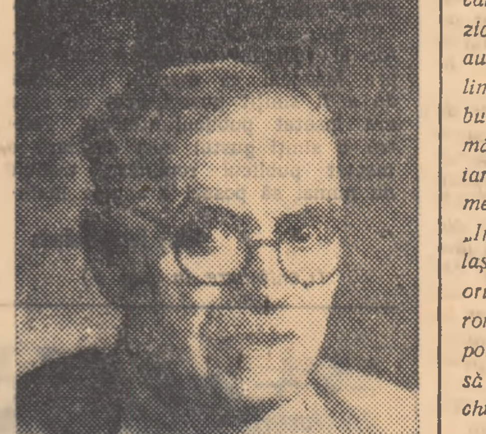

Universul arghezian preface cotidianul în durată istorică și milenarul în prezență imediată. Societatea contemporană e desfăcută în particule caracterologice, în prototipuri de atitudine etică, în elemente umanistice eterne. Brazda strămoșească, stratificată în vreme, se răscoală în actualitate. Ințelepciunea bătrînă, ignorată și tăcută își spune cuvîntul despre azi. Trupul pieritor se confruntă cu spiritul omului ce se continuă, prin gînd și simțire. Natura, cu flora peisajului natal și cu fauna domestică, perpetuează în intimitatea gospodărească mesajul veșnic al universului umanizat. Giuvaerul fragil e simbolul perfecției permanente. Mucegaiul, buba și noroiul sînt forme ale unui conținut repetabil.

Alhimia versului arghezian scoate aurul definitiv din amestecuri supuse ruginii, transportîndu-le în ținutul valorilor supreme.

Impreună cu întrebătoarea cugetare asupra omului și lumii, observația socială crește în perspectiva absolutului.

Satira lui Arghezi, multiformă, e condamnare în numele istoriei omului. De aceea viața burgheză e incriminată atît, conținînd blestem profetic și ură ereditară.

Imnul arghezian a fost, pînă de curînd, o raritate. Matusalemica omului cultură, din adevăr și frumos, laudă împlinirea naturalului, elogiat și în manifestările sale simple și pure, prin plante și viețuitoare fără grai. Dar se refuză copiilor false și denaturărilor, corciturilor și hibrizilor, hipo și hipertrofiilor. De aceea Cîntarea Omului a fost adusă, de către Arghezi, abia în zilele noastre. Socialismul primește din partea poetului lauda timpurilor ce l-au visat și l-au chemat, ca pe o împlinire a perfecției naturii în planul socialului.

Tableta argheziană, însoțind de multă vreme versul, face parte integrantă din arta poetului. Universul său, alhimizat în poezie, își dezvăluie însă aici sursele imediate. Aurul, în parte virtual încă, indică fazele de laborator misterios. Poetul adună, cu perseverență, elementele observației sale asupra vieții din jur. Pe drumul de la înregistrare la comunicare retortele și funcționează. Faptul brut intră în perspectiva timpurilor, primind greutatea acuzării sau elogiului lor.

Volumul scos recent la Editura tineretului — Lume veche, lume nouă —, întrunește tablete publicate de Arghezi între 1945 și 1957, adică în actualitatea cea mai acută, în anii de după eliberarea patriei. Orînduite cronologic, tabletele sînt grupate, despărțind sferele tematice.

Prima despărțitură poartă titlul volumului. Sînt, aici, tablete acuzatoare și tablete omagiale, în numele aceleiași perspective etice, înnobilată ea însăși în fața obiectului omagiat, — societatea în transformare socialistă a ultimilor ani.

Tabletele din 1945—1947, sub aspectul publicistic al observatorului cotidian, înregistrează satiric și pedepsitor lumea veche în acțiunea ei ultimă de pe pozițiile puterii. Peisajul social de după război, cu țara prădată de fasciști și înfometată, cu calamitatea secetei adăugată, aduce în raza peniței usturătoare pe profitorii momentului: speculanți, afaceriști, funcționari corupți. Falsa elită exploatatoare din toate vremurile apare în ipostaza ei imediată, astfel cum o constată soldatul venit în permisie de pe frontul anti-hitlerist și spectator, de la fereastră, al unui „bal strălucit" organizat pentru că „fecioara unui cîrnățar clandestin s-a măritat cu odrasla masculină a unui importator de marfă ascunsă".

Fraza lui Arghezi, întoarsă cu rafinament de arabesc pentru a evidenția epitetele aglomerate ca într-o suduială meșteră, trăiește în tabletă ca și în vers, acumulînd scîrbă și indignare și explodînd în final. Această frază, împreună cu soldatul, dă drumul „din balcon" unui „scuipat de greață" peste lumea veche care petrece încă, inconștientă, pe spinarea poporului său, lucidă, lașă și ticăloasă, își simte sfîrșitul pe pămîntul nostru și „spală putina" în țări prielnice pentru ea. Disprețul observatorului din tablete, în 1946, cade, zdrobitor, peste așa-zisul om politic de altădată, ce se dovedește „un aventurier, un zaraf, un popă gras de vînzare, un cinic al egoismului meschin, care și-a părăsit patria în suferință ca să-și puie intestinul gros la adăpost".

Simbolul bubei purulente, în poezia argheziană, departe de a fi un element naturalist, are o funcție esențială: aparența, ea însăși ascunsă, a putregaiului interior lumii vechi. „Cîtă vreme mocnește mut, puroiul ia forme exuberante și estetica lui de suprafață poate să înșele". „Colierul de perle încolăcit pe un grumaz alb, delicat, încă nu pare un șirag de bube, gata să se spargă". Dar, musca profetic tableta lui Arghezi, în 1946: „Puroiul dă din cînd în cînd cîte un abces, care nu mai poate fi ascuns în zibelină și cosmetic"... Focarele „încep să curgă și put și nu se știe pînă unde se poate întinde duhoarea..."

Tabletele de mai tîrziu, în fața realității noi, constată lumea preschimbată, prin schimbarea puterii conducătoare, și-și aduce, în locul disprețului, elogiul. „Criteriile și selecțiile" în alegerea organelor de conducere obștească, cele de ieri și cele de azi, sînt confruntate: „Criteriile prețuirii s-au schimbat și în viață intră alături, braț la braț, oameni cu mîinile bătătorite și frații lor mai fragili, artistul cu vioara, cel cu pensula și cu pana"...

In despărțirea a doua a volumului — Oameni și oameni — sînt confruntate caractere și tipuri sociale. Ranchinosul meschin, care în 1945 încă e lucrat pe dinăuntru de otrava din 1935 a unei aprecieri defavorabile, e un bolnav în contrast cu lumea naturală, cu „noi, ceștialalți, sănătoși la inimă și la minte", care „rîdeam, cîntam, fluieram și ni-era veselă viața printre animalele autentice și ciupercile nestrămutate, cu care seamănă omul".

Patologiei, individuale și sociale Arghezi îi opune natura integră, statornică în înțelepciune și frumusețe. In corpul bolnav, „e vătămată o moleculă". Societatea fățarnică a capitalismului are ca o coordonată contrafacerea. Reprezentantul acestei societăți are „aptitudinea de a schimba cîte nasuri dorești și oricîte obraze, pe care le poartă cu sine în buzunar". In această societate, după vorba unui om politic ce-i aparține, „numai proștii nu-și primenesc părerile de cîteva ori pe an". In lumea naturală însă „fiecare pasăre piere pe limba ei". „Curcanul nu face ca pitulicea, vrabia nu vrea să fie privighetoare... cireșul nu dă caise"... „Ireversibilitatea" naturii înseamnă, pe planul ideologic, simbolizat prin proverbele de tip antonpanesc, consecvență cu sine însuși și respect pentru ceea ce e propriu umanului. Ințelepciunea țăranului romîn nu e văzută poporanist, ci ca o expresie a unei culturi naturale de două ori milenare, care se bazează nu pe „o memorie personală" ci pe una a marii colectivități. Poporul care tace știe să aștepte ceasul eliberării, după un ornic al aceleiași înțelepciuni. De aceea, în 1946, Arghezi scria despre Stan și Ion: „Ei știu să aștepte. Ceasornicul lor, care nu-i de buzunar, nici de brățară, e cel mai precis".

Pe alte planuri, celelalte despărțiri ale noii cărți aduc aceeași confruntare de rău și bine, de trecut și prezent, de veșnic și perisabil. Tabletele din ultimii ani aduc omagiul construcției sociale a unei vieți conforme cu permanența valorilor supreme ale omului. Descoperirea Uniunii Sovietice exprimă, cu un lirism al entuziasmului rar întîlnit la Arghezi, fericirea contactului cu pămîntul visului îndeplinit al Omului cu O mare. Poetul „a intrat într-un vast univers de miracole nebănuite".

Medalioanele fixează, în galeria portretelor, caractere de artiști și de cetățeni ai culturii, stabiliți în eternitate. Numai în aparent contrast, de fapt într-o corespondență simbolică, e evocată lumea „celor care nu cuvîntă" din jurul legendarei gospodării din Mărțișor. „Pe o palmă de țărînă" trăiește natura animală, firească și secretă, exprimînd o perfecție a universului ce se relevă în evenimentele sale autentice.

Documente ale universului arghezian, copleșind de dispreț nedreptatea, murdăria și falsul, scoțînd la iveală aurul vremii noastre, tabletele lui Arghezi aduc, în ultimă instanță, cel mai înalt omagiu socialismului, care include în semnificațiile sale toate aspirațiile poetului spre suprema realizare a potențelor omului și naturii ce-l înconjură.

Savin Bratu

Literatura romînă în China

La Uniunea Scriitorilor au sosit cîteva cărți romînești apărute în limba chineză: Baltagul de Mihail Sadoveanu, o culegere de nuvele din R.P.R. (clasice și contemporane), Salata de Petru Dumitriu. De asemenea, în revista de traduceri din Pekin, a apărut un grupaj de versuri din țara noastră: „Miorița", trei poezii de Eminescu, „Cîntec din fluier" de Arghezi, „Mărul de lîngă drum" de Mihai Beniuc, „Cîntul Vieții" de A. Toma, „Frumoasa" de Victor Tulbure și „Pămînt însorit" de Horwath Imre. In „Gazeta pentru literatură și artă" a apărut un articol consacrat „Realizărilor noii literaturi din R.P.R.", sub semnătura lui Mihai Gafița.

BRIGADA DE TRACTOARE

— Schiță —

În primăvara anului 1957, la locul numit „Vadul Dropiilor", s-a așezat cu întreg calabalîcul ei o brigadă de tractoare. Era alcătuită din șapte tineri. Cel mai vîrstnic avea douăzeci și unu de ani, dar șeful ei nu era acesta, ci un flăcău de optsprezece ani, cam ușurel la cîntar, cu palme mici de domnișoară, însă iute ca piperul și neglumeț din fire. Brigada și-a ales locul de tabără în mijlocul Bărăganului. Satul Malu era la opt kilometri departe de bivuacul celor șase tractoriști, iar gara Jigălia, la vreo doisprezece. De jur-împrejur nu se vedea decît stepa ușor vălurată și cocoașele topite în ceață ale gorganelor. Lîngă un astfel de gorgan, brigada și-a instalat la sfîrșitul lui martie calabalîcul ei: cele trei tractoare cu șenile, cisterna cu motorină, vagonul dormitor și rutierul. În prima zi tinerii au înălțat antena micului lor post de radio emisie și recepție, au săpat, chiar în coasta gorganului, groapa care avea să fie vreme de cîteva săptămîni cuptorul lor de gătit mîncarea și au făcut ultima revizie celor trei tractoare. A doua zi, în zori, trebuiau să pornească la arat. Seara s-au culcat devreme, în timp ce șeful brigăzii s-a chinuit vreo oră să obțină legătura cu stațiunea de mașini și tractoare. Cei care se vîrîseră în paturi nu putură dormi din pricina lui și îi strigau în răstimpuri furioși:

— Lasă-l dracului, Duțule!

— Nu vezi că-i stricat?

— Dispecerul de la semeteu doarme, nu-l auzi cum duce porcii la ghindă?

Duțu, însă, continua să strige în receptor:

— Alo, semeteule! Semeteule, n-auzi?

În sfîrșit, după vreun ceas, dispecerul dădu semn de viață. În clipa cînd glasul lui răsună metalic în pîlnia receptorului, toți cei care păruseră că dorm, în sfîrșit, își ridicară capetele din așternuturi și ascultară convorbirea lui Duțu, uimiți și bucuroși.

— Semeteule, cine-i acolo? Dumneata ești, nene Horvat? Aici e tovarășul Duțu!... Brigada a șaptea! Ne-am instalat și mîine dimineață pornim.

Apoi, Duțu cobori dintr-o dată glasul și, cu palma căuș la pîlnie, rosti:

— Să nu mă ții la post cu motorina! Dacă mi-o trimiți la timp, ai un chil de țuică a-ntîia. Ce zici?! Nu înțeleg! Nu în-țe-leg! Mai spune o dată!

Nepricepînd ce anume vroia să-i spună Horvat, Duțu ceru ajutor celor din paturi:

— Hai, mă, unul din voi și vezi ce vrea Horvat.

Sări unul din paturile suprapuse, de campanie, și luînd receptorul, întrebă cu glas tunător:

— Ce vrei, semeteule? Spune literă cu literă!

Apoi, începu să rostească rar, repetînd ca un ecou cuvintele lui Horvat:

— Bî de la București! U de la Uioara; lî de la Lenuța, e de la Elvira, tî de la Tincuța, i de la Ileana, nî de la Nina, u de la Uioara...

— Buletinul meteorologic! strigă Duțu, descoperind înaintea celorlalți ce anume vroia să le transmită Horvat.

Duțu trecu la aparat și răspunse repede:

— Aici e frumos! Lasă buletinul pe altă dată. Ne-ai atîțat, nene Horvath, cu Tincuța și Ileana, ai uitat că sîntem singuri aici?

— Spune-i să ne-o trimită pe Tanța, îl sfătui unul, din paturi, dar Duțu termină convorbirea și, închizînd aparatul, începu să se dezbrace vorbind de unul singur, parcă îl supărase dintr-o dată cineva. Apoi stătu cîteva clipe, ascultînd vîntul ce se întețise și i se păru că aude lipăitul ploii pe acoperișul de tablă al vagonului. Ieși afară și unul din cei ce păreau că dorm, ridicat în coate, rosti după ce ascultase și el:

— Parcă plouă, bre! Ne-a pus dracu' mîna-n cap!

— Ce plouă? Culcă-te, că mai avem vreo cinci ceasuri și-ți dăm bătaia.

Duțu s-a întors în vagon și vîrîndu-se în așternut, a spus ca pentru sine:

— Al dracului buletin...

La vreo două ore după aceea, a pornit ploaia. Duțu nu putuse închide ochii nici pînă atunci. Se întorsese în așternut cînd pe-o parte, cînd pe alta, ascultînd vîntul care făcea să vîjîie sîrmele antenei. Cînd începu ropotul ploii sări speriat și își lipi fața de ferestruica aburită, încercînd să privească afară. Un întuneric gros ca păcura. Apoi ieși afară, punîndu-și în cap o foaie de cort și în lipsa lui, ceilalți își spuseră speriați:

— Plouă, mă!

— Plouă!

— Na, acuma știm!

— Clocim!

Cînd se întoarse Duțu în vagon, ceilalți tăcură, prefăcîndu-se că dorm, parcă ei ar fi fost vinovați că plouă, ori parcă s-ar fi rușinat de întorsătura aceea neașteptată a lucrurilor. Duțu se urcă în patul lui. Era un pat suprapus, și din așternutul lui, dacă întindea mîna în sus, atingea plafonul vagonului. Ploaia suna în acoperișul de tablă, parcă deșerta cineva un sac uriaș de grăunțe. Vîntul izbea ploaia în rafale repezi și în scurt timp aerul din vagon deveni cald, înăbușitor, ca într-o baie de aburi.

Unul, din paturile de jos, își aprinse o țigară sub pătură. Duțu simți mirosul fumului și întrebă:

— Care fumează, mă?

Neprimind nici un răspuns, se aplecă peste marginea patului și întrebă din nou:

— Nu dormi, Alecule?

Nu-i răspunse nimeni. Întinse mîna în sus și trecu cu dosul palmei peste scîndurile plafonului. Erau reci. I se păru că-s umede, aburite. Închise ochii. Respira greu, parcă se înăbușea. Întrebă din nou, săltat în capul oaselor:

— Să deschidem ușa? E un aer aici, al dracului...

Apoi tăcu, oftînd iar, parcă-l durea în coșul pieptului. Închise ochii, dar nu fu chip să adoarmă. A mai aprins cineva o țigară. N-a mai aprins-o sub pătură. Flacăra chibritului a pîlpîit ușor, apoi s-a stins. Duțu a înțeles că țigara a aprins-o Matac, cel care stătea în patul de jos, lîngă ușă. L-a strigat:

— Matacule, crapă ușa aia oleacă!

Nu i-a răspuns Matac. L-a mai strigat o dată:

— N-auzi, mă?

I-a răspuns glasul lui Matac, din întuneric, greu, parcă venea dintr-o fîntînă adîncă:

— De ce strigi așa, doar n-am surzit!

— Ba vi-a surzi cu toții! Plouă de la miezul nopții și n-auziți! Plouă!...

Ploaia nu s-a oprit nici în dimineața aceea, nici pînă seara nu s-a oprit și nici a doua zi. Nu e nimic mai dezolant decît o ploaie în Bărăgan, la sfîrșitul iernii, ploaie care parcă aduce din nou toamna peste întinderile nesfîrșite de pămînt. Zările pier încețoșate, în niște întunecimi profunde, vîntul gonește de-a lungul stepei ca un turbat și se lasă un frig umed care-ți scîrbește inima.

Așa a început în primăvara anului 1957 una din cele mai dramatice așteptări petrecute cîndva sub cerul Bărăganului. Ciobanii pe care îi prind astfel de ploi cumplite, în Bărăgan, stau chirciți în colibele lor de coceni și așteaptă. De pe vremea sciților și a geților, ei s-au învățat să aibă răbdare, să aștepte chiar și săptămîni întregi trecerea ploilor. Călătorii surprinși de astfel de ploi calcă în niște noroaie atît de adînci și înfricoșătoare, încît în clipa cînd ghicesc un sat dincolo de liziera unei plantații de salcîmi, sînt tot atît de fericiți ca și marinarii care intră, după o furtună groaznică, între cheiurile unui port. Însă bivuacul unei brigăzi de tractoare rămîne sub clopotul uriaș al ploilor ca o corabie în largul mării. Îl bat vînturile, îl bate ploaia cu funiile ei ude și năprasnice. Îl încearcă în singurătate și întunecime aerul rece și umed. Așa a stat, la sfîrșitul lunii martie, în anul 1957, brigada lui Duțu. Așa a început atunci una din cele mai patetice bătălii de pe meleagurile acelea, bătălia împotriva stihiei singurătății, bătălia împotriva neliniștei cumplite pe care ți-o dau nervii întinși ca un arc, pus să aștepte și să pîndească sfîrșitul ploilor.

În a patra zi li s-au sfîrșit țigările. Duțu, care nu era fumător, începuse să fumeze și el, lupînd la fleoare țigară, cu ochii înroșiți și holbați, cu vinele de la gît umflate și cu fața crispată. S-au căit că aruncaseră mucurile de țigări și au început să le caute pe sub paturi. Apoi n-au mai găsit nici mucuri și n-au mai fumat. Ar fi vrut să-l vadă pe Duțu stînd numai la aparatul de radio, dar Duțu le-a spus:

— Nu putem, mă, că se descarcă tot curentul și rămînem în aer. Numai seara, între opt și nouă, așa am stabilit cu Horvat.

Peste zi citeau, dar fără nici un chef. Ori dormeau, dar se săturaseră repede și de somn. Nici de mîncare nu le ardea. Au tăbărît însă, cu o patimă neștiută pînă atunci, pe cafea. Făceau cîte-o căldare de cafea și nu le ajungea pînă seara. Mai făceau cîte un ceaun să le ajungă peste noapte. Abia așteptau să se lase seara, să se facă orele opt, să vorbească Duțu cu Horvat. Se adunau roată în jurul lui Duțu și în clipa cînd auzeau în pîlnie glasul lui Horvat, ascultau convorbirea, împietriți și muți de-o emoție adîncă. Cereau buletinul meteorologic. În fiecare seară era același buletin. Apoi comentau:

— De unde dracu' plouă atîta?

— A uitat Ilie să închidă dușul! încerca unul să glumească, dar nici cea mai grozavă glumă n-avea haz și nu stîrnea rîsul.

Într-o seară, Matac a ieșit din vagon. Nu l-a luat nimeni în seamă. Au crezut că a ieșit pentru nevoile lui. Matac a zăbovit afară. Cineva a zis, uitîndu-se mirat spre ușă:

— Vedeți mă, și-o fi luat cîmpii.

Dintr-o dată a izbucnit duduitul unui tractor. Au sărit cu toții la ușă și au coborît buluc treptele vagonului. Matac era la tractorul lui. Aprinsese farurile mari și fascicolele de lumină țîșneau orbitoare, străpungînd pînă departe pînza deasă a ploii. Motorul a mers în sec cîteva secunde. Tractoriștii au intrat în vagon. Afară a rămas doar Matac, numai în pantaloni și cămașă, cu capul descoperit. Duțu a vrut să-l strige.

— Lasă-l să-și facă damblaua, a zis unul.

Apoi s-a întors și Matac. S-a trîntit pe pat, dîrdîind de frig.

— Are să dea gripa-n tine, Matac! i-a strigat Duțu. Schimbă-te și bagă-te-n pat.

Matac i-a răspuns cu privirile-n tavan, parcă visa:

— Ai auzit cum duduia motorul?

Unul dintre ei, Coman, aranjîndu-și lucrurile din cufăr, a dat peste un pachet de țigări. Douăzeci de țigări stătuseră acolo, în fundul lădiței sale, nimeni n-a știut de ele. Descoperirea lor era uluitoare. Coman le-a împărțit frățește. Cîte trei țigări de om. El și-a oprit numai două. Peste o jumătate de oră nu mai era nici o țigară. Duțu amețise. A rostit, privind fumul ridicat ca o ceață în plafonul vagonului:

— Al dracului și tutunul ăsta... Ce dulce otravă... Îți omoară nervii...

În a șasea zi a venit la ei președintele gospodăriei colective din Malu. Nu se mai aștepta să-i găsească aici. Venise călare, dar era atît de plin de noroi, pînă în albul ochilor, încît ai fi crezut că a făcut drumul peste cîmp pe jos. Le-a adus un sac de pîine și un miel tăiat. La țigări nu se gîndise. Le-a lăsat pachetul lui de țigări, dar erau ude și fărîmate. Le-au pus să se usuce. Apoi președintele gospodăriei a plecat spunînd: „Are să rupă cep ploaia asta în două-trei zile. Să nu plecați".

Se făcuse în jurul vagonului un noroi adînc și cleios. Acolo unde căzuse motorină și uleiuri apa scînteia în reflexe albăstre și roșcate. Ploaia se vînzolea pe acoperișul vagonului, vîntul trecea șuierînd printre sîrmele și ancorele antenei, rafalele izbeau în pereții vagonului și zguduiau prelatele de pe tractoare. Zgomotul acesta de furtună neostoită îi trezea dimineața pe tractoriști, zgomotul acesta îi întovărășea mereu și în somn.

În a opta zi, Matac s-a făcut nevăzut. Au crezut că ieșise afară pentru cîteva clipe. Era dimineața, pe la ceasurile opt. N-a mai revenit în vagon. L-au căutat, l-au strigat, degeaba.

— O fi plecat la Tanța! a zis unul făcînd cu ochiul.

Seara s-au strîns iar în jurul aparatului de radio-emisie și recepție. N-au putut să obțină legătura. În pîlnia aparatului se auzeau niște zgomote difuze, niște glasuri depărtate, de neînțeles. Duțu a închis aparatul. Apoi s-a urcat în patul lui. Era a opta noapte de cînd aici, la un braț deasupra lui, auzea fără încetare cîntecul enervat al tablei plouate. L-a cuprins disperarea. A închis pumnii și a început să bată cu pumnii crispați în plafon.

— Ce-i, mă? l-a întrebat unul. Bați acoperișul?

Duțu și-a vîrît mîinile sub pături. S-a trezit că se gîndește la lucrurile cele mai uluitoare: dacă am să plec și eu ca Matac? Dacă mă duc la semeteu și le spun să mă treacă la altă brigadă? Dar la celelalte nu plouă? Poate să fie un potop adevărat... Dacă ar urca tractoarele și vagonul pe gorgan?...

Pe unul din paturile de jos, cîțiva jucau „durac" cu niște cărți vechi, soioase. Unul își răsucise o țigară fără tutun, dintr-un colț de ziar, zicea că e mai bună la gust decît „Virginia". L-au urmat și ceilalți. În vagon s-a făcut un aer greu, înecăcios. Duțu le-a strigat să deschidă ușa. Au deschis-o. Cel care descoperise că se poate fuma și o țigară de jurnal, și-a ridicat capul spre Duțu și i-a spus:

— Dacă plouă și mîine, plec și eu ca Matac.

Duțu a coborît din pat și a pus încă o dată aparatul de radio în funcțiune. L-a lăsat deschis. Și s-a așezat pe pat, ascultînd zgomotele difuze din pîlnia aparatului. Apoi dintr-o dată a auzit apelul cunoscut:

— Alo, semeteule! Semeteule!

Duțu a sărit din pat. Au lăsat și ceilalți jocul de cărți. S-au grămădit în jurul aparatului. Duțu a răspuns la apel cu glasul tremurînd de emoție:

— Aici brigada șaptea! ...Alo, aici e Duțu de la a șaptea. Cine-i acolo? Care brigadă? A treia? Tu ești, Spînule? Ce zici, Spînule? La voi nu mai plouă de un ceas? Bagi mîine tractoarele în lucru? Cum dracu' nu mai plouă la tine, că aici plouă de ne-a înnebunit?

Duțu lăsă receptorul și repetă ceea ce auziseră de fapt și ceilalți:

— La Spînu în sector nu mai plouă! Cum dracu', mă? Cum de nu mai plouă la el?

— Sînt peste treizeci de kilometri de-acolo pînă aici. Ce vrei? Se poate!

Apoi închise aparatul și ascultară ploaia. Li s-a părut că nici la ei nu mai plouă cu atîta înverșunare. Au ieșit cu toții afară. S-au întors ciuciulete, tremurînd de frig, înjurînd cumplit și blestemîndu-și zilele. N-au mai avut chef de cărți. Și-au făcut țigări din jurnal. Și Duțu și-a făcut o astfel de țigară. Stăteau trîntiți pe paturi, cu fețele-n sus, cum stau oamenii chinuiți de gînduri și de neliniște. Ploaia suna în acoperișul de tablă, vîntul vîjîia fără încetare. A trecut așa un ceas. A mai trecut unul. Duțu a ațipit. Au adormit și ceilalți obosiți de atîta mînie neputincioasă și disperare. Tîrziu Duțu s-a trezit din somn, speriat. De mult urechile sale n-au mai prins zgomotul ploii. Se lăsase o liniște grea și adîncă. Numai vîntul bătea ușor, obosit parcă și el. Nu mai plouă, s-a gîndit Duțu și în clipa următoare a sărit în mijlocul vagonului, dupăind repede spre ușă:

— Nu mai plouă! S-a oprit ploaia!

Matac s-a întors în faptul zilei. La tractorul lui l-a găsit pe Duțu făcînd revizia motorului. L-a dat de o parte pe Duțu, spunîndu-i cu un glas moale:

— Nu, frati-miu, lasă-mă pe mine... E schimbul meu... va să zică pornim.

— Credeam că nu mai vii, i-a spus Duțu.

— Ce să nu viu, Duțule? Stăteam lîngă pieptul ibovnicii și-i ascultam bătăile inimii. Parcă lovea ploaia în acoperișul vagonului, așa-i bătea inima. Am auzit cînd s-a oprit ploaia. M-am îmbrăcat și am alergat încoace. S-a mirat fata: „cum Dumnezeu pleci așa, în toiul nopții? Parcă n-ai fi întreg, Doamne ferește!

Duțu a intrat în vagon. Cei de-afară l-au auzit strigînd în pîlnia aparatului de emisie:

— Alo, semeteule! Semeteule, m-auzi? Aici e Duțu de la a șaptea! A stat ploaia d-aseară! Băgăm plugurile în dimineața asta! Alo, semeteule! Semeteule!...

Apoi nu s-a mai auzit glasul lui Duțu, din pricina zgomotului puternic pe care îl făcură tractoarele, cu motoarele lor duduind din plin, atît de năprasnic, încît părea că se cutremură pămîntul...

Petru Vintilă

Ilustrații de IULIAN OLARIU

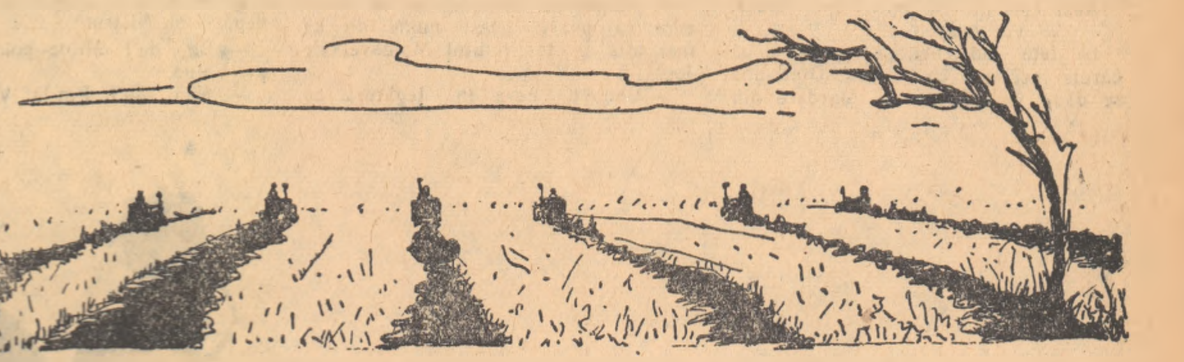

Mesaj

Primăvara ies florile de sub întinsele zăpezi:
Albe, roșii, albastre, neînchipuit de grațioase.
Ochii, mintea și sufletul nostru le cer pentru înalta îmbătare.
Prieteni! Să apărăm florile imaculate ale patriei noastre!

Primăvara se întorc, — de dincolo de mările de smarald — rîndunelele.
Gingașa natură rîde sub povara de farmec și de cînt.
Ochii copiilor cată cerul plin de albastru și de tril
Prieteni! Să apărăm copiii, aurul fără de preț al patriei noastre!

Primăvara a curs sîngele cel mai omenesc la Chicago.
Steagul de luptă a devenit un cîmp imens de maci roșii
și a înfierbîntat cu lavă de Vezuviu milioanele de inimi.
Prieteni! Să apărăm ca ochii din cap inima omenirii!

Primăvara ni l-a dat la încrucișare de veacuri pe Lenin,
uriașul de foc care a ars pînă în străfundul minții, incandescent,
ca să lumineze tot pămîntul; toate apele; toate astrele.
Prieteni! Să apărăm geniul, focul sacru, marea iubire de semeni!

Primăvara este simbolul celei mai perfecte armonii,
simbolul nădejdilor, dragostei și suavei fericiri pămîntene,
simbolul păcii, al tumultului, al frumuseții omului.
Prieteni! să apărăm pacea, sora dulce a primăverii!

Primăvara se mai nasc și corbii, — sămînța bolnavă a răului —
care turbură albastrul cerului, limpezimea apelor și liniștea pămîntului,
care fură mireasma florilor și viața copiilor din leagănul de vise.
Prieteni! Să-i topim în lava urii noastre nestinse și drepte.

Primăvara ne-a adus marea sărbătoare de armindeni.
Sărbătoarea de soare a tuturor inimilor, a tuturor neamurilor
din Cordillieri, Himalaia, Urali și Capul Bunei Speranțe.
Prieteni! Să ne prindem în hora tînărului secol de aur
pe toate pajiștile, pe toate meridianele pămîntului liber.

Ion Bănuță

Prieteni, să cîntăm de-ntîi Mai...

Prieteni, să cîntăm de-ntîi Mai
primăverile robuste și tinere,
să cîntăm obrajii copiilor și floarea de zarzăr,
să cîntăm primăverile care prin noi,
rămîn primăveri.

Undeva, peste mări și țări
atomul a mușcat din zările primăverii,
a rănit florile de lotus
și-a fărîmat în văzduh
privirea candidă-a copiilor.

Iată, noi sîntem mulți!
Sîntem puternici și mintea ni-e clară.
Cine are curaj să vorbească de moarte,
Cine are curaj să omoare primăvara?

Să vină aici,
să-nfrunte coloanele primăverii!

Prieteni, să cîntăm primăverile robuste și tinere,
să cîntăm primăverile
care prin noi, rămîn primăveri.

Florența Albu

Soarele zilei de Mai

Destul a plouat.
Strada mai umblă și-acum sub neagra umbrelă
A unui cer bosumflat,
Pe-a cărui frunte s-a revărsat
O șuviță de soare, rebelă.
Destul a plouat.
Întunecatul April să se ducă!
Curcubeul și-a scos la iveală
Culorile, și le usucă.
Iar peste toate, culoarea de gală,
Culoarea Istoriei și-a Macilor,
Pășește acum, triumfală
Ca vița deasupra aracilor.
Destul a plouat.
Lumea-i setoasă de soare
Și chiar dacă stăruie nouri în zare,
Zarea-i drapelul acesta roșu, curat,
Pe care-l poartă-n alai
Mîini albe, și negre, și galbene,
Milioane de mîini — razele vii
ale soarelui zilei de Mai.

Petre Solomon

Mai

Se lărgise strada, sau în mine
Ochii au văzut-o mai deschisă:
Prima mea culoare a venit
Peste cai și peste limuzine.

Prima mea culoare era roșul
Cearcănului zării matinal.
Roșul era sîngele meu, cercul
Lumii mele dintre cer și iarbă
Simplă, fără cedru și santal.

Din odăi solare, sau campestre
Fluvii de zefiri fluizi și grîne.
Am privit de-atuncea și privesc
Roșul meu, prin suflet și ferestre.

Victor Kernbach

Luminile lui Mai

Pe unde-Argonauții și-au vînturat trireme
Pe malul unde Sciții sondau ascuns tezaur,
Mijesc abia acuma în holde și poeme
Din lîna fermecată fărîmele de aur.

E lînă grea de aur lumina lui Arminden,
În inimile noastre, în steaguri fluturate,
În fabrici imense, în fluvii, pretutindeni,
Nepieritor își scaldă nestinsele carate.

Corola-i lucitoare o împărțim în pace,
Dar de-o-ncerca s-o stingă nesăbuit centaur,
Cu razele-i fierbinți în colb îl vom preface
Și vor călca deasupra-i mileniile de aur.

N. Tăutu

Soare în Mai

Atîția arbori tineri înmuguriți în lume
cu tine laolalt-au crescut din Mai în Mai.
Cînt mîinile acelea ce i-au sădit anume
și soarele pe care făptura mi-o crestai.

...Și-atîția oameni simpli, priviri catifeline
cu tine laolaltă își urcă-n soare. Știu:
e primăvara noastră.

O, suflete, în tine
meandre de lumină își sună unda viu.

Nichita Stănescu

RADACINILE

CAP. XVI

VALS TRIST

Văzînd numărul mare de foi subțiri, scrise la mașină cu rînduri dese, pe care maiorul Radulian începu să ni le citească, ne așezarăm pe scaune și-l ascultarăm fără să-l întrerupem pînă la sfîrșit. Lectura dură mai mult de jumătate de ceas și ni se păru destul de interesantă. Radulian ne întrebă:

— Ei, ce spuneți?

Tovarășul Licu Oroș zise:

— Ce să spunem! Nu avem mare lucru de spus. Munca pe teren și greutățile de care ne lovim dovedesc că dușmanul aplică, pe cît poate și pe cît se pricepe, cele cuprinse în aceste instrucțiuni. Mulți s-au folosit de lipsa de vigilență a unor tovarăși și au pătruns în partid. Încearcă să ne saboteze. Încearcă să ne dezorganizeze pe dinlăuntru. Alții...

Auzi zgomot. Se opri. Apoi spuse:

— Ne vin oaspeți.

În fața Județenei se opriră două căruțe încărcate cu oameni. Dintr-una se dădu jos văduva lui Mardare din Blajini. Venise cu toți copiii ei. Sătenii traseră căruțele lîngă uluci, deshămară caii, le atîrnară traistele cu grăunțe pe după gît și se strînseră în jurul văduvei. Licu Oroș le ieși în întîmpinare și, mirat, îi pofti în cancelarie. Maiorul vru să plece. Oroș îl reținu:

— Rămîi, tovarășe maior. Poate că vin în legătură cu chestiunea de care te ocupi dumneata.

— Dacă spui...

Intră întîi văduva lui Mardare. Își ținea în brațe copiii de țîță, gemenii. Ceilalți, mai mărișori, se prinseseră de poalele ei. Intrară și ceilalți săteni. Odaia se umplu de oameni. Unii rămaseră în picioare. Cîțiva, mai bătrîni, se ciuciră pe lîngă pereți. Tăceau. Parcă le-ar fi fost gurile cusute. Eu îi priveam. Îi privi și maiorul. Îi privi și Oroș. Secretarul Județenei se văzu nevoit să-i întrebe:

— Ce v-aduce la partid, tovarăși? Se pare că ați plecat la drum cu noaptea-n cap.

Oamenii tăcură mai departe. Pînă la urmă, unul deschise gura și spuse:

— Să vorbească văduva. După văduvă, dacă o să trebuiască o să mai aruncăm și noi un cuvînt, două. Dar poate că n-o să mai fie nevoie, tovarășe secretar.

Sătenii se treziră și începură să chirăie. Văduva îi legănă domol:

— Tăceți maică... tăceți maică...

Îi legănă pînă-i ameți. Se potoliră. Ceilalți copii, care se țineau scai de ea, deveniseră numai ochi. Priveau cînd portrețele înrămate, prinse pe pereți, cînd chipurile noastre. Se miraseră că nu semănăm cu cei din portrete.

— Tovarășe secretar, spuse văduva încet dar dîrz, aseară s-au adunat oamenii să-l vegheze pe Mardare. Mulți s-au adunat. Și unul a spus o vorbă, altul o altă vorbă... Și, tot vorbind ei așa, a ieșit la iveală că unul din frații Cioranu a mai omorît oameni la Iași, atunci... cam pe la începutul războiului... Iar altul, acolo în Rusia, și-a făcut rîs de niște muieri pe care le-a împușcat. Cît despre bărbații lor... Dați-mi, vă rog, un scaun. Sînt atît de ostenită. Atît de ostenită... N-am închis ochii nici măcar un piculeț. Un piculeț n-am închis ochii.

Oroș își ceru scuze că uitase. Îi dete un scaun. Văduva se așeză cu mișcări abia schițate, de teamă să nu trezească gemenii. Adăugă:

— Pe bărbații lor i-a spînzurat. Acum... Acum noi am venit aici să vă spunem. Să aflați. Să nu vă scape boierii de la Cîrna. Să-și ia fiecare pedeapsa după lege.

— Mai trebuie și dovezi — spuse maiorul. Justiția tovarășă, are nevoie de dovezi. Fără dovezi nu putem să pedepsim pe nimeni.

— Dovezi? Pentru Iași să vorbească tovarășul Pascu. Iar pentru cîte s-au făptuit acolo, în Rusia, să vă arate dovezile pe care le poartă asupra lui tovarășul Uricanu.

După ce-i răspunse maiorului, întinse iarăși gîtul către Oroș. Șopti:

— Să nu-i iertați, tovarăși. Să nu-i iertați! Mi l-au omorît pe Mardare. Mi-au omorît bărbatul. Ce o să mă fac eu cu atîția copii? Cum o să cresc eu singură atîția copii?

Nu-i răspunse nimeni. Nimeni nu-i spuse un cuvînt. Nici măcar Oroș. Pe fața văduvei se scrise o mîhnire și mai adîncă. Maiorul întrebă:

— Care dintre dumneavoastră e tovarășul Pascu?

— Eu sînt, tovarășe maior. Pe mine mă cheamă Pascu, Alexe Pascu din Blajini.

Era un bărbat înalt și osos, cu ochii căprii, mici și ascunși sub sprincene. N-avea nici un fel de viclenie în ei, ci o limpezime, o seninătate rar întîlnită în ochii cuiva.

— Ai fost la Iași?

— Da, răspunse omul. Am fost la Iași. În primele două săptămîni ale războiului am fost la Iași. Soldat. În compania domnului căpitan Cioranu Teodat. După două săptămîni am fost vărsat la altă unitate și trimis pe front la dracu-n praznic.

— Te rog — îi spuse maiorul — să rămîi să mai stăm de vorbă. Poate o să fie nevoie să-mi dai și o declarație scrisă.

— Dacă spui, o să rămîn.

— Și... care dintre dumneavoastră este tovarășul Uricanu?

— Numai eu, tovarășe maior. Altul care să poarte acest nume nu se mai află în tot ținutul Moldovei de Jos.

— Cunoști ceva în legătură cu vreunul din frații Cioranu de la Cîrna?

— Cunosc. Și dacă o să trebuie, o să vă spun tot ce cunosc. Deocamdată, cercetați aceste documente.

Scoase din chimir un plic vechi, roș pe la colțuri, și-l întinse maiorului, care-i spuse:

— Te rog și pe dumneata să rămîi, să mai stăm de vorbă.

— Apoi... noi ne ducem, spuse văduva. Avem treabă. Să-l îngropăm pe Mardare. Că dacă nu-l îngropăm începe să miroase urît.

Pe copii îi îndemnă:

— Hai, maică. Hai acasă, maică. Hai acasă că ne așteaptă taică-tău să-l îngropăm.

Din prag se întoarse și-l căută încă o dată pe Oroș cu ochii.

— Să nu cumva să-i iertați pe boieri! Să nu cumva să-i iertați pe boierii de la Cîrna, tovarăși! Că dacă-i iertați, tovarășe secretar, vă bate Dumnezeu. Să nu-i iertați, tovarăși!

Sătenii înhămară caii, se urcară în căruțe și plecară. Maiorul îi rugă pe cei doi săteni care rămăseseră cu noi să ia loc pe scaune.

— O să avem multe de vorbit.

— Să vorbim. De aceea am și venit.

— Tovarășe Pascu, acum să fii bun și să ne povestești tot ce știi. Pe larg și fără grabă. Avem timp.

— Să vedeți... Era într-o sîmbătă. În prima sîmbătă după ce începuse războiul. Eu, cum vă spuneam, mă aflam soldat în unitatea căpitanului Cioranu Teodat, care Cioranu Teodat...

Era război. Război adevărat. Totuși nu se auzeau gemînd prelung tunurile. Nu se auzea nici lătratul mitralierelor. Nu se auzeau nici măcar împușcături răzlețe. Orașul își ducea viața lui. Ca și mai înainte. Cafenelele rămăseseră deschise. Deschise rămăseseră și restaurantele. Seara băgai de seamă că orașul e camuflat. Dar orașul era camuflat de multe, de foarte multe luni. Apăsam butonul aparatului de radio. Auzeam muzică de dans. Jaz, valsuri, sîrbe și bătute... Și muzică vocală auzeam. Șlagăre noi. Cel mai des o auzeam cîntînd pe Rosita Serano, ori pe autohtona noastră Ilinca Fustan care chiuia moțănește cel din urmă cîntec:

A plecat,
A plecat la vînătoare
Mogîrdici
A plecat
Să vîneze
Pitulici.

Uneori mai aveam și mici neplăceri. Sunau în plină zi sirenele. Atunci treceau în zbor peste oraș un stol de Messerschmidt-uri. Văzduhul vuia un timp. Apoi se liniștea.

— Războiul..

— E departe, dragă. Și cu cît o să treacă timpul, cu atît o să se depărteze și mai mult.

— O să dureze puțin. În două-trei săptămîni, în cel mult o lună, rușii capitulează.

— Sînt formidabili nemții, dragă! For-mi-da-bili!

Frunză verde și-o lalea
Am plecat la Moscova
Cu trei mere-ntr o basma...

Odată cu seara se prăvălea peste oraș întunericul. Ne obișnuisem cu camuflajul. De mult ne obișnuisem. Nu ne mai loveam nici de copaci, nici de garduri. Ne crescuseră în cap ochi de pisică. Localurile căpătară clienți noi. Se umplură de ofițeri germani. Se arătară prin localuri și pe străzi, spre mirarea noastră, și ofițeri și soldați italieni, oacheși și gălăgioși. Gintă latină...

Vara era în toi. Căldura se revărsa peste oraș în valuri de plumb topit. Și ne copleșea. Ziarele erau mai vioaie decît oricînd. Cîntau zilnic, în comunicate scurte și în lungi și împleticite comentarii, „Prăbușirea iminentă a bolșevicilor" și triumful germano-romînilor.

— Au trecut ai noștri Prutul, dragă?

— Oho... Din primul ceas. Dumneata să fii sănătos.

— Și cum merge?

— În cîteva puncte ai noștri au depășit și Nistrul

— Da, da! Mîine-poimîine ajung pe Volga.

— Nici așa! Pîn-la Volga mai e Bugul, mai e Niprul, mai e Donețul, mai e Donul, mai e stepa.

— Da' tare ești în geografie!

— N-ai decît să te uiți și tu pe hartă. În toate vitrinele sînt atîrnate hărți cu steguțe. Dar, ai auzit de Ion Matache?

— Ce s-aud?

— Vulpoiul! S-a înscris voluntar, domnule! A plecat la război împotriva bolșevicilor.

— Mîine-poimîine îl vezi cu „Crucea de fier" pe piept.

— Se pune bine cu nemții...

— Poate-l face Antonescu ministru.

— Și-a trimis un nepot pe front și Dinu Brătianu...

— Nu chiar pe front.

— Oricum. La război.

Începură să sosească în oraș lungi trenuri încărcate cu răniți.

— Eroii noștri!... Vitejii noștri...

Frunză verde și-o lalea
Am plecat la Moscova
Cu trei mere-ntr o basma...

— Ce le trebuiau soldaților noștri cîte trei mere de căciulă, scumpo? Moscova e colea, la o palmă de loc. Le ajungea cîte un măr.

— Chelner! Un cataif! Și-o înghețată...

— Antonescu... Face pe generosu'... Vrea să-și cîștige dragostea soldaților, a mîrlanilor.

— Chelner! Încă o înghețată. Dublă.

Mișu Antonescu ținu discursuri. La radio. „Prin vitejia noastră, asemănătoare vitejiei lui Ștefan cel Mare și-a lui Mihai Viteazul, ne-am așezat cu toții pe creste de veac și pe piscuri de istorie..."

— Delirează!... Auzi! Piscuri de istorie...

— Sst! Te paște lagărul.

Alergă cu automobilul pînă la Ploești. Întîmpină un tren cu răniți. Se urcă în el. Soldații, țărani prăpădiți, gemeau lungiți pe paie. Președintele Consiliului de Miniștri se apropie de unul mustăcios, cu fața galbenă. După Președinte veneau sfioși jurniliștii și fotografii, să înregistreze pentru eternitate momentul primei luări de contact între cel de-al doilea om de stat din Romînia și țărănimea care se întorcea plină de glorie de pe frontul de răsărit.

Mișu Antonescu se aplecă spre soldat și-l întrebă:

— Frate ostaș romîn, fii bun și spune-mi unde ai fost rănit?

— La cur, domnișorule, la cur...

Ceilalți răniți, cu toate durerile care-i chinuiau, rîmbiră. Unii care mai avură putere în ei chiar hohotiră:

— Ha! Ha! Ha!... I-a zis-o! I-a zis-o, bă, i-a zis-o rumînește!...

— Pe șleau...

Președintele Consiliului de Miniștri își strînse sprincenele mari și negre, care plăceau atît de mult cucoanelor de cînd devenise dictator.

— Te întreb, soldatule, în ce localitate anume ai fost rănit? În ce localitate a avut loc lupta în care ai fost rănit?

— Eu știu, domnișorule?... Acolo unde ne-au trimis ticăloșii de boieri. Și... scîrba de general.

— Are febră, domnule Președinte, șopti la urechea Antonescului un sanitar. Nu-l luați în seamă. E grev rănit la pîntec. Pînă mîine moare.

Un jurnalist care auzi conversația spuse:

— Aș! Trebuie să se fi bolșevizat. Cum a luat contact cu pămîntul rusesc, s-a bolșevizat.

Un alt jurnalist intervenî și el:

— N-a avut cînd să se bolșevizeze. M-am interesat la conducătorul trenului. Toți soldații ăștia au fost răniți pe pămînt romînesc. Înainte de a trece Prutul. Uitați-vă la ei! Nu-l vedeți ce mutră de prostănac are? Un prostănac, domnule prim-ministru!

Pe Mișu Antonescu îl iritase conversația din jur. Îl întrebă răstit pe rănit:

— Știi dumneata cine sînt eu?

— De unde vrei să știu, mă, puță? Că n-ai crezut de cuviință să te prezinți cînd veniși între noi. Dar dacă mă-ntrebi, iaca, să-ți spun: cred că ești un căpitan oarecare, cu mintea redusă cam seacă. Unul dintre aceia care s-au învîrtit să nu meargă pe front.

— Sînt Președintele Consiliului de Miniștri, soldatule! Sînt primul ministru al țării. Primul ministru. Mîna dreaptă a generalului, a Conducătorului statului.

Soldatul mustăcios, cu mijlocul înfășurat în vată, se uită la el cu milă și cu silă.

— De mă, puță, ai fi! Dar de ce stai aci? Te văd om tînăr. Ați vrut să le faceți războiul rușilor. De ce n-ai luat și tu arma-n mînă și să fi mers cu noi, să vezi și tu ce e frontul. A? De ce pe-ai trimis, mă, puță, în ladul d-acolo?

Primul ministru părăsi trenul. Uită să le dăruie soldaților țigările pe care le adusese cu el.

Se vorbi încă pe șoptite, mai apoi în gura mare, că la Iași ar fi avut loc masacre. Mulți au crezut. Se găsiră însă destui care spuseră:

— În definitiv, dacă sîntem aliați cu Hitler, trebuie să procedăm și noi ca el.

— Adică?

— Hitler și-a omorît pînă la unul evreii lui. Trebuie să omorîm și noi pe evreii noștri!

Orchestrele cîntau în fiecare seară. Cine avea bani petrecea. Cine nu, sta și se uita.

Se dansa jaz, cu figuri. Uneori se dansau — în amintirea bunicilor vremuri de pace — valsuri vechi, melancolice, ca pe vremea bunicilor noastre bunici:

Ach, du lieber Augustin,
Augustin, Augustin...

Într-o zi, tocmai pe la incomodă oră a prînzului, îmi telefonă unul din prietenii mei, poetul Sopron.

— Poți să vii pînă la mine? Am scris un poem și aș vrea să îl citesc.

Sopron scria rar. Migălea. Tipărea și mai rar.

— Cînd?

— Dacă s-ar putea chiar acum. Fierb de nerăbdare să-ți cunosc părerea.

Nu știu ce-mi veni să-l întreb:

— Cum se cheamă poemul?

— Vals trist — îmi răspunse —, vals trist.

Îl găsii în pijama, neras de cîteva zile, cu ochii tulburi, mirosind a sudoare și a tutun. În odaie se mai afla un bărbat tînăr, blond și mărunțel, cu niște ochi mari, speriați. Era îmbrăcat cu niște straie jerpelite, prea mari pentru trupul lui șubred și aproape scheletic. Mărunțelul, galben la față, părea abia sculat de pe un pat de zăcere. Mai mult nu-l luai în seamă. Sopron mi-l recomandă cu indiferență:

— Un prieten al meu, doctorul Spiegel.

Nu mă gîndii la nimic deosebit. Și nu-i dădui nici o atenție. Bănuii chiar că se află în casa lui Sopron pe nepoftite. Îl întărîtai pe poet. Îl împunsei cu vorbe.

— Unde ți-e poemul? Citește-mi-l!

Sopron se strîmbă de parcă i s-ar fi spart în gură un bulin de chinină.

— Hai, nu mai face nazuri. M-ai chemat să mi-l citești, citește-mi-l! Vrei să te rog ca pe-o fată mare...

— E lung. Are aproape o sută de versuri. Mă întreb dacă n-o să vă plictisească.

Musafirul zdrențăros tăcu. Protestai:

— În ce mă privește, știi bine că mă interesează tot ce scrii tu.

— Atunci... Facă-se voia ta!

Cu mii de glasuri cîntă tunurile
Răgușite latră mitralierele — fiare.
Pămîntul roșu de sînge l-a luat
Un vultur negru în ghiare.

Cu mantie de flăcări pe umeri
Orchestra Satan o conduce.
Vals trist valsează oamenii și se culcă
Fiecare sub cruce...

Sopron citea încet. Rar. Cu glas trist ca și uriașul vals trist pe care lumea întreagă îl valsa lunecînd prin bălți de sînge.

Îl ascultarăm nemișcați. Îl lăudai cu vorbele cele mai calde care-mi veniră în gură. Apoi îi spusei:

— Desigur, o să încerci să-l publici.

Sopron rise:

— De încercat, voi încerca, fără îndoială. Dar cum crezi tu că ar putea să apară acum un asemenea poem? Cenzura ce paște? O să-l transcriu la mașină și-o să-l fac să circule.

Musafirul zdrențăros zise:

— E interesant, mai ales că tu, tu, Șopron, care pînă acum ai cîntat numai natura și dragostea, încerci o coardă nouă. S-ar putea ca acesta să fie drumul tău, drumul tău adevărat.

Sopron ridică din umeri.

— De, știu și eu? M-am trezit cu acest poem în cap. S-a făurit, ca să spun așa, singur. Mi-am dat numai osteneala să-l transcriu.

— Tu spui — zise doctorul Spiegel —

Vals trist valsează oamenii și se culcă
Fiecare sub cruce....

Însă la Iași, nu mai departe decît acum două săptămîni...

Abia cînd îl auzii subliniind stăruitor că este ieșean și-l văzui pornit să ne povestească cîte ceva cu privire la evenimentele pe care noi le cunoșteam numai din zvonuri, făcui legătura între titlul lui de doctor, cu care-mi fusese prezentat, și straiele zdrențuite pe care le purta. Mă grăbii să-l întreb:

— Dumneata într-adevăr ești din Iași? Chiar din Iași?

— Din nefericire, da — îmi răspunse omul.

— Și cînd ai plecat din cetatea Moldovei?

— Poate că doriți să aflați cînd am fost evacuat din cetatea Moldovei, cum văd că vă place să spuneți. După masacre, domnule... Adică acum două săptămîni și ceva.

Sopron ne întrebă dacă n-am vrea să luăm o gustare. Trecuse ora prînzului, însă, cum el trăia singur și obișnuia să ia masa pe la restaurante, o masă adevărată nu era în măsură să ne servească. Ne rugă să ne mulțumim cu ce s-o găsi și ne mai spuse:

— Vă pot oferi brînză și roșii cu pîine. Și, pe deasupra, o bucățică de friptură pe care o păstrez de aseară la răcitor. O s-o împărțim în trei. Cît despre sete... o să ne-o potolim cu cîte-un sprit, de la gheață.

Îi mulțumirăm pentru generozitate și, în timp ce Sopron umbla după tacîmuri, zise:

— Așadar dumneata ai văzut totul?

— Am fost nevoit să văd.

Din felul în care îmi răspundea înțelesei clar că dacă aș insista omul ar fi dispus să-și descarce sufletul. Trebuia să mai am răbdare. Sopron trecea dintr-o odaie în alta, se ducea, venea. Își pusese chiar un șorțuleț de femeie de serviciu. În sfîrșit, puse capăt așteptării noastre poftindu-ne la masă.

— Uită, doctore, dacă poți să uiți. Uită tot ce ai văzut și ai trăit. Uită și mănîncă. Să sperăm că totul o să treacă.

— De uitat n-o să uit niciodată, Sopron. Însă am să mă prefac că uit. Iar masa am să ți-o cinstesc după cuviință, moldovenește.

Începurăm să mîncăm. Pîinea era bună, brînza gustoasă. Cît despre roșii, ce să mai zic? Le tăiarăm în felioațe, le sărarăm, le savurarăm.

— Să trecem la friptură. E de vițel.

— Minunată, spuse doctorul după ce o gustă. E minunată!

Sirenele se apucară să geamă și înfiorară văzduhul. Sopron se ridică de la masă și trase obloanele.

— Afurisită căldură! Curge sudoarea de pe mine. Ce trebuie să fie pe acolo, pe front, pe arșița asta...

Aprinse lumina și alungă întunericul care se închegase în odaie după lăsarea obloanelor. Auzirăm zburînd avioane de vînătoare. Obloanele vibrară.

— Messerschmidt-uri! preciză Sopron. Trec ca săgeata.

Undeva, departe, la marginea orașului, căzură și pocniră înfundat, în aerul viscos de vară, cîteva bombe.

— Trebuie să fi căzut pe Cotroceni. Ori poate și mai departe.

Ne răcorirăm și ne potolirăm setea cu șprițuri.

— Acum o să vă pregătesc și cîte-o cafeluță.

Messerschmidt-urile se întoarseră. Obloanele vibrară din nou, mai puternic. Sopron observă:

— Zboară jos. Au făcut ispravă.

Răsună veselă încetarea alarmei. Ridicai obloanele. Lumina năvăli peste noi. Stinsei becurile care păliră. Mă uitai pe fereastră peste oraș și văzui cum la Cotroceni se înălțau domoale către cer două coloane groase de fum negru.

— Ard niște case.

Sopron strînse masa.

Deschisei aparatul de radio. Ilinca Fustan chiuia mocănește în difuzor:

A plecat,
A plecat la vînătoare,
Mogîrdici
A plecat
Să vîneze
Pitulici.

Sopron îmi spuse:

— Tîritura! Dă-i peste bot!

Mă aflam în casa lui Sopron. Se cuvenea să-l ascult. Sorbirăm cafelele tolăniți comod în fotolii. Masa sobră, gustoasă, dar mai ales cafeaua fierbinte ne învioră pe toți trei. Căldura însă stăruia, ne copleșea, ne sufoca.

— Am de gînd, zise Sopron, să scriu o carte întreagă de poeme în care să cînt uriașa suferință pe care a adus-o oamenilor războiul. „Vals trist" n-a fost decît un început. Am scris poemul — cum se spune — pe nerăsuflate. Va trebui să-l revăd. Să-l stilizez. Să-l șlefuiesc. Să-l transform într-o adevărată operă de artă. În forma în care l-ați auzit, eu nu-l consider decît ca un material prețios, însă brut.

Doctorul sări nervos în fotoliu și întrebă:

— Tu, Sopron, crezi că poți să scrii despre suferințele oamenilor fără ca tu personal să fi cunoscut cea mai adîncă suferință?

— Este și aceasta o întrebare. Mi s-a mai pus și altădată. Mi-au pus-o prietenii. Deseori mi-am pus-o și eu. El — mă arătă cu degetul — crede că nu se poate scrie frumos și adînc despre iubire, dacă omul care scrie n-a iubit într-adevăr. El crede că nu se pot scrie cărți adevărate și mari, dacă scriitorul nu cunoaște oamenii și nu-i iubește. Și mai crede nătîngul că nu poți scrie despre suferință, dacă tu însuți n-ai golit pînă la fund amara cupă a suferinței.

Doctorul îl mai întrebă încă o dată:

— Dar tu, tu, Sopron, ce crezi?

— Cum știți, răspunse Sopron, am scris cîteva volume de poeme de dragoste. Ei bine, vă pot mărturisi, dar să rămînă între noi, n-am fost îndrăgostit niciodată de nici o femeie. Sper să nu mă îndrăgostesc nici de acum înainte.

Rise zgomotos arătîndu-ne dinții mari, galbeni și cariați.

Adăugă:

— De altfel, mi-a eam trecut și timpul. Mă simt ca un copac asupra căruia s-a abătut vestejirea toamnei... Să suferi! Pentru ce să mai și sufăr? Pentru a scrie, îmi ajunge să observ suferința oamenilor. Și în vremurile noastre, mai ales, ai ce observa.

— Da, spuse trist doctorul. Ai ce observa...

Mă plictiseau teoriile lui Sopron cu care nu atunci mă întîlneam întîia oară. Prețuiam în el, încă din anii noștri tineri, pe savantul cunoscător al graiului, pe magicianul ciudatelor împreunări de cuvinte, însă producțiunile lui, limpezi ca sticla și reci ca gheața, nu-mi mergeau cîtuși de puțin la inimă și el o știa. „Vals trist" mă impresionase puternic. Lipsea meșteșugul — însă tocmai din cauza aceasta poemul căpătase măreție, prin ideile nobile pe care le conținea și prin marea undă de omenie ce-l însuflețea. Vrusei să pun capăt discuției și-i spusei musafirului:

— Domnule doctor, personal v-aș rămîne extrem de îndatorat dacă ne-ați povesti cîte ceva din cele ce ați văzut și trăit la Iași. Comunicatul generalului Antonescu, pe care l-au publicat ziarele, este, evident, mincinos. Iar pe alte căi n-au ajuns la urechile noastre decît zvonuri care se bat cap în cap.

— Dacă aș ști că nu se supără prietenul nostru Sopron... Sopron, poetul pur...

Sopron spuse:

— Nu e plăcut să vezi ceea ce probabil că ai văzut tu la Iași, doctore. Și te asigur, nu e plăcut nici măcar să auzi. Dar trăim vremuri grozave. Sîntem deci nevoiți să vedem ceea ce ne displace și să auzim ceea ce ne îngrozește. Așa că...

— Bănuiam, începu să povestească doctorul, cu săptămîni înainte că se va porni război contra Uniunii Sovietice. Trupe romîne, trupe germane se tot îngrămădeau de-a lungul frontierei. Dacă se adună trupe cu tancuri și cu avioane, dacă se îngrămădesc mereu muniții prin apropierea frontierei, se știe că nu-i a bună. Cunoașteți Iașii, nu?

— Cunoaștem.

— La Iași totdeauna au fost tulburări. Antisemiții și-au făcut totdeauna acolo de cap. Au spart dughene, au spart și capete, au pus foc... Au omorît și oameni... Toate s-au petrecut, în anii buni, pe timp de pace. Nu era greu să ne imaginăm ce va fi în caz de război. Și războiul... Războiul de care ne temeam cu toții a izbucnit. Duminecă în zori am auzit tunurile bătînd către Prut.

— A început războiul!

— Vai de noi!

— Vine prăpădul!

— Oamenii umblau năuci... Și trupele... Tot treceau către Prut... Tot treceau... Tunurile nu mai tăceau. Într-a cincea zi, cîteva avioane sovietice au bombardat orașul. Au fost lovite telefoanele și niște cazărmi. În învălmășeala care s-a produs au murit și civili.

— Nu se poate război fără victime, spuse Sopron. Mai ales în zilele noastre. Cum pot să aleagă bombele pe civili de militari? Războaiele încep să devină din ce în ce mai nimicitoare.

— Nu. Un război fără morți n-ar mai fi război. Dar ce vină avem noi? Parcă noi i-am cerut lui Antonescu să intre în război împotriva rușilor?

Sopron îl întrerupse din nou:

— Voi n-aveți nici o vină. Voi, evreii. Dum n-avem nici o vină nici noi. Adică cea mai mare parte dintre noi, romînii. Vina e a generalului Antonescu.

Doctorul înălță fruntea.

— A generalului Antonescu? Fără îndoială că e și vina generalului Antonescu. Însă nu e numai a lui. Cine a pregătit politicește venirea generalului Antonescu la putere? Și cine

SÎNT AMARE

l-a sprijinit pe generalul Antonescu să pregătească acest război?

Sopron glumi:

— Nu e locul, dragă doctore, și nici timpul, să stabilim acum asupra cui trebuie să cadă întreaga vină.

— Da, ai dreptate, conveni doctorul. Nu e nici locul și nici timpul. Și poate că nici noi aceștia trei nu sîntem chemați să hotărîm.

— Asta e mai mult decît sigur, spuse Sopron. Pe noi, cei de față, n-o să ne-ntrebe nimeni, niciodată.

— Cînd va fi slobod să ne spunem părerea, zisei, ne-o vom spune și neîntrebați.

— Tu ți-ai mai spus-o și altădată la ziar, îmi aminti Sopron. Ai părăsit poezia pentru gazetărie. Literatura a pierdut un poet. Nu unul tocmai de mîna întîi, dar, în sfîrșit, un poet. Și tu, tu cu ce te-ai ales?

— Vrei să ne certăm?

— Ferească Dumnezeu...

— Continuă, doctore. Te rog, continuă.

— A trecut ziua de joi, spuse doctorul. A trecut și ziua de vineri. La Prut se întîmpina rezistență. Iașii fierbeau de neliniște. Eu... doctor... Îmi vedeam de clientelă. Căutam, pe cît îmi îngăduiau nervii, să-mi păstrez calmul. Vă asigur că nu-mi era ușor. Pe unii bolnavi îi primeam și le dam consultații la mine acasă, unde aveam cabinet. Pe cei în stare gravă îi vizitam și-i tratam la domiciliu. Mulți mă întrebau:

— O să fie pogrom, domnule doctor?

— Poate că n-o să fie.

— Ba o să fie, domnule doctor, o să fie...

— De unde știți?

— Miroase a sînge, domnule doctor. Și cînd miroase a sînge, domnule doctor, se face pogrom.

Soneria zbîrnîi prelung. Sopron se îndreptă spre ușă să deschidă. Doctorului i se albi fața. Spuse încet:

— Poate mi-au luat urma. Mă caută. Au să mă aresteze. Au venit să mă aresteze... Mai bine m-aș arunca pe fereastră.

Sopron îl liniști:

— Cred că trebuie să fie poșta.

Deschise. O factoriță blondă și tînără ne zîmbi.

— O telegramă pentru domnul Sopron. Dumneavoastră sînteți?

— Eu, răspunse Sopron.

O apucă de gușuliță și o întrebă:

— Dar ce, Yolando, te faci că nu mă mai cunoști?

— Nu, dar...

Ne arătă cu ochii.

— Nu te sfii, îi spuse Sopron. Sînt prieteni vechi și buni.

Semnă adeverința și i-o înmînă. Închise ușa, desfăcu hîrtia, o citi. Începu să rîdă.

— Împlinesc astăzi patruzeci de ani. Închipuiți-vă! Uitasem! Mi-a amintit-o această telegramă.

— Părinții?

— Nu. Nu mai corespondez de douăzeci de ani cu părinții. O femeie trăsnită. N-am mai văzut-o de cincisprezece ani.

— O dragoste din tinerețe?

— Aș! O simplă aventură. Femeia s-a măritat, are copii... Are manie. Mania telegramelor. Mă felicită telegrafic de Anul Nou, de Paște, de ziua nașterii, de Sfîntul Gheorghe și de Sfîntul Dumitru...

Doctorul își reluă povestirea:

— Sîmbătă dimineață ne-au chemat pe cîțiva dintre noi, mai bine cunoscuți în oraș, la Chestură. Chestorul, colonelul Chirilovici, cînd ne-a văzut adunați în curtea Chesturii, s-a năpustit asupra noastră cu batjocuri și cu amenințări. Cine erau vinovați că sovieticii bombardaseră orașul? Noi, evreii. Cum de nimeriseră sovieticii cazărmile și palatul telefoanelor? Foarte simplu: noi, evreii, le arătasem aviatorilor sovietici, prin semnale numai de noi știute, punctele pe care trebuie să le bombardeze. Ne-a poruncit să predăm numaidecît, polițiștilor care aveau să ne cerceteze casele, lanternele și binoclurile, tîrnăcoapele și hîrlețele, aparatele de fotografiat și, bineînțeles, armele de foc.

— N-avem arme de foc, domnule chestor.

— N-aveți? Ba aveți! Și dacă n-o să le predați, o să trimitem oameni să le caute și o să vă împușcăm ca pe cîini.

Tăcu. Luă ceașca de pe masă, turnă în ea cîteva picături de apă. Amestecă zațul gros de pe fund cu apa. Bău. Sopron întrebă:

— Poate mai vreți cafea.

— Mai vrem, îi răspunsei.

Doctorul adăugă:

— Dacă nu te supără... Și așa eu te-am necăjit destul astăzi. M-am strecurat pe străzi. Am dat ocol blocului și am pîndit portarul. Cînd s-a dus la colț să-și cumpere tutun, m-am furișat pe scări ca un hoț. Și am sunat la ușa ta.

— Ai făcut bine că te-ai gîndit la mine și mai ales că ai venit la mine. O să te rog să rămîi aici, pînă se mai potolesc lucrurile. O să-ți găsim un ascunziș mai bun.

Doctorul spuse:

— Îți mulțumesc, Sopron. Nu m-am îndoit niciodată de prietenia ta.

— Sîntem oameni.

— Acum mulți oameni au devenit neoameni.

— Totdeauna se întîmplă așa cînd sînt vărsări de sînge. Pe mulți îi apucă un fel de nebunie sălbatecă.

Puse ibricul plin cu apă pe o mică plită rotundă. Apa începu să sfîrîie. Doctorul zise:

— Cînd am ajuns acasă de la Chestură, am găsit cîțiva bolnavi care mă așteptau pe scară. I-am poftit în sala de așteptare. M-am spălat pe mîini. Mi-am pus halatul. Un bătrînel a cerut să fie întîiul. „Stau departe — spunea. Stau departe, tocmai pe Tătărași. N-aș vrea să mă prindă întunericul pe drum". O dată intrat în cabinet, a scos din buzunar un afiș. Mi l-a întins, întrebîndu-mă:

— Ați văzut, domnule doctor? Toate gardurile și zidurile caselor sînt pline cu afișe de-astea. Au să ne omoare, domnule doctor. Au să ne omoare.

— M-am uitat pe afiș. Într-adevăr, afișul îndemna la omor. Nu mai știu ce i-am înginat. Pînă să termin consultațiile, s-a înnoptat. Atunci au zburat peste oraș cîteva avioane germane. S-a sunat alarma. Și, cum s-a sunat alarma, s-a văzut desfăcîndu-se pe cer o rachetă luminoasă. Dintr-o dată, ca la un semnal, în tot orașul au izbucnit împușcături. Am ieșit din adăpost. Am înțeles că alarma fusese falsă. În oraș se auzeau nu numai împușcături. Se auzeau strigăte, răcnete, țipete. Incepuse... Incepuse omorîrea oamenilor...

Sopron puse zahărul în ibric. Mestecă. Gustă. Zise:

— Mi se pare că am greșit. Am făcut-o prea dulce, doctore.

Ne servi ceștile fumegînd. Ne oferi și cîte o havană.

— Fumați! Sînt autentice, Cubane. Mai posed vreo trei duzini. Nu știu ce-o să se întîmple cînd le-oi isprăvi. Fără havane veritabile o să-mi fie greu. Fumez mult, mai ales cînd lucrez.

— Rodul războiului, spuse...

— Rodul războiului? Da. Și al războiului. Dar mai mult rodul urii și-al nebuniei.

Nervos, cum devenisem, mușcai adînc din trabuc, mestecai în gură tutunul amar și-l înghiții. În mișcările pe care le făcui, atinsei fără să vreau aparatul de radio, de lîngă mine. Zbucni din aparat ascuțita voce mocănească:

Am plecat la Moscova
Cu trei mere-ntr-o basma
Date de iubita mea,
Date de mărcuța mea...

— Dacă nu-l închizi, mă amenință Sopron, îl sfărîm! Închide-l!

— Ar fi păcat, îi răspunsei, apăsînd butonul. E o marcă bună. Olandeză.

— Ne porunceau să ne culcăm cu fața în jos, pe asfalt să ne lipim, să ne facem una cu asfaltul. Îi ascultam. Ne lungeam pe asfalt. Ne făceam una cu asfaltul. Încercam să intrăm în asfalt, să se deschidă pămîntul și să ne ascundă adînc, adînc în sînul lui, ca pe niște morți. Trăgeau în noi cu armele. Trăgeau și rideau. Amiaza se topise. Văzduhul însă rămăsese tot aprins, tot vîscos.

— În noaptea aceea n-a dormit nimeni în Iași... A doua zi dimineața, soldați germani amestecați cu soldați romîni și cu polițiști civili s-au răsfirat pe toate străzile. Casele creștinilor purtau cruce pe ele. Ale noastre nu. Așa că știau unde stau creștini și unde stau evrei. Intrau prin casele evreilor, împușcau pe cine se nimerea, omorau cu patul puștii, spintecau cu baioneta...

— Din casa asta s-a tras în armată, spuneau. S-a tras în soldați.

— Nu s-a tras, răspundeam. N-avem nici o armă. N-am avut cu ce trage.

— Ba ați tras! Am văzut noi cum ați tras. De la ferestre ați tras.

— Ferestrele, cum vedeți, sînt închise.

— Ați tras. Le-ați deschis, ați tras, și pe urmă le-ați închis iar. Mandiților!

— N-aveam cu cine vorbi. Parcă nu mai erau oameni. Turbaseră. Ne-au scos din case, ne-au înșirui în stradă. Ne-au poruncit să ținem mîinile ridicate în sus. Am ridicat mîinile în sus. Lovindu-ne cu armele pe unde se nimerea, ne-au mînat către Chestură. Străzile pe care treceam erau pline de sînge și de cadavre. Bătrîni, femei, copii. Familii întregi zăceau în sînge pe caldarîmuri. Se repezeau și ne călcau cu bocancii. Ne înțepau cu baionetele. Ne pocneau în cap. Apoi ne porunceau să ne ridicăm repede, cît ai clipi din ochi, și să mergem mai departe, tot cu mîinile în sus. Care mai puteam, ne ridicam și mergeam înainte, cu mîinile în sus. Pe drum... Pe drum au rămas destui fără suflare. După multe culcări și sculări, am ajuns și la Chestură. În poartă ne așteptau înarmați cu rîngi de fier în mîini soldați germani și soldați romîni și haite de polițiști. Intîi ne-au percheziționat pînă la piele. Ne-au luat banii pe care i-au găsit asupra noastră. Ne-au luat ceasornicele. Ne-au luat stilourile. Ne-au luat butonii de la manșete. Ne-au luat tot ce li s-a părut că ar avea un preț. Apoi au început să ne scuipe și să ne lovească. Au mai căzut și în poartă mulți. Și nu s-au mai ridicat. Cei care am izbutit să scăpăm cu lovituri mai puține și mai ușoare, am fugit în curte. Acolo am dat peste alte grupuri înfricoșate. Cei ce fuseseră uciși se odihneau adunați și așezați în stive pe lîngă pereții Chesturii. Lîngă cei morți se tăvăleau și se văitau răniții. Cînd li s-a părut că au adunat destui oameni de nu-i mai încăpea curtea au început să tragă în noi din toate părțile cu puști, cu pistoale automate, cu mitraliere chiar. M-am pitulat cu fața la pămînt între stivele de cadavre. Și-am așteptat să mor. Și-am așteptat să mor... Și-am așteptat... Și... n-am murit.

Doctorul se opri. Își linse și apoi își supse buzele. Luă ceașca de cafea care se răcise și o duse la gură. O sorbi dintr-o dată. Havana, din care trăsese numai două-trei fumuri, se stinsese. O sfărîmă în scrumieră. Sopron îl întrebă:

— N-a fost prea dulce cafeaua, doctore?

— Nu. A fost tocmai potrivită.

— Mi s-a părut că am făcut-o prea dulce.

Soarele luneca spre apus și îmbrăca orașul în pulbere aurie. La Cotroceni casele aprinse mai fumegau domol.

— Împușcăturile au durat cam jumătate de oră. Mi s-a părut că au durat o mie de ani. Cînd s-au săturat de împușcat, au strigat la noi spunîndu-ne că aceia care avem norocul să mai trăim să ne sculăm și să ne ducem pe la casele noastre. Ne-am ridicat aceia care ne-am mai putut ridica. Unul a început să cînte și să danseze printre cadavre:

— Trăiesc! Trăiesc! Trăiesc!...

Doctorul se ridică din fotoliu și începu să se plimbe prin cameră agitat. Obrazul îi deveni mai alb decît varul. Uită că trebuie să fie prudent și începu să urle la noi:

— Spuneți-mi... Spuneți-mi... De ce a fost nevoie să se întîmple toate acestea? Cui i-au folosit toate acestea? Romînilor? Germanilor? Au să cîștige Hitler și Antonescu războiul fiindcă ne-au chinuit și ne-au ucis fără milă? Spuneți-mi! Dar voi n-o să-mi spuneți nimic. Nimic n-o să-mi spuneți. N-aveți ce-mi spune.

Sopron închise fereastra, îl apucă de mîini și-l așeză ca pe un copil amețit în fotoliu.

— Potolește-te, dragă doctore. Am și eu, ca orice om, vecini. Și nu toți vecinii îmi sînt prietenii. Îți pericliteză existența. Iar mie... Mie nu-mi aduci nici un serviciu. Potolește-te și taci. Nu mai vrem s-auzim nimic.

Pe doctor îl podidi plînsul. Plînse îndelung. Cu sughițuri plînse. Cu suspinuri plînse. Se mai liniști. Zise:

— N-am povestit pentru voi. Pentru mine am povestit ce-am povestit. Să mă mai ușurez. În piept îmi atîrnă inima grea. Și e toată plină de venin și de tristețe.

— Nici ale noastre nu sînt ușoare, îi zisei.

— Ale voastre... De la Iași la Călărași am făcut mai mult de o săptămînă. Fără hrană. Fără aer. Și, înțelegeți? Puteți să înțelegeți? Fără aer și fără apă pe o căldură îngrozitoare. La plecarea din Iași ne aflam peste o sută de oameni vii în vagon. La Călărași am ajuns numai patru. Pe drum... Pe drum ne-am băut urina. În primele zile, bineînțeles, cît am mai avut urină.

Ridică iarăși glasul. Urlă aproape:

— Spuneți-mi! Spuneți-mi de ce a fost nevoie să se întîmple toate acestea? Cui i-au folosit toate acestea?

Sopron intervenì din nou:

— Potolește-te, dragă doctore. Te rog, adună-ți puterile și potolește-te.

Temîndu-mă ca nu cumva doctorul să înceapă din nou să țipe, mă apropiai de aparatul de radio și-l deschisei. Cunoscutul trio Băluță tocmai ultimul șlagăr:

Lic-lic-lic,
Lic-lic-lic
Nu mi e teamă de nimic.
Lic-lic-lic
Lic-lic-lic

— Vai, domnule, cum o să făptuiesc eu așa ceva? M-ar bate Dumnezeu. Urcă-te-n căruță. Mă reped pînă la București cu pepenii ăștia. Cînd vom trece prin sate, o să te culci dumneata în căruță peste pepeni. O să te-acopăr cu iarbă și pe deasupra o să mai arunc și pătura.

Major Radulian îl întrebă pe tovarășul Pascu:

— L-ai văzut dumneata pe Teodat Cioranu făptuind omor de oameni cu mîna lui?

— Da, tovarășe maior. La Iași. L-am văzut cum te văd și cum mă vezi. A omorît oameni cu mîna lui și-a omorît oameni cu mîinile soldaților cărora le-a poruncit să omoare.

— Și l-ai văzut dedîndu-se la jafuri?

— L-am văzut jefuindu-i pe vii și l-am văzut jefuindu-i pe morți. După măcel și-a trimis acasă, la Cîrna, cu două ordonanțe și cu un camion ceea ce adunase din jaf.

— Să-mi dai în scris toate acestea.

— Ți le dau, tovarășe maior.

Maiorul scoase plicul cu fotografii din buzunar și-l întrebă pe Uricanu:

— Tovarășe Uricanu, de unde ai dumneata documentele acestea?

Îi lăsai pe cîntăreții din faimosul trio Băluță să-și cînte pînă la capăt șlagărul.

— La Călărași am reușit să fug din lagăr. M-au ajutat niște soldați. Pe drum spre București, abia mă tîram, îmbrăcat în hainele astea, culese de la morți. M-a ajuns din urmă un țăran cu căruța. A oprit căruța lîngă mine. Și m-a întrebat:

— Ai fugit din lagăr, jidove?

— Da, i-am răspuns. Am fugit din lagăr.

— Ești dintre aceia care au fost aduși cu trenul de la Iași?

— Dintre aceia sînt.

— Ce să-ți fac? Sînt ordine. Dacă vedem vreunul scăpat din lagăr să ne punem cu bîta pe el și să-l omorîm. Ori, dacă sîntem cevașilea mai milOși, să-l legăm și să-l dăm pe mîna jandarmilor.

— Omoară-mă, i-am spus omului. Dacă vrei să mă omori. Dacă nu, leagă-mă și predă-mă primului post de jandarmi la care vei ajunge.

Omul a clătinat din cap. A clătinat îndelung din cap și pe urmă mi-a spus:

— Să vedeți cum a fost întîmplarea, tovarășe maior. În prima parte a războiului mă aflam cu unitatea dincolo de Don, într-un orășel de cîmp cam de mărimea Teiului.

— Cum se chema orășelul?

— Îl găsiți numele pe dosul fotografiilor. Comandantul unității din care făceam parte era domnul locotenent Cioranu Valica, cel de al doilea fecior al răposatului boier Leonida Cioranu de la Cîrna. Întîmplarea a făcut ca nici în preajma acelui orășel și nici înlăuntrul lui să nu aibă loc lupte. Frontul se depărtase spre răsărit. Noi am primit ordin să mai rămînem un timp pe loc. Domnul locotenent Cioranu Valica i-a venit poftă să guverneze. A pus soldații și-au dat jos de pe soclu statuia lui Lenin... Aveam cu noi un fotograf, un prieten de-al meu de la Constanța, Stoianovici Dobre. Domnul locotenent s-a suit pe soclu, a întins mîna și l-a ordonat lui Stoianovici să-l fotografieze... Pe urmă i-a venit chef să petreacă. A umblat cu soldații după el din casă în casă, a arestat o sumedenie de femei tinere și le-a dus la comandament. I-a chemat și pe ceilalți ofițeri.

— Cam cîți ofițeri mai erau acolo?

— Patru sau cinci, tovarășe maior. Au găsit vin. Au găsit și păsări. Au gătit bucătarii și s-a încins chef mare... Le-au silit pe femei să bea și să mănînce. Le-au silit să danseze. Se făcuse noapte. Localnicii s-au adunat în fața comandamentului și i-au trimis vorbă domnului locotenent Cioranu Valica să dea drumul femeilor. Dumnealui a pus soldații să risipească mulțimea cu focuri de arme... Soldații au tras, lumea s-a împrăștiat și pe teren au rămas cîțiva morți... A ținut cheful pînă spre ziuă. Stoianovici a fotografiat masa, a fotografiat dansurile... Și-au făcut ris de femei... Pe urmă... Pe urmă, tovarășe maior, au dezbrăcat femeile în pielea goală și le-au împușcat... Domnul locotenent Cioranu Valica i-a ordonat lui Stoianovici să le fotografieze așa moarte și despuiate cum se aflau... A doua zi...

— Ce s-a mai întîmplat a doua zi? Adu-ți bine aminte.

— A doua zi domnul locotenent Cioranu Valica a mers iarăși cu soldații prin case și-a arestat peste treizeci de bărbați. I-a bătut. A pus să se ridice spînzurători în piață și-a ordonat ca toți cei arestați să fie spînzurați... Iar lui Stoianovici i-a ordonat să fotografieze și spînzurătorile cu oamenii atîrnați în ele...

— Atîta?

— Atîta. Peste încă o zi am primit ordin să plecăm mai departe. Am plecat mai departe.

— Cum ai ajuns în posesia documentelor?

— Stoianovici a scos mai multe rînduri de fotografii și le-a dat domnului locotenent Cioranu Valica să le împartă și celorlalți domni ofițeri. Un rînd și l-a păstrat pentru el, așa, ca amintire din război. Rușii se retrăgeau și mulți credeau pe atunci că nemții și romînii vor cîștiga victoria...

— Mai trăiește Stoianovici?

— A murit în stepa calmucă. A murit lîngă mine. I-am luat ceasul și portofelul cu acte și cu bani să le trimit nevestei-sale la Constanța. În portofelul lui Stoianovici am găsit și fotografiile puse în plicul pe care-l vedeți... Banii și actele le-am trimis nevestei lui Stoianovici. Fotografiile le-am păstrat. Prea ar fi fost de tot să i le trimit.

— Și de ce nu le-ai scos la iveală pînă acum?

— Eu știu, tovarășe maior? Poate le-am uitat. Poate mi-a fost frică. Nu e bine să te iei în colți cu boierii. Dar dacă boierii de la Cîrna i-au ucis pe tovarășul Mardare și i-au ciopîrțit și bietului cal urechile, de, se schimbă povestea...

Maiorul Radulian l-a rugat și pe Uricanu să repete în scris declarația.

În timp ce sătenii din Blajini nădușeau scriind, maiorul cerceta una cîte una fotografiile. După ce sătenii au plecat și am rămas numai între noi, ni le-a întins și nouă.

— Vreți să le vedeți?

— Da, a răspuns Oroș. Ne-ar interesa.

Oroș privea o fotografie apoi mi-o întindea s-o văd și eu, iar el se apuca să cerceteze alta.

L-am auzit, pe neașteptate, scoțînd un strigăt ascuțit de uimire, pe el, omul care de obicei era atît de stăpîn pe sine.

— Ce s-a întîmplat?

— Priviți...

Privii o fotografie care nu înfățișa nimic mai grozav decît celelalte.

— O spînzurătoare, spusei. Și în spînzurătoare atîrnă zece oameni. Și lîngă spînzurătoare rîde cu gura pînă la urechi domnul locotenent Cioranu Valica. Iar în cealaltă parte a spînzurătorii rîde, tot cu gura pînă la urechi, domnul sergent Bărbuță Mosorel...

Mi s-a părut că m-am pripit pronunțînd numele lui Bărbuță. Am ridicat repede sprincenele și am adăugat:

— Nu se poate! Trebuie să fie cineva care îi seamănă leit. Un frate, un văr. Ori altcineva. Un străin oarecare. Nu se poate să fie chiar Mosorel Bărbuță.

Tovarășul Licu Oroș se uită la mine cu mirare:

— De ce să nu se poată?

N-am mai avut vreme să schimbăm și alte cuvinte. L-am auzit pe maior spunînd:

— Ne vin musafiri.

A strîns repede fotografiile și le-a vîrît în buzunar. Au intrat peste noi prefectul Bușulenga, Mosorel Bărbuță de la Centru și Alistar Mînzu, inspector general la Interne. Toți trei ne-au suris și ne-au dat bună dimineața. Iar inspectorul general Alistar Mînzu l-a întrebat candid pe tovarășul Licu Oroș:

— Dar bine, frate, ce v-a apucat să-i arestați pe frații Cioranu? Ce v-au făcut? Îi cunosc de multă vreme, de foarte multă vreme. Rar am întîlnit niște oameni atît de cumsecade... A? Ce v-a venit, frate, să-i arestați?

Zaharia Stancu

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

NOTE

O şezătoare literară

O interesantă şezătoare literară a avut loc la Clubul Dinamo, în ziua de 25 aprilie. Dumitru Manoileanu, maestru al sportului, a salutat în numele sportivilor prezenţi pe scriitori. Acad. Mihai Beniuc, în cîteva cuvinte, arată bucuria scriitorilor de a se afla în mijlocul cititorilor. După aceea au urmat lecturi. Mihai Beniuc citeşte din volumele „Mărul de lîngă drum" şi „Inima bătrînului Vezuv"; Victor Tulbure din „Versuri alese"; Mihu Dragomir, poeziile „Romantică" şi „Contraste"; George Dan a prezentat traduceri din persană şi versuri originale. Mai citesc poeţii Nicolae Tăutu şi Al. O. Teodoreanu. La sfîrşit, sportiva Florina Teodorescu oferă poeţilor flori.

Şezătoarea s-a bucurat de un deosebit succes.

Petre Pascu

●

Recitalul traducătorilor

Vineri, 25 aprilie, a avut loc la Casa scriitorilor, sub auspiciile secţiei Traducători, prima seară de cenaclu dedicată traducerilor din — şi în — limbile ţărilor prietene.

Prefaţat de dizertaţia lui Mihai Isbăşescu despre traducerile de poezie lirică, Alfred Margul Sperber a citit cîteva admirabile transpuneri din poezia lui Mihai Beniuc („Pe o scîndură cu actinii", „Mărul de lîngă drum", „Sanie nebună", „Ursul romînesc" etc.), în limba lui Goethe, apărute la scurte intervale, unele într-o plachetă tipărită la Berlin, altele într-un volum mai compact, la Bucureşti, alături de traduceri semnate de Wolf Eichelburg, Andreas Lillin şi Georg Maurer

Rodica Ciocan a făcut o expunere critică despre traducerile în romîneşte din literatura polonă, demonstrînd că s-a realizat în ultimii zece ani mai mult decît în 150 ani, în trecut. Fondul expunerii l-a constituit comunicarea despre Leopold Staff (1878-1957), care trece drept cel mai mare poet polon contemporan, — „conştiinţa lirică a Poloniei".

Ultimul său volum de versuri, „Răchitele", pentru care a fost distins cu Premiul de Stat, a apărut în 1955 şi e comentariul liric, intens, al contemporaneităţii.

Rodica Ciocan a citit, în traducere proprie, cîteva poezii de Leopold Staff: „Fierarul soarelui", „Ars poetica", „Portret", etc., care, nădăjduim, sînt primele dintr-un volum în pregătire.

Elena Eftimiu a prezentat opera poetului ceh Jan Neruda, al cărui nume, în semn de admiraţie, a fost adoptat ca pseudonim de un mare poet sud-american (Pablo Neruda).

Opera poetică a lui Jan Neruda, — „sărac, din clasa muncitoare", cum însuşi s-a denumit cîndva, e un protest împotriva nedreptăţilor sociale şi în acelaşi timp strigătul dorinţei de libertate a poporului ceh (Neruda a trăit între 1834-1891).

Iosif C. Mătăsaru a citit traduceri din Jan Neruda, seara de poezie încheindu-se vibrant cu „Romanţa primăverii 1848"

M. M.

●

Expoziţia cărţii ungare

Recenta expoziţie a cărţii ungare, deschisă în sălile Bibliotecii Institutului romîn pentru relaţiile culturale cu străinătatea, este mai mult decît un simplu document al activităţii editoriale, excepţional de bogată, din ţara vecină. 1800 de volume de beletristică, artă, ştiinţă şi tehnică şi cîteva sute de reviste vorbesc într-un grai propriu despre avîntul culturii maghiare în anii democraţiei populare şi cu precădere după zdrobirea contrarevoluţiei din octombrie 1956. Un mare număr de edituri (dintre care „Európa", „Mooca Ferenc", „Corvina", „Gondolat", „Helikon", „Magvető", „Bibliotheca", „Arta", „Szikra", „Kossuth", „Tancsics", „Litteratura", „Akademia", „Armata", „Müvelt nép", „Uj Magyar", „Radio şi televiziune", „Szépirodalmé", „Pannonia") se întrec în a oferi publicului cititor maghiar o lectură aleasă. Fantezia şi bunul gust al editorilor asigură cărţilor un aspect grafic remarcabil. Editurile tipăresc numeroase opere ale scriitorilor de pretutindeni(am reţinut numele lui Platon, Ciu Yuan, Appollinaire, Stendhal, Eminescu, Stefan Zweig, Steinbeck, Poe, Şolohov, Maugham, Bojer, Sadoveanu, Pristley, Bush, Maurois).

Alături de aceste opere se pot vedea ultimele lucrări datorite scriitorilor maghiari contemporani Illés Bela, Darvas, Kassak, Laszok, Szabo Pál, Tamáşi Aron, ş.a. Caleidoscopul editorial al ţării vecine e completat de numeroase albume de artă şi lucrări tehnice şi ştiinţifice de specialitate.

●

Un eveniment editorial

A trecut o jumătate de secol din ziua în care „Les Cahiers de la Quinzaine" ale lui Charles Péguy făcea să apară primele pagini din „Jean-Cristophe". Acel „curajos şi de neclintit cavaler al dreptăţii", cum îl numea Gorki pe Romain Rolland, îşi dorea opera, începută încă din 1895, o carte a „Europei de astăzi", „o carte care să fie a tuturor, o poezie, o rugăciune, o faptă a credinţei, care tuturor să aparţină". Povestea lui Jean-Cristophe Krafft este drama omului care încearcă să evadeze din „atmosfera mucegăită, apăsătoare, în care Europa cădea într-o stare de amorţire" şi, răzvrătindu-se împotriva lumii mincinoase şi egoiste, se însingurează. „Să deschidem ferestrele, scria Rolland, să lăsăm să intre aerul curat! Să simţim răsuflarea eroilor". Un erou a fost şi Jean-Cristophe. Un luptător pentru umanitate. Avea dreptate Ştefan Zweig cînd concentra ideea romanului în următoarele cuvinte: „Cum învaţă eroul să vadă viaţa". Povestea lui Jean-Cristophe, eroul care învaţă să vadă viaţa ca o luptă pentru adevăr, continuă să fie actuală şi să tulbure, prin mesajul său nobil, de o mare sinceritate, conştiinţa cititorilor.

Tipărirea completă a celor zece cărţi din „Jean-Cristophe" la ESPLA (colecţia „Clasicii literaturii universale") constituie un adevărat eveniment cultural. Traducerea, meritoasă, e semnată de Oscar Lemnaru.

T. M.

MIHU VULCANESCU „1 Mai"

KARL MARX

(Urmare din pag. 1)

logică". Instrumentul anatomistului, în acest caz, este dialectica materialistă. La Hegel dialectica este învăluită în coaja mistică a iluziilor idealiste. Marx, îndepărtînd stratul de mistificări şi dezvăluind sîmburele raţional al dialecticii, era conştient de faptul că dă naştere unei metode de cercetare destinată să fie supusă oprobriului gîndirii burgheze.

In postfaţa la ediţia a doua a „Capitalului" el nota: „In forma ei mistificată, dialectica a devenit o modă germană pentru că se părea că ea transfigurează ceea ce există. In forma ei raţională, ea constituie un scandal şi o grozăvie pentru burghezie şi pentru purtătorii ei de cuvînt doctrinari, pentru că în înţelegerea pozitivă a realităţii existente ea include şi înţelegerea negaţiunii acestei realităţi a pieirii sale necesare, pentru că orice formă finită ea o concepe în fluxul mişcării, adică privită şi din latura ei trecătoare..."

„Capitalul" dezvăluie monstruozitatea economiei şi orînduirii capitaliste. Pagini impregnate de un nobil tragism al raţiunii, cum sînt acelea cu privire la alienarea omului şi a esenţei sale umane în procesul producţiei capitaliste, nu pot fi uitate.

„Capitalul" nu numai că nu a fost uitat, dar nu a fost nici iertat de către reprezentanţii gîndirii burgheze. De nouă decenii, de la apariţia acestei lucrări şi pînă azi, o parte din efortul spiritualităţii aflate în slujba capitalismului a fost cheltuit pentru negarea şi falsificarea doctrinei economice a lui Marx.

Marx a prevăzut parcă destinul operei sale, atunci cînd în prefaţa la prima ediţie a „Capitalului" scria: „Ca să urmărească monştrii, Perseu se servea de o glugă miraculoasă care-l făcea nevăzut. Noi ne tragem gluga cît mai adînc peste ochi şi peste urechi ca să putem tăgădui existenţa monştrilor".

Gluga lui Perseu a fost aruncată de infinite ori asupra cărţii lui Marx dar, din nefericire, molohul capitalist continuă să ceară şi să devoreze jertfe fără număr. Cea mai vastă şi ultimă campanie de negare şi denigrare a marxismului este aceea care ridică în slăvi „capitalismul popular".

In ultimii ani, presa şi editurile americane au făcut o imensă publicitate ideii de „socialism american", „revoluţie actuală a capitalismului", „neocapitalism socialist şi democratic", „revoluţia permanentă a economiei americane" etc. etc. O adevărată euforie ideologică s-a răspîndit asupra lumii imperialiste, euforie împărtăşită nu numai de reprezentanţii monopolurilor dar şi de liderii social democraţiei de dreapta. In ce constă „socialismul" american? Obişnuit cu paradoxurile lumii yankee, publicul cititor probabil că nu a fost uimit peste măsură atunci cînd, în numărul din 14 februarie 1956, ziarul „New-York Herald Tribune" scria, pe un ton categoric: „Astăzi toţi americanii sînt capitalişti".

Ştirea senzaţională era difuzată şi de „New York Times" din 15 martie 1956, cu titluri mari: „Statele Unite, capitalism popular, o nouă cale în existenţa oamenilor". Ziarul făcea şi el apologia transformării uimitoare a economiei americane, într-un fel de socialism alcătuit dintr-o infinitate de elemente capitaliste.

Prin ce anume au devenit muncitorii americani capitalişti? Prin faptul că au livrete de economie, subscrieri la poliţe de asigurare şi pentru că deţin (sau pot deţine) acţiuni ale marilor monopoluri. După cum se vede noţiunea de „capitalist" pentru publicistica yankee are un sens specific mistificator, cu excluderea posesiunii mijloacelor de producţie, a exploatării omului de către om şi a plusvalorii.

Ziarele nu fac însă altceva decît să reflecte publicistic concluziile teoretice ale cercetarilor în domeniul economicului. Economistul F. L. Allen sublinia încă din 1953 că în S.U.A. „a fost construit un sistem care nu numai că-i ajută pe cei defavorizaţi şi redistribuie venitul naţional în favoarea lor, dar în acelaşi timp menţine libertatea afacerilor... In fapt, S.U.A. nu se îndreaptă către socialism pentru că l-au depăşit..." Un alt economist, A. A. Berle, în „Revoluţia capitalistă a secolului XX" (1954) susţinea că monopolurile au devenit „mandatare ale puterii populare".

Una din lucrările căreia editurile şi presa din Occident i-au asigurat o largă difuzare este „Capitalism, socialism şi democraţie" de J. Schumpeter, fost profesor de economie politică la Universitatea din Harvard. Cartea lui Schumpeter este socotită ca o biblie a „capitalismului popular". In afară de numeroase ediţii şi traduceri, ideile lucrării economistului american sînt larg difuzate în masele muncitoreşti prin broşuri de popularizare. In Franţa o astfel de broşură a fost scrisă de Weill-Raynal şi prefaţată elogios de Guy Mollet, personalităţi ale Partidului Socialist Francez.

Schumpeter îşi începe lucrarea printr-o amplă diatribă împotriva lui Marx. Ceea ce urmează constituie aşa-zisa analiză a marxismului, în [illegible] lui esenţiale.

Pentru economistul american, în capitalismul modern clasele antagoniste au încetat să mai existe, contradicţia de clasă fiind înlocuită prin armonioasă cooperare. Fioroşii deţinători ai mijloacelor de producţie nu există decît în imaginaţia înfierbîntată a comuniştilor. De fapt, scrie Schumpeter, noţiunea de proprietate în capitalismul american s-a devitalizat, s-a evaporat: „Evoluţia capitalismului, substituind un simplu pachet de acţiuni, zidurilor şi maşinilor unei uzine, devitalizează noţiunea de proprietate".

Cu o rară înclinare spre mistificarea realităţii, Schumpeter închina un fierbinte elogiu colonialismului care, după el: „a fost întotdeauna orientat în egală măsură către creşterea salariilor şi a profiturilor şi, de-a lungul timpului, el i-a favorizat, în mod cert, cu mult mai mult pe proletari decît pe capitalişti". De asemenea, acest apostol al noii religii umanitare a monopolismului american, nu uită să sublinieze pacifismul capitalismului modern.

Pentru a nu ştiu cîta oară, realitatea a distrus iluzia teoretică. Criza prin care trece astăzi economia americană şi cea satelită a stricat vesela serbare a „capitalismului popular". Măştile, fardurile, poleiala, ghirlandele, orchestra, costumele somptuoase, tot aparatajul mistificării zace răvăşit şi bătut de flagel, sub ochii unei omeniri îngrijorate.

Din paginile „Capitalului", adversarul iluziilor vaticinează laconic: „Acestea sînt semne ale timpului, care nu pot fi ascunse sub mantii de purpură sau sutane negre. Semnele acestea nu prevestesc minuni pentru ziua de mîine..."

Ion Vitner

MARX şi problemele artei

(Urmare din pag. 1)

ROLUL EROAREI IN TRAGEDIA ANTICA

Ignoranţa este un demon, care — aşa ne temem — va mai pricinui multe tragedii; pe bună dreptate au înfăţişat-o cei mai mari poeţi greci, în înfricoşătoarele drame ale caselor regale din Micena şi Teba, ca destin tragic.

Articol de fond în nr. 179 din „Kolnische Zeitung" (I.I.1/pag. 249).

REALIŞTII ENGLEZI AI SECOLULUI AL XIX-LEA

[Strălucita şcoală actuală de romancieri din Anglia, ale căror pagini fine şi elocvente au desvăluit lumii mai multe adevăruri politice şi sociale decît toţi politicienii, publiciştii şi moraliştii de profesie la un loc, a descris fiecare pătură a clasei mijlocii, de la „onorabilul" rentier şi posesor de efecte, care consideră orice fel de afaceri ca fiind vulgare, pînă la micul negustoraş şi ajutor de avocat. Şi cum i-au mai zugrăvit Dickens, Thackeray, Charlotte Bronte şi doamna Gaskell! Plini de îngîmfare, afectare, de tiranie meschină şi de ignoranţă, iar lumea civilizată le-a confirmat verdictul, prin epigrama stigmatizantă cu care a pecetluit această clasă, „servilă cu cei mari şi despotică cu cei mici."]

[Clasa mijlocie din Anglia] (14/pag. 197).

UMANISMUL SOCIALIST

Comunismul în sensul desfiinţării pozitive a proprietăţii private, considerate ca autoînstrăinare a omului şi deci în sensul unei reale luări în stăpînire a esenţei omeneşti de către om şi pentru om; deci ca revenire completă a omului, săvîrşită conştient şi în cadrul întregii complexităţi a dezvoltării de pînă acum la starea sa de om social, cu alte cuvinte de om uman. Acest comunism, ca naturalism desăvîrşit, este egal cu umanismul, ca umanism desăvîrşit este egal cu naturalismul, el este adevărata rezolvare a conflictului dintre om şi natură şi dintre om şi om, adevărata soluţionare a conflictului dintre existenţă şi esenţă, dintre obiectivizare şi autoafirmare, dintre libertate şi necesitate, dintre individ şi specie. El este enigma deslegată a istoriei şi e conştient că este această deslegare.

Manuscrise economico-filosofice (1844) (I.III/pag. 114).

Arhivă, dar nu numai arhivă!

In a doua cronică cu privire la ediţia Alexandrescu, Şerban Cioculescu consacră prefeţei mele un paragraf a cărui bizară metodă critică mi se pare potrivit să fie pusă în discuţie. In afară de cîteva note indulgente pe carnetul meu de şcolaritate, cronicarul face o minuţioasă enumerare a erorilor de dactilografie şi de tipar. Mă măguleşte încrederea acordată, cînd nu mi se atribuie dezacordurile gramaticale — primesc astfel şi un certificat de alfabetizare — şi nici transformarea lui Dositei Obradovici într-un membru al dinastiei Obrenovici. Tot în legătură cu prefaţa se mai face o corectare cronologică şi se precizează că Alexandrescu n-a suferit influenţa literaturii populare.

Referitor la această ultimă observaţie, fie spus în treacăt că ea răspunde la ce nu s-a afirmat în prefaţă. Nu se vorbeşte nicăieri acolo de influenţa globală a poeziei populare asupra operei lui Alexandrescu — sînt de acord că ar fi inexact — ci, lucru foarte deosebit, de înrudirile folclorice ale unei comparaţii.

Dar nu despre asta e vorba. Prefaţa cuprinde cîteva zeci de pagini, bune, rele, care pun în discuţie cîteva probleme: profilul ideologico-artistic al unui scriitor din preajma lui 1848, modul cum au operat influenţele la Alexandrescu, mijloacele satirei lui, trecerea spre o expresie modernă etc. Criticul putea să le discute, să le considere insuficient, eronat tratate. A preferat să supleeze erata absentă.

In istoria literară, metoda mi se pare a corespunde cu portretistica în doi peri, atît de în vogă în critică. Procedeele sînt din multe puncte de vedere asemănătoare şi poartă aceeaşi dată.

Imi îngădui o contraapreciere. Şerban Cioculescu are îndărătul dumisale o cunoscută activitate de istoric literar. Nu sînt de acord cu multe din ideile pe care le-a susţinut şi poate că nici domnia sa nu mai este astăzi de acord cu toate. Dar vechile sale studii nu transformau neapărat erudiţia în finalitate, nu se mărgineau la inventarieri ostentativ de migăloase, ci sprijineau o concepţie — adesea discutabilă. Mi se pare însă surprinzător modul în care articolele scrise de dînsul în ultimul an şi jumătate se cantonează în amănunt. Cu unele excepţii, e evidentă preferinţa criticului pentru înşirarea erorilor cite unei ediţii — listele apărute pe lungi coloane din „Gazeta literară" — ori pentru identificarea meticuloasă a rubedeniilor vreunui scriitor — colateralii şi ascendenţii lui Sion. Toate acestea ar fi foarte utile, dacă ar pregăti sau ar argumenta ceva. Cînd ele epuizează exerciţiul critic, sînt tot atît de diferite de istoria literară, concepută ca ştiinţă şi nu numai ca despuiere de arhive, cît de departe sînt de istorie pomelnicele în care călugării însemnau cu răbdare naşterea şi stingerea domnilor.

N-ar fi cazul să discutăm şi idei?

Silvian Iosifescu

Pagini despre marea sărbătoare

(Urmare din pag. 1)

Scarlat Calimachi:

Pe soclul statuilor sau pe parapetul marilor poduri s-au urcat în acea zi marinari, soldaţi sau muncitori care au vorbit despre Revoluţie, despre război civil, despre sarcina sfîntă a apărării patriei socialiste. Ei vorbeau înflăcărat, aveau un succes categoric printre ascultătorii lor. In toate aceste manifestaţii spontane apăreau bolşevicii, aduceau cuvîntul ferm al Partidului Comunist. Şi toate acestea se desfăşurau în întregul Petrograd în care, la fiecare jumătate de ceas, treceau maşini blindate, camioane cu muncitori înarmaţi cu puşti şi mitraliere.

Există o imagine plină de semnificaţie pe care am reţinut-o din spectacolul acelei zile memorabile. In seara zilei de 1 Mai a fost organizată o reprezentaţie obişnuită, ca şi în fiecare seară, la Teatrul Marinski. Am văzut dansînd acolo artişti străluciţi ai şcolii coregrafice ruse, pe Vladimirov şi pe Şora. I-am văzut dansînd mazurcile lui Chopin şi i-am văzut evoluînd pe aripile melodiei senine, aeriene, din baletul „Lacul Lebedelor" de Ceaikovski. Şi în timp ce pe scenă se desfăşura spectacolul mirific al operei lui Ceaikovski, am privit în jurul meu în sală printre spectatori. In loja imperială, căptuşită cu catifea roşie, împodobită cu trese de aur şi cu marginile sculptate, se aflau marinari. Erau impozanţi, cu beretele lor pe o ureche, cu privirile strălucitoare, cu feţele transfigurate de emoţie. In sala arhiplină, tixită cu marinari şi soldaţi, era o linişte uluitoare, ca în prezenţa celui mai rafinat public. Imi amintesc că spre sfîrşitul spectacolului s-au prezentat cîteva tablouri din „Boris Godunov." Interpreta tînărul Şaliapin. In momentul în care în textul lui Puşkin, ţarul se adresează mulţimii pronunţînd cuvîntul tovarăşi, în public s-a născut o rumoare amuzată, marinarii cu cocarde roşii au rîs discret. Ceea ce a încoronat însă, într-un chip firesc, semnificaţia primului 1 Mai liber în Rusia Sovietică, a fost mai cu seamă spectacolul acestui auditoriu nou care exprima o trebuinţă uriaşă de a auzi, de a asculta melodiile create de marile genii ale lumii.

Aurel Baranga:

străzile înguste cu noroi abia zbicit.

Ne îndreptam — aflasem asta din ajun — spre „iarbă verde", şi era — lucrul nu-mi sugera nimic sigur, nimic precis — era „întîi mai".

Dacă orice semnificaţie în legătură cu aceste două vorbe: „întîi mai" îmi rămînea secretă, în schimb n-am să uit pînă la moarte ce a urmat. Şi nu fac în această clipă decît să stenografiez o amintire inscrisă ca o cicatrice în memorie. Mi-amintesc c-am ajuns pe o pajişte hirsută, între arbuşti timizi, unde oamenii sleiţi de umblet au poposit, s-au odihnit, descălţaţi, pe preşurile aduse de acasă şi, mereu tăcuţi, mereu încruntaţi, au început să-şi desfacă legăturile cu mîncare.

Şi deodată, nu ştiu de unde, nu ştiu de ce, s-au năpustit asupra noastră nişte vardişti călări şi agresivi, ne-au poruncit să ne ridicăm, au răsturnat şi călcat în picioare boccelele cu mîncare, şi-au scos centiroanele prinse în cătărămi grele şi au început să croiască în dreapta şi în stînga, fără alegere, în timp ce femeile ţipau îngrozite. Vacarmul a ţinut puţin şi mă revăd întorcîndu-mă flămînd pe aceleaşi străzi jilave, între oamenii mahalalei mele, bărbaţi înalţi şi galbeni, femei firave şi supte, tăcuţi toţi şi încruntaţi, sub un cer acoperit ce părea să se povîrnească peste noi. La jumătatea drumului ne-a prins ploaia şi am adormit, n-am s-o uit niciodată, plîngînd. A fost prima dată cînd am auzit cuvintele „întîi mai" şi sînt de atunci patruzeci şi trei de ani împliniţi.

★

Şi deodată un imens iris se deschide în faţa ochilor mei şi revăd străzile primului „întîi mai liber". Imi amintesc oraşul febril, anticipînd prin fierberea lui răsăritul soarelui, îmi vuieşte în urechi talazul străzilor revărsate, văd imensele mulţimi invadînd pieţele, coloanele ample, mereu sporite, de parcă nimeni n-ar fi rămas în case, ţin minte uimirea mea în faţa oceanului de drapele roşii, zvîcnind spre înălţimi, dar, mai ales, n-am să uit chipurile oamenilor, ale celor peste şase sute de mii de oameni ieşiţi în stradă.

Păstrez printre hîrtii o fotografie luată cu acel prilej şi constituie, cred, un document de preţ. Eram încă în război, oraşul mai purta pecetea bombardamentelor, hainele oamenilor arătau ponosite, pingelele sparte şi mulţi din cei ce defilau sub flamurile larg desfăşurate nu mîncaseră de multe săptămîni pe săturate. Şi totuşi se citea pe feţele tuturor o fericire fără margini, sentimentul unei victorii pe care cu greu l-aş putea exprima în cuvinte, dar pe care l-a exprimat mai bine decît mine, în fapte, istoria care a urmat.

Oamenii aceia famelici dar liberi, defilînd la primul lor întîi mai pe care nu-l mai pîndea poliţia, au refăcut această ţară prin munca lor dîrză şi tăcută, înnobilată de o aprigă devoţiune.

Am fost şi atunci la „iarba verde" în pădurile din jurul oraşului, dar am trăit un alt spectacol, fără acea încruntată tăcere spartă de zăngănitul vardiştilor, fără acea linişte minerală şi grea, şi s-a petrecut, în pofida oboselii, pînă în zori, la lumina focurilor tonice şi festive, în cîntece şi dansuri.

Cînd m-am întors în zori spre casă, mai întîlneam grupuri de muncitori ce cîntau, fericiţi să-şi poată intona, în sfîrşit, fără teamă imnul: „Hai la lupta cea mare", versuri pe care le-au transformat de atunci neconenit şi consecvent într-un vast şi cuprinzător program de construcţie.

Remus Luca:

se întîmpla. Însă atunci cei din cartier mi-au spus şoptit şi cu o undă de entuziastă admiraţie în glas: „Muncitorii comunişti l-au pus, de 1 Mai." Pe atunci încă nu erau interzise, în ziua de 1 Mai, să se [illegible] chermeze numite maiale, în pădurea Corneştilor unde venea lume destul de pestriţă să petreacă în aer liber. Mă duceam şi eu cu prietenii, atras mai mult de jocurile populare şi de micile noastre idile de adolescenţi. Nu-mi dădeam seama de caracterul adevărat, profund al acestor serbări. In acel an însă, 1938-39, cînd s-a arborat steagul roşu pe coşul din obor, maialul de 1 Mai a fost interzis. Şi nu se putea să nu fac o legătură între aceste fapte. Mai tîrziu, prin '46, după ce am terminat stagiul militar, am cunoscut cu adevărat ce însemnează pentru muncitori ziua de 1 Mai. Devenisem redactor la gazeta regională a partidului, din Tg. Mureş, participam la pregătirea serbărilor, eu însumi pregăteam numere festive, am scris chiar o schiţă al cărei subiect prezenta ridicarea steagului roşu pe coşul din obor, o imagine pe care n-am s-o pot uita niciodată.

RASPUNDERE

(Urmare din pag. 1)

acum, cînd Uniunea Sovietică şi celelalte ţări socialiste se străduiesc pe toate căile de a găsi un mijloc pentru a restabili un climat de încredere în care să fie posibilă activitatea creatoare şi progresul material. Acestei strădanii trebuie să i se răspundă cu înţelegere, cu aceeaşi voinţă sau bunăvoinţă de a se rezolva problemele spinoase în spiritul unei prosperităţi convenabile pentru ambele părţi. Nici o putere, şi mai ales o mare putere, nu se cade, în actuala conjunctură, să procedeze cu uşurinţă, obtuz, în problemele care angajează existenţa fizică a popoarelor şi destinul civilizaţiei noastre. Inainte de a se aşeza la masa conferinţei, are datoria în primul rînd să interzică orice acţiune necontrolată care poate genera ireparabilul. Şi zborurile aviaţiei americane spre frontierele U.R.S.S. fac parte din acele acţiuni îndărătul cărora se profilează spectrul unei previzibile catastrofe. Situaţia este destul de gravă ca să nu fie luate măsuri în consecinţă. Factorii de conducere ai Statelor Unite nu trebuie să uite că pe umerii lor apasă o grea răspundere nu numai faţă de propriul lor popor ci faţă de toate popoarele. Este o răspundere covîrşitoare istorică de care depinde pacea lumii. Uniunea Sovietică şi-a făcut auzit glasul clar, răspicat, pătruns de această mare şi nobilă răspundere.

Ieronim Şerbu

IOSIF ISER „Sat tătărăsc din Dobrogea"

Ziua adevărului

(Urmare din pag. 1)

bilă facultate specifică profesiei, dar să-ţi petreci 10 la sută din zi în redacţie şi 90 la sută în mijlocul oamenilor, să cunoşti viaţa claselor sociale care împing înainte societatea, adică muncitorii, ţăranii, intelectualii vii şi dinamici, activiştii încărcaţi cu răspundere socială, să înţelegi ce se întîmplă pe acest pămînt şi să vii în sprijinul acestui pămînt. Gazetarul care nu astîmpără setea cuiva e sterp. Trebuie înlăturat şi înlocuit cu ţesuturi vii.

Se discută foarte mult în rîndurile inamicilor şi ale făpturilor cu circumvoluţiuni infantile despre libertatea presei. Libertatea nu este valoare absolută, ea poate fi creatoare sau nocivă, după modul în care o întrebuinţezi. E ceva asemănător cu energia atomică. Vom striga împreună cu tot universul: Trăiască! dar vom cere totodată aducerea ei în serviciul umanităţii şi al progresului social. In numele libertăţii de gîndire şi exprimare, respectivii ce nu suportă îngrădirile, tipăresc în Germania federală gazete fasciste, retipăresc Mein Kampf, îl reabilitează pe animalul rasist Streicher. In numele libertăţii de informare, reporterii de scandal distrug viaţa „oamenilor mari", intervin, de cîţiva ani, în fiinţa unei artiste ca Ingrid Bergman, cu aparatul fotografic şi cu picioarele, aruncă pe piaţă, pradă publicului însetat de bîrfeală, o durere şi o speranţă care nu aparţin decît stăpînului lor. In numele libertăţii — de gust probabil — apar în reviste hărţi nebune, indicînd oraşe sovietice destinate a fi prefăcute în cenuşă de bombe americane. Noi sîntem pentru libertate, dar nu pentru libertatea de a ucide libertatea.

Ziua presei este cinstită în mişcarea literară, nu numai în general, ci şi cu gînduri anume, pentru că activitatea scriitoricească este organic legată de presa literară şi de literatura presei. Intr-un moment de gîndire şi de vie discuţie a creaţiei literare, de luptă, pe care o dorim din ce în ce mai energică, împotriva ideologiei reacţionare în artă şi în critica artei, de strădanie întru aflarea celor mai bune soluţii pentru înnoirea continuă a literaturii noastre puse în serviciul idealurilor socialiste, — meditaţia pe marginea teoriei leniniste despre presa de partid nu poate fi decît fecundă.

Al. Mirodan

CRONICA FILMULUI

„BIJUTERII DE FAMILIE"

— SCENARIUL —

Poate fi considerat drept o realitate autonomă filmul clădit pe o operă literară sau trebuie raportat la ideea care l-a patronat geneza? Iată o întrebare pe care recenta realizare a studiourilor noastre o impune acelor care înainte de a fi spectatorii au fost cititorii „Bijuteriilor de familie".

Cinematografia, şi nu numai acea modernă, a fost, într-o măsură destul de însemnată, tributară literaturii, de la care a împrumutat subiecte, idei, teme, personaje. Ambele arte au cîştigat din acest circuit. Literatura şi-a lărgit cercul de fideli, imaginea literară materializîndu-se a căpătat dimensiuni noi; opera literară, profundă şi diversă, a impus cineaştilor o nelinişte creatoare, din care filmul a ieşit fortificat. Desigur, ar fi o eroare cu urmări fatale orientarea exclusivă a cinematografiei spre opere literare ca unic izvor al filmului. Scenariul cinematografic este în sine un gen literar şi pledoaria pentru prosperarea genului nu este o pledoarie purtată împotriva literaturii, ci pentru amplificarea cîmpului de investigaţie al scriitorului.

Simţim nevoia să repetăm aici o afirmaţie care a căpătat de mult valoare axiomatică. Nu orice lucrare literară poate candida la concretizarea ei în imagine cinematografică. Opere de mare şi incontestabilă valoare rămîn, prin natura lor specifică, fatal, în afara peliculei. După cum vor rămîne în afara obiectivului multe din articulaţiile lucrării literare. Cinematograful îndeplineşte, necruţător, o operaţie de purificare. Romanul, nuvela, piesa de teatru sînt tratate cu o soluţie corosivă care distruge tot ceea ce nu fuzionează firesc cu substanţa cinematografică. (Desigur, toate acestea se petrec într-o ipostază ideală, care vizează perfecţiunea).

Filmul are, deci, faţă de opera literară germinatoare, o libertate de mişcare, esenţială. Chiar atunci cînd scenaristul nu este scriitorul însuşi, el poate interveni în fabulaţie, şi în destinul personajelor. Asemenea derogări de la linia originală nu-şi capătă justificarea decît dacă fac mai expresive intenţiile scriitorului, dacă i le îmbogăţesc, sau dacă rezultatul acestor căutări este superior (ceea ce nu e imposibil) actului literar iniţial. Credem însă că ar trebui condamnate violentările gratuite ale textului literar care îşi au originea uneori în ireverenţiozitatea nefundată faţă de opera literară, alteori în lipsa de receptivitate sau în obsesia „cinematograficului" înţeles prea îngust şi opus cu exagerată intransigenţă textului literar. Repetăm, în măsura în care asemenea libertăţi sînt spre folosul filmului, şi deci şi al textului, — prin derivaţie şi simpatie, — ele au o funcţie salutară. Dacă micşorează valoarea şi eficienţa operei literare, prejudiciază implicit filmului, considerat ca un tot unitar. Din perspectiva acestor precizări, să discutăm „Bijuteriile de familie", lucrare de debut a unui tînăr şi promiţător regizor, Marius Theodorescu, care semnează împreună cu Malvina Urşianu adaptarea cinematografică şi scenariul regizoral. Confruntarea filmului cu proza lui Petru Dumitriu conduce la o concluzie doar aparent paradoxală: textul e mai cinematografic decît filmul însuşi (şi, evident, mai literar). Din întîlnirea cu ecranul, „Bijuteriile de familie" au pierdut cîteva din virtuţile sociale, literare şi cinematografice — ceea ce este mai ciudat. Este un fenomen care se cuvine a fi cercetat şi discutat, întrucît e posibil ca el să exemplifice o situaţie cu semnificaţie mai largă.

Scenă din film

După „Euridice", „Bijuteriile de familie" semnalează în Petru Dumitriu un scriitor ajuns surprinzător de repede la deplină maturitate literară, un artist solicitat prin structură de o problematică amplă şi gravă, ispitit de proiecte grandioase, de sinteze largi. Admirator al clasicismului antic, Petru Dumitriu adaugă fiorului tragic aportul inteligenţei lucide, aspre şi temperamentului pasionat. La data cînd încheie „Bijuteriile de familie", scriitorul însuşi poate că ignora fundarea „Cronicii de familie", ale cărei temelii se află în reprezentarea dură din anul 1949, a Vorvorenilor. Realizatorii unui film inspirat de „Bijuterii de familie" nu pot ignora însă situarea acestei povestiri în contextul vast al Cronicii. In această perspectivă, trecutul şi viitorul personajelor lui Petru Dumitriu e consumat şi evenimentele, ai căror interpreţi sau spectatori sînt, acestea apar într-o lumină care nu îngăduie petele de întuneric. Din acest punct de vedere scenariul, semnat de Malvina Urşianu şi Marius Theodorescu marchează cîteva erori de concepţie grave. Ele ating destinul unor personaje şi limitează concepţia originară.

Elvira Vorvoreanu este, poate, cel mai interesant, mai rotund, personaj al Cronicii. Cumulînd un număr considerabil de trăsături nocive, — la un grad foarte ridicat — personajul nu atinge nici o clipă caricatura şi şarja. Malignă precoce, posesoare a unei inteligenţe vii, dublată de sînge rece şi echilibru, Elvira Vorvoreanu este un remarcabil erou de roman şi de film.

In optica scenariştilor, trăsăturile Elvirei se şterg, devin aproape hieratice, fiica Elenei Vorvoreanu se estompează pentru a face loc unei domnişoare de pension cu purităţi strivite şi elanuri care nu se pot dezlănţui. In textul lui Petru Dumitriu, Elvira, indignată că mătuşa ei trişează la cărţi, izbucneşte: „E o bestie... Scîrbă bătrînă! Scîrboasă". In scenariu, diafana eroină, uluită şi îndurerată, are şi cu acest prilej revelaţia neonestităţii. Surîsul Elvirei „fermecător, rece ca gheaţa", face loc unei măşti de tragică resemnare. Atunci cînd mama ei îşi ucide sora, Elvira mimează somnul şi „răsuflă adînc şi liniştit". In film eroina e cuprinsă de groază şi se înfioară ca în faţa reeditării lui Cain. Elvira Vorvoreanu, adevărata, îşi tratează mama asasină cu ironie complice, dublată de superioritate. Pseudo Elvira fuge romantic cu un locotenent pe care-l imploră s-o salveze din iadul Vorvorenilor. Adevărata Elvira îşi respectă mama şi se risipeşte în manifestări de tandreţe atunci cînd descoperă la Elena Vorvoreanu trăsăturile unui om „tare". Falsa eroină e înspăimîntată şi inhibată în apropierea acestora.

Finalul conceput de scenarişti nu e neinteresant şi tinde să creeze iluzia ciclului închis. Hoţii sînt jefuiţi la rîndul lor. Caseta care conţine bijuteriile de familie este furată, acum, de Elvira. Modificarea fizionomiei sufleteşti a personajului este, însă din toate punctele de vedere regretabilă şi deserveşte enorm filmul. In locul unei eroine sumbre, saturniene ar spune Petru Dumitriu, ni se oferă un personaj convenţional şi hibrid. Au urmărit oare scenariştii să ofere în însăşi compoziţia familiei Vorvoreanu un element „pozitiv"? Ar fi absurd. Şi, totuşi, se pare că aceasta a fost intenţia, cu nimic justificată. Ar fi fost preferabil ca scenariştii să-şi consume tendinţele novatoare pentru ca să pună în valoare adevăratele forţe pozitive care se înalţă în povestirea lui Petru Dumitriu. „Bijuterii de familie" nu se limitează la consemnarea unei tenebroase întîmplări din lumea aristocraţiei romîneşti. Vorvorenii sînt plasaţi pe fondul marilor răscoale ţărăneşti. 1907 are în această proză a lui Petru Dumitriu o prezenţă densă şi convingătoare. Din vălmăşagul maselor de răsculaţi se profilează cîteva figuri memorabile, Marinică şi Rizea, în primul rînd. Scenariul şi filmul, implicit, le acordă un loc secundar şi periferic, insistînd exagerat asupra unor elemente minore. Pentru ca să prilejuiască interpreţilor cîteva partide de echitaţie şi spectatorilor secvenţe de „western" naiv, Elena Vorvoreanu este silită să contracteze un amor pentru vechiul Ivancea. Toată această istorioară desuetă şi de gust îndoielnic care nu slujeşte textului literar şi nici filmului, demonstrează însă existenţa prejudecăţilor tributare unei învechite viziuni cinematografice.

Cred — fără să minimalizez eforturile scenariştilor, — că cel mai bun scenariu l-ar fi constituit totuşi nuvela lui Petru Dumitriu.

Sorin Arghir

IOSIF ISER „Autoportret"

ISER

S-a stins, o dată cu moartea lui Iser, o flacără care a luminat timp de aproape jumătate veac conştiinţa artei romîneşti. Căci Iser a fost, mai presus de toate, un luptător pasionat. A găsit accentele pătimaşe ale mîniei, ale înfierării, ale revoltei, în anii dinaintea primului război mondial cînd, prin desenele sale satirice, a întocmit o adevărată cronică a societăţii romîneşti, dezvăluind tarele vechii orînduiri bazate pe exploatare, întrevăzînd căile luminoase ale viitorului pe care le deschidea forţa nouă a proletariatului în plină ascensiune. Aceste desene satirice nu stîrneau hazul. Ele aveau un accent grav, uneori dramatic, ca un strigăt de revoltă, ţîşnit din marea suferinţă a mulţimilor obidite de odinioară. Dar ele au zguduit, prin vehemenţa şi adevărul lor necruţător, conştiinţa întregii ţări, şi de aceea au rămas definitiv înscrise în istoria artei grafice romîneşti.

Aceeaşi atitudine de artist cetăţean şi aceeaşi pasiune de luptător în slujba poporului şi le-a păstrat pînă în ultimii ani ai vieţii. Cea din urmă compoziţie pe care a pictat-o a fost aceea intitulată „Ajungel" care înseamnă un aspru rechizitoriu împotriva războiului, un cald şi mişcător apel pentru pace.

Pasiune şi muncă, acestea au fost cele două coordonate morale ale vieţii lui Iser. A fost un muncitor prodigios, neobosit, neînfricat. A căutat întotdeauna problemele cele mai dificile ale desenului şi ale expresiei plastice şi le-a rezolvat prin îndrăzneală, prin sîrguinţa şi prin munca sa neşovăitoare. Cu trei săptămîni înainte de a-şi da sfîrşitul, el şi-a închis cea din urmă expoziţie, în care figurau aproape o sută de desene şi guaşe alese printre cele cîteva sute de lucrări realizate în ultimii doi ani.

Avea o putere de muncă uriaşă. Nu trăia decît pentru arta sa, prin care vorbea oamenilor despre om, prin care îşi ducea lupta în sprijinul ideilor înaintate ale vremii sale. Se dăruia pe deplin artei sale şi de aceea fiecare pînză, fiecare desen semnat de Iser poartă pecetea neîndoielnică a puternicei sale personalităţi, a stilului său propriu, viguros conturat, care-l deosebeşte de toţi ceilalţi contemporani ai săi. Acest stil se defineşte printr-o generoasă concepţie umanistă, printr-o amplă viziune realistă şi printr-un limbaj pasionat, îndrăzneţ, de o forţă concentrată care sintetizează expresia, de o tensiune dramatică prin care se tălmăceşte mai puternic viaţa lăuntrică a oamenilor şi sentimentul propriu al artistului. In tot ceea ce a creat, Iser a fost prezent prin pasiunea pe care a pus-o în explorarea realităţii umane.

Obişnuia să-şi situeze mai întotdeauna personajele în primul plan al tabloului cu o masivitate care făcea ca forma să-şi creeze propriul ei spaţiu, prin forţa constructivă a desenului. Şi aceasta ne dezvăluie o trăsătură caracteristică a firii sale impunătoare, care se afirma în primul plan al vieţii noastre artistice, prin admirabilul său curaj civic, prin fermitatea şi îndrăzneala atitudinii sale combative.

Opera sa e deosebit de bogată. Nici un alt artist romîn, în afară de Nicolae Grigorescu, n-a avut o activitate atît de rodnică şi de susţinută ca aceea a lui Iser. De la compoziţiile din tinereţe în care a adus o nouă viziune, sumbră şi dramatică, a ţăranului romîn, pînă la aspra frumuseţe a peisajului dobrogean, prin care a inaugurat unul dintre cele mai bogate capitole ale picturii romîneşti; de la imaginile acuzatoare din timpul primului război mondial pînă la tablourile în care a evocat climatul moral al satului tătăresc; de la tristeţea arlechinilor şi a balerinelor pînă la nostalgica reverie a odaliscelor; de la priveliştile vioaie din ţara noastră, în care domină un ton de verde înflorit pînă la peisajele din Franţa, Spania sau Orientul Apropiat; de la mîndra demnitate şi hărnicie a ţărancelor pînă la chipurile de muncitori fruntaşi din vremea noastră, Iser ne-a redat în mii de tablouri dimensiunile universului pe care l-a îmbrăţişat arta sa.

Opera lui Iser continuă marea tradiţie realistă şi progresistă a picturii romîneşti. Ea rămîne o pildă vie de muncă pasionată şi creatoare, de adevărată conştiinţă cetăţenească, de luptă însufleţită, de artă pusă în slujba poporului. Şi astfel, ea înscrie o pagină dintre cele mai strălucite în istoria artei romîneşti.

Ionel Jianu

ARTE

Orchestra de cameră

Joi seara, sub cupola sălii de concert a Ateneului, s-au aflat numai vreo 150 de persoane. Aplauzele chiar aveau o rezonanţă stranie şi neobişnuită în sala învăţată să primească opt sau nouă sute de auditori. Concerta orchestra de cameră dirijată de Mircea Cristescu, avînd în program lucrări de Mozart, Britten şi Ion Dumitrescu. Orchestra formată în special din elemente tinere nu era la prima ei apariţie publică. A debutat cu doi ani în urmă şi programele ei echilibrate au atras atenţia publicului. Impunea un fapt specific tinereţii: dorinţa de a prezenta ceva nou, de a primeni repertoriul, aducînd piese muzicale rarisime în programele orchestrelor noastre. Ne bucura, în special, promovarea muzicii romîneşti. Pentru că nu a fost concert al acestei orchestre ca să nu întîlnim în programul ei o piesă simfonică romînească. S-au cîntat pînă acum: Tarantella de Castaldi, Concertul pentru orchestra de coarde de Sigismund Toduţă, Divertismentul de Sabin Drăgoi, Trei piese pentru orchestra de coarde de C. Silvestri şi în ultimul concert prima parte a Quartetului nr. 1 de Ion Dumitrescu.

Totuşi, joi seara sala a fost foarte puţin populată. Cauzele? Mai întîi defectuoasa organizare a stagiunii muzicale (problemă asupra căreia ne luăm permisiunea să revenim altă dată) care se desfăşoară cînd cu mari perioade de gol şi plictis, cînd cu săptămîni de arhiabundente manifestări care-ţi solicită insistent atenţia, şi, cum e normal, nu pot fi toate urmărite. Apoi, opacitatea şi snobismul unei categorii a publicului, şi anume a acelui public de sîmbătă seara, cum l-am numi noi, care, — de ce n-am spune-o deschis — vine la concert... ca să se afle în sală. Dar mai e ceva: OSTA a patronat acest concert. OSTA care popularizează cu zgomot, cheltuind inutil hîrtie tot soiul de spectacole ultramediocre, de prost gust, tot felul de înjghebări artistice precare, vestejite în repetate rînduri de presă şi public. OSTA nu găseşte modalităţile şi timpul pentru ca o asemenea manifestare să se bucure de prezenţa cuvenită.

Ne-am depărtat, ce-i drept, de subiectul notei noastre, dar faptele ni se par semnificative. Programul concertului de joi s-a deschis cu scînteietoarea Glumă muzicală a lui Mozart, dirijată şi interpretată cu mult nerv şi cu siguranţă. Concertul nr. 2 pentru flaut şi orchestră de Mozart ne-a confirmat încă o dată în flautistul Alexandru Nicolae, care apare rar pe estradele de concerte ale Capitalei, un artist de reală sensibilitate, deşi în seara de care vorbim, unele pasaje ni s-au părut cam stridente. Cu interesul cuvenit a fost aşteptată audiţia primei părţi din Quartetul nr. 1 aparţinînd lui Ion Dumitrescu. Am admirat, ca de obicei, în toate compoziţiile sale, bogăţia şi inventivitatea ritmică, măiestrita prelucrare a unor teme specifice folclorului romînesc şi ne-am confirmat încă o dată părerea că Ion Dumitrescu este unul din acei compozitori care ştie necontenit să înnoiască posibilităţile de expresie ale limbajului muzical. Programul s-a încheiat cu variaţiunile lui Britten pe o temă de Franck Bridge, lucrare ce a mai fost cîntată de orchestra de cameră, executată acum cu mai multă acurateţă şi siguranţă. Departe de noi gîndul de a susţine că orchestra de cameră se prezintă la nivelul dorit de public şi de membrii ei. Mai sînt, desigur, de făcut multe lucruri. Repetiţiile sporadice care se întind pe o prea mare distanţă de timp nu dau posibilitatea închegării unui ansamblu unitar; există încă deficienţe în ceea ce priveşte dozajul sonorităţii şi a rotunjimii interpretării. Dar de ce să nu recunoaştem că se cîntă cu foarte mare îngrijire, cu multă fineţe, cu pasiune, că se dă atenţie amănuntelor, că partidele instrumentale au un sunet curat şi clar, că orchestra reuşeşte interpretări de un înalt nivel. Ar trebui să i se dea sprijinul şi încurajarea pe care o merită.

Erudiţie şi pasiune

Eruditul cercetător al istoriei muzicii din ţara noastră, profesorul George Breazul, a prezentat, nu de mult, în cadrul unei conferinţe publice, personalitatea complexă a lui Eusebie Mandicevski, compozitorul şi învăţatul de la a cărui naştere s-au împlinit o sută de ani. Mulţi din cei aflaţi atunci în sala Ateneului urmărisem prodigioasa activitate pe care profesorul Breazul, anul trecut distins cu Premiul de Stat, o duce cu pasiune şi rîvnă exemplară. Comunicările, studiile şi articolele sale ne-au oferit în repetate rînduri prilejul cunoaşterii exhaustive a vieţii şi operei unor personalităţi eminente ale muzicii noastre, compozitori clasici sau contemporani. Dar ascultători sau cititori, nu am fost niciodată martorii unor expuneri seci, arhivistice, simplă înşirare de cifre, fapte şi documente. Comunicările profesorului Breazul

sînt — mai înainte de toate — evocări pitoreşti ale epocii, instituţiilor şi oamenilor în mijlocul cărora a trăit şi s-a dezvoltat compozitorul. Căldura, pasiunea şi dragostea cu care George Breazul evocă figurile luminoase ridicate din mijlocul poporului nostru nu duc la apologii lipsite de simţ critic. Oricît de multă simpatie ar nutri pentru personalitatea evocată, George Breazul nu siluieşte scara valorilor reale. Cultura sa vastă, profunda cunoaştere a istoriei muzicii şi a trecutului culturii romîneşti îl fac să alăture entuziasmului ponderea şi sobrietatea ştiinţifică ce caracterizează fiecare pagină scrisă de dînsul. Foloseşte comparaţiile şi asociaţiile, caracterizările sintetice şi reuşeşte să stabilească exact locul şi rolul fiecărui înaintaş al muzicii romîneşti.

Mcloman

CRONICA DRAMATICĂ

„Puterea întunericului" de LEV TOLSTOI

(Teatrul Mic Academic de Stat din Moscova)

Dintre cele trei spectacole cu care s-a inaugurat turneul Teatrului Mic din Moscova, „Puterea întunericului" îşi are desigur povestea şi semnificaţia sa unică. In primele două seri, spectatorul bucureştean s-a întîlnit cu trăsături variate ale tradiţiei vechiului teatru al lui Scepkin şi Mocealov. El a admirat şi a reţinut stilul de joc, recoltînd impresii asupra specificităţii mişcării scenice în acest monumental şi academic lăcaş de muze. După această introducere suculentă, a urmat marea revelaţie, prezentarea dramei lui Tolstoi într-o viziune, care nealterînd de fel tradiţiile lui „Malîi" le-a resuscitat, ţinînd seama de noile posibilităţi pe care arta scenică le oferă astăzi unui public evoluat. Cu alte cuvinte, la semnalul magic al baghetei lui B. I. Ravenskih, s-a întreprins o operă vie, de explorare a unor noi şi nebănuite frumuseţi, închise în replicile dure ale „Puterii întunericului". S-a făcut, astfel, o demonstraţie grăitoare a atitudinii active faţă de moştenirea preţioasă a înaintaşilor şi s-a servit celor interesaţi nu numai un spectacol emoţionant dar şi o remarcabilă lecţie despre tradiţie şi inovaţie.

★

„Puterea întunericului" impresionează prin acuitatea sa tragică. Eroii dramei orbecăiesc penibil într-o negură densă, stăpîniţi de o sete străveche de fericire şi seduşi la tot pasul de aparenţe atrăgătoare. Ca şi în tragediile antice, izvorul nefericirilor este ignoranţa. Necunoaşterea mecanismului care dirijează viaţa oamenilor, provoacă aci foamea de certitudini materiale: avere, petreceri, plăceri trupeşti.

Matriona, inspiratoarea celor două crime care se făptuiesc în piesă, săvîrşeşte eroarea de a se considera în stare să cucerească pentru fiul său fericirea, prin intrigi meschine. Singur Achim, tatăl lui Nichita, deţine marele adevăr care arată că „fără suflet nu-i chip" să trăieşti, sugerînd calea purificării morale ca unică pentru ieşirea din întunericul unei existente covîrşite de patimi deşarte. Dincolo de rezonanţa creştină a intervenţiilor lui Achim, trebuie să distingem în cuvintele sale ideea preţioasă a încrederii în om, a capacităţii infinite de perfecţionare a umanităţii. Scena ultimă, a mărturisirii publice pe care o face Nichita, apare, în această lumină, în primul rînd ca un mesaj ardent către ceilalţi oameni, rostit cu sentiment euforic al revenirii prin adevăr în mijlocul colectivităţii umane. Starostele şi vătăşelul intervin în cursul acestei spovedanii înfricoşătoare, cu o trivialitate care-l indică ca factori reprezentativi ai „puterii întunericului". Tăcerea înfiorată a ţăranilor subliniază, în schimb, ecoul puternic pe care-l stîrneşte gestul neaşteptat al nefericitului Nichita, justificîndu-l astfel pe deplin.

In piesă nu există personaje negative de prim plan. Anisia, Nichita, Aculina, Matriona, păcătuiesc, pradă unor confuzii de nedezlegat. Tolstoi subliniază neîncetat, cu ajutorul argatului Mitrici, rădăcinile sociale ale acestei teribile ignoranţe. Discuţia savuroasă între fostul soldat şi Achim, iar mai tîrziu convorbirea dintre Mitrici şi Aniutka introduc în materialul crud al piesei explicaţii şi sugestii care dau relief ideologic mişcării personajelor. Nici urmă de acord melodramatic în această poveste însufleţită despre nefericirea unor oameni care-şi închipuie că sînt liberi de societate, care cred cu naivitate că dispun singuri de propriul lor destin. Pe scenă se petrec fapte cumplite care incriminează ignoranţa şi nu pe ignoranţi, rînduiala strîmbă a unei societăţi care cultivă întunericul şi nu pe cei cuprinşi de valul apăsător al neştiinţei.

Tragismul dramei lui Tolstoi îşi stinge acordurile în finalul solemn al confruntării mărturiilor lui Nichita cu opinia obştei ţărăneşti. Petrecerea s-a stricat. Jocurile şi beţia ignoranţei au fost stăvilite pentru cîteva clipe. Nuntaşii sînt solicitaţi să cugete la înţelesurile nenorocirilor lui Nichita, acest băiat chipeş care a căzut victimă forţei covîrşitoare a obscurantismului ucigător.

★

Spectacolul Teatrului Mic (direcţia de scenă: B. I. Ravenskih) se remarcă, în primul rînd, prin detaşarea netă de accepţia anecdotică a piesei, în favoarea comentariului inteligent al firului dramei. Meritul viziunii regizorale stă, aşadar, nu într-o tratare scenică de un pitoresc emotiv, care ar fi tentat pe mulţi dintre directorii noştri de scenă. Ravenskih nu s-a mulţumit să realizeze „atmosfera" satului rusesc şi nu s-a limitat la iscusinţa amănuntului de culoare. El a înconjurat replicile şi mişcările personajelor într-o reţea luminoasă de aluzii şi accente vii care au reliefat neaşteptat laturile grave ale cazului expus în drama lui Tolstoi. Regia, ca şi actorii, au comentat continuu faptele şi înfruntările din piesă, cu tendinţa vădită de a nu pierde nici o nuanţă din procesul ideologic pe care-l desfăşoară în faţa publicului. Acest efort de clarificare a sensurilor nu s-a tradus printr-o cerebralizare excesivă a interpretării textului literar. Spectacolul a avut mereu în vedere ideea realistă a evidenţierii caracterelor pasionate ale eroilor principali, pradă unei avidităţi fireşti pentru ceea ce li se pare a fi bucuria traiului pe acest pămînt. Nichita (V. D. Doronin), Anisia (O. A. Ciuvaeva) sau Aculina (E. N. Dalmatova) au apărut aşadar pe scenă răvăşiţi de patimi arzătoare dar roşi necontenit de sentimentul nesiguranţei, urmăriţi de caracterul precar al satisfacţiilor înregistrate.

Ravenskih a organizat comentariul conflictului care-i cuprinde pe aceşti eroi pătimaşi, pe mai multe căi. Fondul muzical al acţiunii, sprijinit mai ales pe corul de fete, care subliniază prin tonalitate zbuciumul sufletesc al personajelor, joacă în această privinţă un rol deloc neglijabil. Muzica intervine de altminteri şi sub alte forme, împlinind neaşteptat de mult spectacolul, ca de pildă în scena îngropării copilului, (actul IV), cînd cîntecul vesel al unei petreceri semnalează celor trei ucigaşi prezenţa masivă a obştei şi astfel ideea rolului justiţiar al umanităţii ultragiate. Nimeni nu-i poate reproşa regizorului că, în ciuda indicaţiei textului care specifică că armonica lui Nichita e „dată la dres", el aşează instrumentul în mîinile eroului piesei. In actul III, realizînd excelent contrastul dintre sunetul vesel al muzicii şi nemulţumirea crescîndă din sufletul cîntăreţului.

Actul II al piesei beneficiază de comentariul unui ritm nervos, de natură să accentueze caracterul necesar al asasinatului care se săvîrşeşte. Anisia apare şi dispare din scenă în mişcări bruşte. Intră pe poarta mare, revine prin aşa cerdacului, spune o replică la una dintre ferestre şi o continuă apoi pe Matriona la [illegible] al casei. Cele două femei [illegible] într-un colţ ieşit al tindei [illegible] dintr-o dată mici, [illegible] pe dimensiunile largi ale întregului decor. Pare năvăleşte în scenă cînd pe neaşteptate, în tăcerile curţii şi-şi joacă scena prăbuşită pe scara îngustă a cerdacului. Febrilitatea mişcării [illegible] la [illegible] şi contrează [illegible] eroilor fascinaţi de [illegible] asasinatului. Luminile sînt de asemenea solicitate în aparatura critică a spectacolului. Fasciculei alb care-i încadrează pe Nichita în finalul actului III şi pe Anisia la sfîrşitul actului II, izbucneşte de pildă să dea relief strigătelor lor de deznădejde. Utilizarea culorilor în decor şi mai ales în costume, ar merita de asemenea un studiu mai atent. Să ne amintim de culorile celor trei cămăşi ale lui Nichita: albastrul decolorat din actul I şi II (argat mărunt cu aspiraţii nerealizate), roşul aprins şi cu încreţiri mătăsoase din actul III (argatul a devenit stăpîn şi-şi cîntă bucuria în destrin). albul mat din ultimul act, actul revenirii eroului la simplitate. Toate elementele scenei sînt chemate să servească viziunea fermă a unui dirijor virtuos.

Este momentul să subliniem că principalele instrumente în realizarea ideii regizorale şi de astă dată rămîn actorii, sudaţi într-un ansamblu a cărui omogenitate e rezultatul acceptării unei viziuni unice. Regia a scos în prim plan caracterul pătimaş, orbirea nestăvilită a simţurilor la oameni ca Nichita, Anisia, Aculina. In interpretarea lui Doronin, frumosul Nichita şi-a lăbărţat anume, în primele trei acte, pornirile deşănţate, poftele sălbatice, primitive. O. Ciuvaeva n-a pierdut din vedere accentele egoiste şi trufaşe ale Anisiei, iar E. N. Dalmatova a punctat savant intrările sale cu rîsetul timp al unei Aculine deşuchiate. In rolul Matrionei, E. M. Sairova a desfăşurat de asemenea gama şireteniei de trei parale a acestei mame care nu ştie cum să-şi fericească flăcăul. Refuzînd să-şi înfrumuseţeze nefiresc personajele-victime, Ravenskih nu i-a prezentat drept principalii vinovaţi, evidenţiind caracterul tragic al existenţei lor prin alternanţa marcată a puţinelor momente vesele cu tristeţea nesfîrşită a trezirii la realitate.

Un personaj de planul doi, Aniutka, a căpătat, în noua montare a Teatrului Mic, dimensiuni nebănuite. Inconjurînd speriată, pradă unei curiozităţi legitime, viaţa celor din jur, Aniutka devine treptat un înregistrator deosebit de sensibil al dramelor ce o împresoară. Nu încape îndoială că, acordînd o asemenea importanţă intervenţiilor acestei fetiţe, aşezînd-o mereu într-o ascultare înfrigurată a replicilor celor mari, regia a însărcinat pe cei mai puri dintre eroii piesei să execute un comentar discret, cu rezonanţe profunde. Astfel, publicul e pregătit pentru discuţia Aniutkăi cu Mitrici (actul IV), discuţie care capătă, în această perspectivă, înţelesuri deosebit de serioase.

Totul în acest spectacol se pune în slujba unor obiective comune, chiar şi cei doi actori celebri care figurează în distribuţia piesei. Nici Jarov (în rolul lui Mitrici) şi nici Ilinski (în rolul lui Achim) nu fac, în sensul curent al cuvîntului, creaţii individuale, cu un contur detaşat de restul ansamblului. Spectatorul întîlneşte aşadar un argat bătrîn, cu inima bună şi cu o masivă doză de bun simţ, pe care Jarov îl joacă cu o simplitate dezarmantă, iar Ilinski sacrifică tentaţia sublinierii unor poante comice, ţelului mai profund al însufleţirii unui personaj cu complicate sarcini moralizatoare. Cam de aceeaşi vîrstă, cei doi bătrîni se întîlnesc în unele opinii, dar se diferenţiază categoric prin comportări. Cred că nu greşim cînd ni se pare că întîlnirea dintre Achim şi Mitrici (actul III) devine hotărîtoare pentru delimitarea celor două caractere. Regia şi interpreţii au îngroşat aci liniile, tocmai pentru a-i defini pe cei doi moşnegi prin trăsăturile care-i diferenţiază. Discuţia despre bănci, reacţia ingenuă a lui Achim, aerele de atotştiutor ale lui Mitrici, dezinteresul primului pentru mîncare şi resemnarea lui tacită, lăcomia şi îndrăzneala soldatului rezervist, toate aceste amănunte servesc opera de analiză psihologică a personajelor. Ravenskih nu dispreţuieşte munca migăloasă dusă pînă la cel mai neînsemnat gest, amintind de rîvna realistă a lui Stanislavski, dar şi de demonul inovator al marelui regizor sovietic.

Utilizînd cea de a doua versiune a actului IV (cuprinzînd tabloul din interiorul izbei), regizorul a reţinut şi unele scene din cealaltă variantă pentru a da o mai mare dezvoltare procesului de conştiinţă al lui Nichita, în preajma îngropării copilului. Direcţia de scenă nu a alterat astfel sensurile piesei. Ea şi-a luat însă libertatea, şi totodată răspunderea sub semnătură, de a restitui publicului de azi piesa lui Tolstoi într-o viziune îmbogăţită. Cu atît mai mult Ravenskih şi-a putut îngădui să unifice cele două tablouri ale ultimului act, dînd monologului ultim al lui Nichita spaţiul larg al ariei şi transformînd implicit spovedania sa într-o amplă predică publică. Decorul ultimului act, care sparge dintr-o dată cercul limitat al izbei sau orizontul îngust al ograzii, dă acţiunii o nouă respiraţie. Remarcabilă este ideea plasării în centrul scenei a unei clăi de fîn, care dă varietate şi soluţii neaşteptate mişcării interpreţilor. In scena Nichita—Marina, claia umilă pare să devină o înălţime ameţitoare, de pe culmea căreia sufletele simple capătă perspectiva unei vieţi eliberate de puterea întunericului.

Covîrşind infiltraţiile mistice, drama lui Tolstoi duce în interpretarea Teatrului Mic, după o cercetare avidă de descoperiri, la proclamarea răspicată a încrederii în om şi a ideei adevărului ca element indispensabil vieţii. Acesta este desigur în esenţă, mesajul lui Tolstoi, iar inovaţiile celor care au realizat noul spectacol au fost cerute cu necesitate de luminarea cît mai deplină a unui text vechi, pentru spectatorul contemporan. S-a obţinut astfel un succes demn de tradiţiile unui teatru care a jucat pentru prima dată „Prea multă minte strică" şi „Revizorul". Tradiţii nu înseamnă, în concepţia noastră revoluţionară, respectarea unor convenţii îmbătrînite.

V. Mîndra

PAUL HOGARTH „Pe o moşie în statul Orange"

CARL SANDBURG

OARE AM UITAT?*)

De regii armamentelor şi ai finanţei am uitat?
de generali şi de bancherii traficind cu lumea întreagă?
de regii băncilor şi-ai căilor ferate?
de regii stăpînind petrol şi mine?
de regii absoluţi ai preţului de monopol?
Sînt oare ei prea depărtaţi de noi?
şi nu-şi ţin oare înaltele consilii
iar oamenii cei mulţi nu-şi spun cuvîntul?
Vom îndura ca regii să domnească, iar fiii
la vremea lor să fie şi ei regi?
De ce să nu vorbim de toate acestea?
Vom înţelege oare odată
Prin ce se deosebesc palavrele plătite
de simpla înfăţişare a unui tragic fapt?
Unui bandit să i se spună aşa cînd este
chiar de e miruit şi hărăzit domniei.
Iar crima şi ruşinea fie spuse
cînd sînt aproape, prea aproape,
şi-n fiecare zi robesc, înfometează şi ucid.
Prea multă moarte înceată şi durere ne arată
că regii de-azi, prea îndepărtaţii regi
sînt foarte îndepărtaţi de oamenii cei mulţi.
Justiţia ce spune oare?
Şi dacă ea nu e decît o închipuire sau o tîrfă,
ce spune aspra soră a ei, nevoia?

In romîneşte de
Radu Lupan

*) Fragment din „The People, Yes" (Poporul, Da)

PAUL ELUARD

DE LA UN ÎNTÎI MAI LA ALTUL

Asemeni frunzelor aceluiaşi copac
Ne-am strîns laolaltă sub zăpuşitorul vînt.
Mizeria e noaptea, războiul e potopul
Iar din oglinda-ntinsă nouă, a rămas doar plumbul.

Şi nu de ieri, ci de o veşnicie
Au, unii, îndrăzneala de-a ne meni pieirii
Pe noi, care întinerim cu fiece sărut, cu fiecare
primăvară.
Şi care ne luăm din viitor lumina.

Stăpînii noştri-s însemnaţi c-un cer văpsit stîngaci
Puterea noastră însă-i nudă, unică, primordială.
Noi, oamenii, n-om mai cunoaşte, mîine şi în veci,
Decît povara fericirii pe pămînt —

Povara dulce-a mugurilor şi a poamelor.

In romîneşte de
Petre Solomon

CONTINENTE

SCRIITORII FRANCEZI ŞI ALGERIA

UN ARTICOL DE JEAN PAUL SARTRE

Henri Alleg, ziarist, membru al P.C. din Algeria, a fost între anii 1950—55 directorul ziarului „Alger Republiken", interzis în septembrie 1955 de autorităţile colonialiste franceze pentru poziţia sa democratică. Conducerea şi colaboratorii ziarului au fost supuşi persecuţiilor.

La 2 iunie 1957, Henri Alleg a fost arestat de „paraşutiştii" diviziei a 10-a franceze şi închis la El Bjar, temniţă în suburbiile oraşului Alger.

Alleg a reuşit să transmită în Franţa manuscrisul cărţii sale „Tortura", zguduitoarea relatare a chinurilor la care a fost supus în timpul cercetărilor, în această închisoare.

In vreme ce cartea sa, publicată de una din editurile franceze, răscoleşte opinia publică mondială, chinurile lui Alleg continuă.

Cunoscutul scriitor Jean Paul Sartre şi-a spus cuvîntul şi în paginile cotidianului „L'Express". Ziarul, precum şi broşura pregătită pentru tipar, conţinînd acelaşi articol al său, au fost confiscate de autorităţile franceze din Paris. Publicăm mai jos fragmente din textul articolului lui Jean Paul Sartre, confiscat de poliţia franceză.

„Anul 1943, strada Loriston. Francezii strigau de groază şi durere; întreaga Franţă îi auzea. Rezultatul războiului nu se cunoştea încă şi refuzam să ne gîndim la viitor; în orice caz un singur lucru ni se părea imposibil: că oamenii vor chema într-o zi în ajutor în numele nostru. Francezii nu cunosc imposibilul: în anul 1958, în Algeria se practică permanent şi sistematic teroarea şi asta o ştiu toţi, de la domnul La Coste, pînă la ţăranul din Averona. Nimeni nu vorbeşte însă. Mai bine zis, plasa glasurilor se şterge în tăcere. Franţa n-a fost mai puţin tăcută în perioada ocupaţiei: avea însă scuza căluşului în gură. In străinătate concluzia a fost trasă de mult: decădem. După unii începînd din 39. După alţii de la 1815. Se afirmă asta cu prea mare uşurinţă. eu nu cred atît de simplu în decăderea unui popor: cred în secătuirea şi amorţirea lui. Pe vremea războiului, în timp ce postul de radio englez sau presa ilegală ne vorbeau de Oradour, noi contemplam soldaţii nemţi plimbîndu-se, paşnici, pe străzi şi din cînd în cînd comentam: „Aştia sînt totuşi oameni asemenea nouă. Cum pot face ceea ce fac?" Şi eram mîndri de noi că nu-i putem înţelege.

Astăzi ştim că nu-i nimic de înţeles... toate pare că s-au întîmplat pe neobservate, pe calea cedărilor indezirabile şi, cînd am ridicat capul, ni s-a arătat în oglindă un chip străin, dezgustător: chipul nostru.

Ne-am lăsat cuprinşi de indolenţă. Francezii descoperă un crud adevăr: dacă nimic nu apără o naţiune de ea însăşi, nici trecutul ei, nici credinţele ei, nici propriile-i legi, dacă sînt suficienţi 15 ani pentru ca victimele să se transforme în călăi, atunci împrejurările singure sînt cele care hotărăsc: oricine, oricînd poate deveni victimă sau călău, după împrejurări.

Fericiţi cei ce au murit neîntrebîndu-se niciodată: „Dacă mi s-ar smulge unghiile aş vorbi?" Dar şi mai fericiţi sînt aceia care nu au fost siliţi, abia ieşiţi din copilărie, să-şi pună o altă întrebare: „dacă tovarăşii mei, fraţii mei de arme, superiorii mei, ar smulge în faţa mea unghiile adversarului, ce-aş face eu?"

Aproximativ cu 15 zile în urmă a apărut în editura „Minuit" cartea „Tortura". Autorul ei, Henri Alleg, aflat încă într-o închisoare algeriană, relatează fără comentarii inutile, cu o desăvîrşită precizie, „cercetările" la care a fost supus. Călăii, nedezminţindu-se, l-au „alintat" cu electricitate, cu apă sau cu altele, dar cu o artă tehnică ce se impune timpului nostru. Tortura focului, a foamei, etc... Aceasta este o carte care ar trebui evitată de către persoanele sensibile. Totuşi, prima ediţie — 20.000 exemplare — s-a şi epuizat. Deşi a fost pregătită în grabă a doua ediţie, cererile publicului tot nu s-au putut satisface; unele librării vînd zilnic 50—100 de exemplare.

Cu „Tortura" se schimbă totul: Alleg m-a ferit de disperare şi ruşine. Fiindcă el este victima şi omul care a învins tortura. Are un anumit umor tragic această întorsătură: în numele nostru l-au chinuit şi noi, prin el, regăsim ceva din demnitatea noastră; sîntem mîndri că el este francez. Cei care-l citesc se întruchipează în el cu pasiune, îl urmează pînă la capătul suferinţelor; împreună cu el, goi şi singuri, suportă lovitura. Oare ei, noi, am fi într-adevăr capabili de asta? Este altceva! Important este că victima ne eliberează, ne învaţă să descoperim, aşa cum o face singură, că avem puterea şi datoria să rezistăm.

Inainte de toate, cine sînt aceşti călăi? Sadici? Arhangheli înfuriaţi? Eroii războiului cumplitelor capricii? Dacă ar fi să le dăm crezare, ar trebui să fie toate acestea la un loc. Dar Alleg nu-i crede! Ceea ce reiese din relatările lui este că ei doresc să se autoconvingă şi să-şi convingă şi victima de absoluta lor superioritate: sînt, cînd supraoameni, avînd la discreţia lor pe toţi ceilalţi, cînd cruzi şi puternici, oameni a căror datorie este să dreseze pe cel mai ruşinos, mai sîngeros, mai laş animal, — omul-bestie. Li se întîmplă, desigur, să se arate paşnici, să bea bere, să fie foarte la largul lor lîngă un trup chinuit, pentru ca dintr-o dată să izbească alergînd din colţ în colţ, înjurînd, urlînd de furie: sînt oameni foarte nervoşi, putînd fi la rîndul lor victimele ideale: la prima tortură ar recunoaşte totul.

Pînă atunci le place treaba bine făcută: dacă vor considera că-i necesar, vor împăca conştiinţa profesională cu crima.

Tortura este furia cadaverică născută de frică. Este necesar să smulgi dintr-o beregată, printre ţipete şi salivă-nsîngerată, secretul mulţimii. Cruzime inutilă: victima poate vorbi sau poate muri sub lovituri, secretul mulţimii este altundeva, întotdeauna în altă parte, acolo unde nu-l poţi ajunge; călăul se transformă într-un Sisif: cînd aplică tortura este întotdeauna necesar s-o ia iar de la capăt.

Nici tăcerea, nici spaima, nici invizibilele şi mereu prezentele pericole nu pot justifica furia călăilor, dorinţa de a-şi coborî victima pînă la capătul înjosirii, în sfîrşit, ura asta care i-a cuprins inconştient şi i-a desfigurat.

Scopul torturii nu-i numai acela de-a convinge victima de necesitatea recunoaşterii, trădării, necesar este ca victima însăşi prin urletele sale de durere, prin supunerea sa, să se autodefinească ca om-animal în ochii tuturor şi-n propriii săi ochi... Celui care cedează sub tortură, i se impune totdeauna un singur statut: statutul „sub-omului".

„Pentru majoritatea europenilor din Algeria există două adevăruri complimentare, indiscutabile: colonialiştii sînt oameni cu drepturi de zei, băştinaşii sînt „sub-oameni". Pentru un european din Algeria a fi om, înseamnă în primul rînd a fi superior unui musulman. Musulmanii cer afirmarea egalităţii lor ca un colonialist? Colonialistul lovit drept în inimă, se simte înjosit, diminuat... Asta este poezie curată. Şi el o ştie. Doar îşi cunoaşte dependenţa. Ce s-ar face el fără proletariatul băştinaş, fără şomajul cronic care-i permite să impună limita salariului zilnic? Şi-apoi, dacă musulmanii ar fi oameni, totul ar fi pierdut. Pentru ce să-i mai nimiceşti? Nu: tocmai pentru asta, dacă mai este timp, cel mai urgent lucru este să le nimiceşti din inimă mîndria, să-i cobori la treapta animalului. Numai trupului i s-ar permite să trăiască, spiritul va fi ucis... A îmblînzi, a dresa, a pedepsi, astea sînt cuvintele ce i se cuvin; în Algeria nu-i loc destul pentru două rase omeneşti; trebuie optat pentru una sau alta. Şi, eu, desigur nu pretind că europenii din Algeria au inventat tortura. Nici că au provocat oficialităţile civile şi armata s-o aplice; dimpotrivă: tortura se impune de la sine. Dar ura manifestată prin ea exprimă în ultimă instanţă rasismul...

Dacă dorim să punem capăt acestor neomenoase cruzimi mistificate, să salvăm Franţa de ruşine şi pe algerieni de infern, avem la dispoziţie o singură cale, întotdeauna aceeaşi şi unica pe care am avut-o şi pe care o vom avea: a începe tratative, a încheia pace".

O SCRISOARE DE PROTEST

Patru celebri scriitori francezi, François Mauriac, membru al Academiei Franceze, şi Roger Martin du Gard, amîndoi laureaţi ai Premiului Nobel pentru literatură, André Malraux şi Jean Paul Sartre, au semnat în comun o „adresă solemnă către Preşedintele Republicii", al cărei text este următorul:

„Subsemnaţii

Protestează împotriva confiscării lucrării lui Henri Alleg „La Question" şi împotriva tuturor confiscărilor şi ofenselor aduse libertăţii de opinie şi de expresie, care au precedat această măsură,

Cer să se facă lumină, în condiţii de imparţialitate şi de publicitate absolută, asupra faptelor relatate de Henri Alleg,

Somează puterea publică, în numele declaraţiei Drepturilor Omului şi Cetăţeanului, să condamne fără echivoc întrebuinţarea torturii, care dezonorează cauza pe care pretinde c-o serveşte

Şi cheamă pe toţi francezii să li se unească, semnînd prezenta „adresă solemnă" şi trimiţînd-o la Liga Drepturilor Omului, Paris, strada Jean-Dolent nr. 27, arondismentul 14".

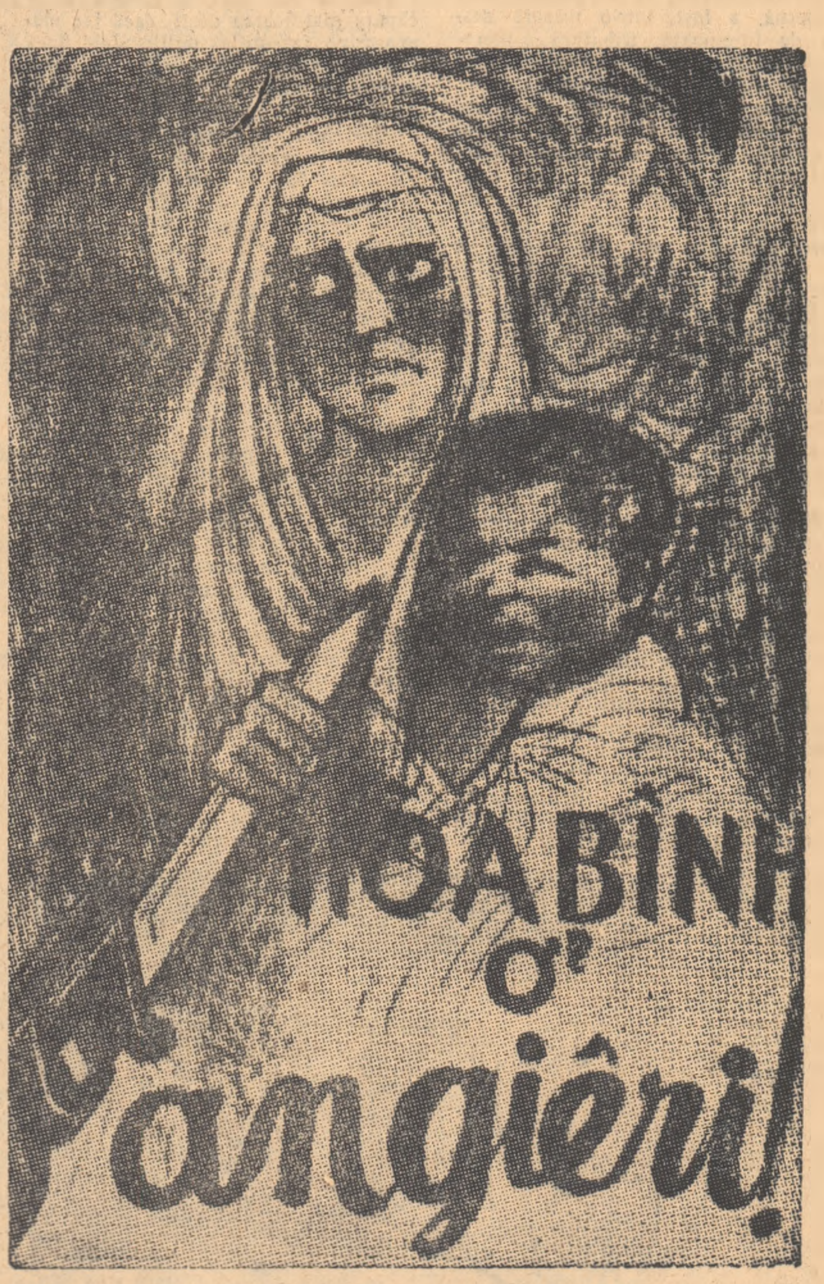

PACE IN ALGERIA Afiş de SY-NGOO

Italia oamenilor simpli

Palermo: ce nu arată ghidul...

Maria Giacobbe, autoarea cărţii „Jurnalul unei tinere învăţătoare", s-a născut la Nuoro, în Sardinia. „Buna familie" din care descinde este atît de lipsită de mijloace, încît tatăl se vede silit în curînd să emigreze. In jurul ei numai ură, dar şi nepăsare împotriva restricţiilor şi şicanelor fasciste. Cuvîntul „libertate" începe să aibă pentru ea o rezonanţă din ce în ce mai magică. Dornică să vină în sprijinul celor neajutoraţi şi, în acelaşi timp, să-şi obţină independenţa, se consacră învăţămîntului, cu toată opoziţia rudelor care o consideră o „originală".

După îndelungate eforturi, în sfîrşit, un post de suplinitoare într-un sat fără apă curgătoare şi fără canalizare. Singura clasă a şcolii se află situată în subsolul unei clădiri dărăpănate. O singură fereastră minusculă, prevăzută cu gratii; pe jos — lut bătătorit. Copiii, toţi cu ochii inflamaţi şi cu feţele acoperite de eczeme. Şi totuşi i se par atît de frumoşi şi expresivi!

Deşi atenţi şi disciplinaţi, din lealitate faţă de profesorul lor bolnav, sînt însă la început foarte rezervaţi, chiar indiferenţi, cu suplinitoarea. Pînă în ziua în care, spre marele lor amuzament, un imens şarpe negru se strecoară în clasă prin deschizătura ferestrei. In loc să se sperie, cum se aşteptau elevii, tînăra învăţătoare înşfacă fără nici o ezitare şarpele, cîştigînd astfel definitiv admiraţia şi afecţiunea copiilor.

Urmează apoi o serie de alte şcoli, în alte localităţi. Pretutindeni, aceeaşi sărăcie şi multă tuberculoză — consemnează Maria Giacobbe în interesanta ei carte de debut *„Diario di una maestrina"* („Jurnalul unei tinere învăţătoare", editura Laterza, Bari), pentru care i s-a decernat recent marele premiu Viareggio, („Goncourt"-ul Italiei).

La Oliena, treizeci de elevi. Cu excepţia unui singur elev de 16 ani, toţi ceilalţi sînt tineri ţărani şi păstori, cei mai mulţi capi ai unor familii numeroase. Copiii sînt consideraţi „o garanţie a unei bătrîneţi fericite". In realitate, o bună parte din ei mor chiar din primii ani ai vieţii. Victime ale înspăimîntătoarelor „locuinţe", în care în cîte o singură încăpere trăiesc şi dorm laolaltă şi oameni, şi porcul, şi capra, şi găinile. Din acest punct de vedere, nici o deosebire aşa dar între Sardinia Mariei Giacobbe şi Sicilia lui Danilo Dolci.

In sărăcăciosul sat de munte Fonni (1000 de metri altitudine), aproape toate elevele clasei a III-a, care i se încredinţează, sînt nevoite să muncească din greu în orele libere, în casele ţăranilor mai avuţi din împrejurimi, pentru a-şi potoli cel puţin odată pe zi foamea. Ceea ce nu le împiedică totuşi să înveţe bine şi să înceapă în scurt timp să scrie compoziţii interesante.

In schimb, la Bortigali, sat de „credincioşi" unde conduce o clasă de fete destul de docile, dar banale şi plictisitoare, se simte ca „un scai printre lalele". Şi-şi cere imediat transferul într-un alt sat sărac, Orgoloso.

Una dintre cele mai vii figuri ale jurnalului Mariei Giacobbe este, desigur, aceea a elevului Giovanni Piras, zis Don Coco. Deşi ţine foarte mult la el şi este convinsă că Don Coco a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a trece clasa, în faţa rezultatului nesatisfăcător al sforţărilor acestuia, învăţătoarea se vede cu tristeţe nevoită să-l lase repetent. In ultima zi de şcoală, iată însă că ea propune copiilor să scrie cîte o mică compoziţie descriptivă pe o temă lăsată la libera lor alegere. Cea mai reuşită lucrare este aceea a lui Don Coco, care a aşternut pe hîrtie o extrem de sugestivă descriere a soarelui şi a lunei. Uimită de această revelaţie a unui real talent, Maria este fericită că acum poate şi trebuie să-l promoveze.

Alf Adania

OMENIREA SE OPUNE RAZBOIULUI

Tineretul din Hamburg manifestează împotriva bombei atomice.

Ciocnire între demonstranţi şi poliţie la Tokio.

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 x x x x x